

Cred a Buchedd

G W R O

Eglwys Loegr.

*O Waith William Stanley, D.D. Deon
Llan Elwy.*

Printiedig yn *Llundain*, acar werth gan
R. Whiteledge, wrth lun y *Bibl* yn *Ave-*
Marie-Lane, ger llaw *Ludgate*. 1710.

Celt 5295.7*

*From the gift of
Prof F. N. Robinson*

Y
LLYTHYK
AT Y
CYMRU.

NID oes nemmor o lyfr wedi ei brintio amlach yn y Saefneg na hwn; ac y mae wedi ei gyfieithu i amryw ieithoedd eraill er llës y nifer mawr o Brotestaniaid sy'n byw ymysc Papistiaid mewn amrafael wledydd tros y Môr. Ac yrowan yr awdwr, ar ei draul ei hun, a barodd ei brintio yn yr iaith Gymraeg, er mwyn y Cymru oll, ond yn enwedig ei blwyfolion ei hun o *Henllan*, y rhai y mae ef yn fwy gofalus i'w hadeiladu ymhur a dilwgr ffydd *Eglwys Loegr* ac mewn ymarweddiad Cristnogol.

Y Llythur at y Cymru.

Unwaith yr amcanwyd printio hynny or llyfr hwn yn unig, ac a ffeisi yn ddigonol i eglurau ein ffydd ni o *Eglwys Leogr*; a gadel heibio yr holl ddadleuon rhyngom ni â rheini oll sy'n gwahanu oddiwrthym ni yn y Deyrnas hon. Ond y rheswm a roe rhai, pahan yn debygol y byddei y llyfr hwn yn fwy llesol i'r wlad fel hyn yn gyfan, oedd; o herwydd nad oes gennym yr un llyfr arall yn ein hiaith ni, sy'n cynwys y Dadleuon hyn rhyngom ni ar Papistiaid ar Presbiteriaid. Ac ni hwyrach y dywed rhai or tŷ arall, y bafei gwell o lawer, na fyddai etto yr un llyfr Dadleugar ynghylch Crefydd yn ein hiaith ni; o herwydd fod Dadleuon mewn llyfreu yn codi yn hytrach nac yn gwaftatáu Dadleuon ymhennu pobl. Gwir yw, gwell y ffeisi hynny, pedafei gelynion ein Heglwys ni heb fôd mor ddiwid beunydd i chwanegu eu plaid: Er nad ydynt, i Dduw y bo'r diolch, yn ynnill fawr dŷ yn ein Gwlad ni.

Derbyniwch gan hynny yn greo-
fawos yr anrheg gwerthfawr hwn yn
gyfan fel gwledydd eraill, i'ch ca-
darnhau yn ein ffydd ni ein hunain, ac
i'ch

Y Llythur at y Cymru.

i'ch arfogi chwi hefyd yn erbyn Amry-
fusedd y dynion anrhesymmol rheini
sy'n gwahanu yn ddiachos oddiwrthi.

Gwasanaeth rhesymmol yw Gwasanaeth Rhuf. 12.
ein Heglwys ni o Loegr; ond y mae
achos da i ni ammeu fod *Gwasanaeth*
Eglwys Rhufain felly yrowan; gan ei
bod ond prin yn lwfio lle i reswm i
ddangos ac i ddyfod â hŷd i'w Heg-
lwys, ond yn ei dafllu heibio yn hol-
lawl pan ddeloch gynta i mewn iddi.
A phar a achos i alw ffydd y Papistiaid
yn *Hen ffydd* nis gwn ni, pan ystyri-
och fod y ffydd Grifnogol fel y prof-
fessir hi yrowan yn ein gwlad, wedi
ei sefydlu yn dyn ar chwechant o
flynyddoedd cyn i *Awstyn* Fanach ddy-
fod erioed ir Deyrnas. Ac am Dŷb
y Presbyteriaid, mae'n hawdd gwybod
eu dechreuad au hacheu yn yr oes
ddiwaethaf: Ac na roed erio ddim
gwell rheswm am dano, nac anwes,
ympiniwn ac ymbleidio.

Ond nid eifieu rhesymmen cadarn
ddigon, fel y mae rheini sy'n gyn-
hwysedig yn y llyfr hwn, oedd ar
ein ffydd*or blaen, i'w hamddiffyn:
ond eifieu, parod a phurlan galonneu
oedd ar bobl iw derbyn. Duw gan
hynny

Y Llythbur at y Cymru.

hynny, yr hwn yn unig a biau lywo-
draetheu calonneu dynnion ystyfnig ac
anyfswyth, a drefno Râs ir Papistiaid
oll i weled amhuredd eu crefydd, ir
Presbiteriaid adnabod cyndynrwydd eu
ffyrdd; ac i bawb o honom ninnau o
Eglwys *Loegr* i fyw yn gyfattebol i'n
cywyr an gwîrlân Broffes.

C Y N.

CYNHWYSIAD

Y

LLYFR.

Pen. I. *AM* yr Eglwys.

II. *Am* Grediniaith

Cristnogol.

III. *Am* Ufudd-dod yn ôl yr
Efengyl.

IV. *Am* Wasanaeth Dwr yn
Gyhoedd.

V. *Am* anghwonegiad at y
ffydd.

VI. *Am* Ymarweddiad Bu-
cheddol.

VII. *Annogaeth* ddifrifol i
Bara yn yr Eglwys.

Beiau llythbrennog yn yr iaith Gymraeg a li-
thrant yn rhy aml rhwng dwylaw y Saeson:
Ond y beiau mwy a phwysfawr yw y rhain
sy'n canlyn.

TY dalen 7. l. 17. ar ôl i un on, chwanegwch,
cenedl, d. 11. l. 9. yn lle traws-sylweddiau,
traws-sylweddïad, d. 12. l. 13. ar ôl, nad oedd,
chwanegwch, arnynt hwy ddim gwasanaeth ych-
waneg iddo ef nag oedd, d. 13. l. 22. yn lle rhi,
rhai, d. 15. l. 24. ar ôl yn un, rhowch ac, d. 16.
l. 6. ar ôl amryw rhowch achoson yn arferol
meton amryw o Eglwys. l. ddiwaetha or ôl o ran,
rowth, nad yw mor feistrolaidd yn rhagu ei ge-
lynion, neu yn, d. 18. l. 2. Tynnwch allan, fed,
d. 36. l. 5. yn lle Penafiaith, Henafiaith, d. 41.
l. ddiwaetha yn lle ba, pha, d. 46. l. 10. yn lle
fond, fodd, l. 49. yn lle lai, llai, d. 56. l. 29.
Tyn allan yn, d. 58. l. 16. ar ôl dichon pob,
rowth, dyn, d. 64. l. 28. yn lle or, ar, d. 68.
l. 21. ar ôl -dda, rowth yn.

PENNOD I.

Am yr Eglwys.

ST. Petr, 1 Pet. 3. 15. sydd yn erchi ini, Sancteiddio'r ^{Rheswm} Arglwydd Dduw yn ein ca- ^{yr amdwyr} lonnau, a bôd yn barod bôb ^{i scrifennu} amser, i ateb i bôb un a ofynno i ni. Reswm am y gobaith sydd ynom, gyd ag Addfwynder ag Ofn. Am hynny, ni ddilchôn fôd yn beth anweddus, neu amhrydlawn ũn amser i'r dŷn mwyaf *anhynod* roddi Cyfrif o honaw ei hŷn, ei Grêd, a'i Ymddygiad; yn enwedig mewn amser o gyfryw Ymddadl o achos Crefydd: Fal y gallo gael ei atgyweirio gan eraill, o camgymmeryd y mae, (yr hyn nid wŷf o'm gwîr-fodd, y mae Duw yn dŷst) neu os bydd ar yr uniawn, y gallo trwy ei Esampl or lleiaf wneuthur peth daioni yn y Bŷd, gan annog eraill iw ddilin.

Am yr Eglwys.

*Ei fod yn
aelod or
Eglwys Ga-
tholic.*

Yr wyfi gan hynny o'm gwîr ewylllys yn cydnabod, nad wyf yn unig yn Gristion yn ôl y Dull helaethaf, sef yr hwn a grêd fôd Crist wedi dyfod, fôd yr Efengyl yn air Duw, ac yn Rheol i ddynion, ac felly yn fy modloni fy hûn a mûd Grediniaeth o hyn: Eithr yr wyfi hefyd yn edrych arnaf fy hûn megys Aelod o'i gorph ef, sef yr Eglwys; gwedi cassael fy nerbyn iddi drwy Fedydd, ac yn mwynhau rhagorawl freintiau a mawr lesâad drwy'r unrhyw; nid amgen na hawl ir holl gymmwynafau hynny a bwrcasodd Crist iw Eglwys, a chyd-ran yn yr hôll Weddiau a offrymmir drofti. Y mae amryw rannau or Eglwys hon, neu o Gristianogion yn gyffredinol, ac o honynt hwy er bod rhai yn burach, ac eraill yn fwy llygredig, etto yr wyf yn eu cyfri hwynt ôll o honi, cynnifer ac fydd yn dal sylfaeni Crefydd. Ac er ei bod yn wascaredig trwy'r holl Fyð, etto nid wyfi yn edrych arni ond megys ûn; nid yw Crist ychwaith ei hûn yn crybwyll am ei Eglwys ond megys ûn; ac felly yr wyf yn ei phroffessu yn fy Nghredo. Yr wyfi hefyd yn tybied na ddylei hi fôd ond ûn, gan fod ei hamryw rannau hi yn rhwymmedig nid yn unig i gredu'r ûn pwngciau ffydd, ond hyd

hyd yr eithaf hefyd o'u gallu i gynnal yr ūn llywodraeth, yr yn drefn oddiallan, a thriniad o fatterion; fel y gwy-po'r fawl a'u gwelant mai'r unrhyw bobl ydynt, er eu bod ar wascar hyd amryw wledydd. Nid yw'r Undeb hwn ychwaith iw gynnal yn eu mysc eu hunain yn ūnig, ond yn enwedig â'r Oesoedd cyntaf ar puraf hynny o Gristianogrwydd. Canys fe a dybygir, fod Undeb yr Eglwys yn gofyn arnom ymegnio i fod yn ūn ar Cristianogion cyntaf, er byw o honom cyhyd o amser ar eu hôl; cyftal a pha buafem yn gyd-amserol a hwynt, eithr o ran llê ym mhell oddiwrthynr. Ac fe a ddylei fod gwell Undeb rhwng holl Aelodau'r Eglwys Catholic gyffredinol, gwell cytundeb yn eu plith eu hunain, nês cyweithas, mwy caredigrwydd, a gofal y naill dros y llall, nag sydd gan y Mahometaniaid tuag at eu brodyr or ūn Grefydd; neu'r Philosophyddion dros y rhai sydd or un blaid a thÿb a hwy eu hunain.

Ac om rhan i, yr wyf yn gwneuthyr yr hyn a allwyf i gadw'r Undeb ymma, drwy broffesu Crist yn gyhoedd gyd ar Eglwys ymma; yr hon sydd ran neu aelod mor bŵr or gyffredinol.

Am yr Eglwys.

Ac yn ddiau, nefaf at Anfoniad ein Iachawdwr ir bŷd, yr wyf yn cyfri fy hŷn byth yn rhwymmedig i dalu diolch i Dduw, ryngu bodd iw gwbl-ddoeth ai hollalluog Ragluniaeth ef, gael o honof fy ngheni am bedyddio yn *Lloegr*, am derbyn ir rhan honno oi Eglwys ef, fydd drwy Gyfraith yn ofodedig yno; yr hon (fel yr wyf yn llwyr-gredu) yn ei holl Ordeiniadau yw'r rhan gywiraf a'r ddilyccraf o'r Eglwys Catholic ar y Ddaiar.

*Beth a
dduellir
wrth Eg-
lwys Loegr.*

Ac wrth Eglwys Loegr yr wyf yn deall y bobl hynny, y rhai mewn Mat-terion perthynafol ir Eglwys a gyffylltir â'u gilidd dan yr ŷn Penswyddogion Eglwysig, sef yr Escoblon, Offeiriaid, ar Diaconiaid; ag fydd yn Cymmuno gydâ hwynt, ac yn eu plith eu hunain ym mhob gweinidogaethau Crefyddol, yn ôl y llyfr Gwasanaeth, ar Drefn a orchmynnir yn ein Heglwys ni: Y rhai hefyd a gyffellant y Ffydd Gristia-nogawl yn ôl y tri hên Gredo, ar am yn ŷn deugain Erthyglau, ac y lywodraethir yn ôl Canonau a Chyfrei-thiau yr Eglwys hon.

*Eglwys
Loegr yn
hŷr ac yn
apostolaidd.*

Yr wyfi hefyd yn gweled yr Eglwys hon yn ôl y ffurf ar llywodraeth a yspyswyd (hyd yr wyf yn medru barnu) yn gyflon iawn ar Scrythyrau, ac yn cydatteb

Am yr Eglwys.

5

cydatteb yn hollawl ym mhob Pwngc defnydd-fawr ir brif-Eglwys pan oedd buraf, sef tan yr Apostolion, ac yn yr amseroedd nefaf ar eu hôl hwynt.

Canysnid oes ganddi yn unig raddau o Swyddogion, yr hyn sydd anghenrheidiol ym mhob llywodraeth wrth Reol, ba fath bynnag a byddo; Ond y mae ganddi hefyd yr unrhyw Swyddogion, *In ffurf ei llywodraeth.* Efcobion, ag Offeiriaid, mewn Enw ac Awdurdod, ac y dybir fod yr Ysgrhythyr yn crybwyll am danynt; y rhai a fuant or dechreuad yn yr Eglwys hon, a chynnifer eraill ac y fedraf i ddarllen am danynt, hyd yn ddiweddar; ar Rheol Eglwysig hon hefyd sydd fwy cyfatebol ir Lywodraeth Frenhinawl yn y Deyrnas.

A pha beth bynnag a feddyllo eraill, nid yw beth ysgafn yn fy marn i, pa fath lywodraeth Eglwysig a fo yn ein plith, pad fac ond o ran hyn yn unig, fod y Lywodraeth hon gwedi eu derbyn yn gyffredinol gan bawb au cydnabyddant eu hunain yn Cristianogion, er yr amseroedd cyntaf. Y mae imi achos da i dybied fod rhwy anghenraid ar y cyntaf or fath Ordinhaad, ag ofni yr ydwyf ymneillduo oddiwrthi; gan nad allaf ysgatfydd ragweled yr holl ddrygau a ddichon ganlyn ei Newidiad.

Ond

Am yr Eglwys.

Ond yr wyfi hefyd yn gweled, droi o bob Cenedl, yn enwedig hon o ba ūn yr ydym ni, yn Gristianogion dan y Weinidogaeth hon; mai dyma a'er ffordd yr aeth cynnifer o wŷr da i'r Nefoedd; fod y rhai pennaf o Ferthyron yr hên Eglwys, ac o'n Heglwys ein hunain, yn Efcobion. A thrwy fyned ar hyd yr ūn ffordd, ac yr aeth y fath liaws o bobl dda or blaen, mi a allaf obeithio cyfarfod Crist, yn hytrach nag mewn llwybr neillduol om dychymmig fy hūn.

A chyfreithieu.

Yr ŵyf ymmhellach yn deall nid yn unig a rheolir yr Eglwys hon gan yr ūn fath Lywiawdwyr ac a rheolwyd y Brif-Eglwys gynt; ond fod hefyd ganddi yr ūn Cyfreithiau cyffredin, ai bôd yn dilyn yr unrhyw Ordinhadau (oddieithr lle bo anghenraid yr amferoedd, neu ei chyfiawn Awdurdod ei hūn, neu ryw achos da arall yn peri cyfnewid) ac felly y mae yn gyfaddas i Unbennaeth neu Lywodraeth Frenhinawl, yn waf-naethgar i'r unrhyw, ac felly i heddwch y Deyrnas. Heb law ei bod yn gyffelyppaf ffordd yn ol pwyll dynol i gadw allan Herefi a Schism, ac i gynnal Undeb rhwng rhai or ūn Broffes.

Yn

Am yr Eglwys.

7

Yn ddiweddaf, yr wŷf yn mawr-berchi y Lywodraeth ar Ordinhâd hon, o herwydd gan nad oes le i ammau Sicrwydd ac Awdurdod Urddau ein Hof-feiriadau ni, na rhinwedd y Sacramentau a dderbynnir ganddynt. Canys yr ydym ni yn cael ein Hurddau trwy Ddescynniad parhaus wastadol oddiwrth yr Henafiaid, ac felly oddiwrth yr Apostolion; yr hon iw'r unig ffordd arferol, â wn i oddiwrthi, o gael Awdurdod i weini yn enw Crist, oddi-eithr drwy Ordinhâd enwedigol o'r ne-foedd.

*Ac Aw-
durdod ei
Hurddau.*

Am hynny nid allafi amgen nag edrych arno megys peth peryglus iawn, i ūn on ein hunain, wedi ei eni o fewn caerau'r Eglwys hon, ei ymneillduo ei hūn oddiwrthym, ô achos anfodlonrwydd i'r Lywodraeth Efcobol, neu dan rith o ychwaneg ô burdeb; canys y mae cyn ficcred gennyf fod y fath bechod a Schism, a bôd ūn o lofrud-diaeth.

*Peryglus
ymneil-
tuo oddi-
wrth yr Eg-
lwys ymma.*

Ag os oes y fath bechod a Schism, bid Sicr fôd y rheini yn euog o hono Sy'n ymwrthod a swydd a galwedigaeth yr Efcobion a sefydlwyd yn gyfreithlon yn eu Teyrnas eu hunain, lle y mae Efcobion mewn Urddau cyfreithlon; ag fy o herwydd hynny yn ymwrthod a chymmyn

chymmyn yr Eglwys: Ag wrth yr ychydig a ddarlennais i o stori a Hanes yr Eglwys, y mae'n Siccr gennif, y busfe holl Eglwyfi, y byd Cristnogol yn ymwrthod â hwynt yn hollawlag yn eu hescymmunno.

Nid Pabaid
idd mor
swydd Efcobol.

Drachefn, ni fedrafi ond rhyfeddu, wrth wendid dealldw-riaeth y gwyr hynny, (fel na ddywedwyf ddim gwaeth) y rhai a ymegnient yn ddiweddar o flynyddoedd i guro i lawr y Swydd Efcobol yn hollaw, megys Pabaid; gan fod y peth mor eglur, fod Efcobyddiaeth er dechreuad Cristianogrwydd, a llawer o oesoedd cyn Pabyddiaeth, fel yr ydys wrth hynny yn deall Camsynniadau Eglwys *Rhusfain*. Ac os bydd rhaid ei galw yn Babaidd, o ran bôd gan y Papistiaid y rhai a alwant yn Efcobion, wrth yr ūn rheswm y gall ūn alw'r Credo yn Babaidd o herwydd bôd y Papistiaid yn ei arferu ai broffesu: Gellir hefyd alw'r Groegiaid ag amryw Eglwyfi Cristnogawl eraill or Dwyrain yn Babaidd, er eu bod mewn cynnifer o bynciau Crefydd mor wrthwynebus i Eglwys *Rhusfain*; ac yn cydsynniad a nyni ymhob Pwngc o bwysystyriol, cyftal ag yn yr Efcobol lywodraeth; a hynny mewn Trefn parhaus oddilynnyd ar ol ei gilidd er yr amseroedd cyntaf, yr hwn fydd Rheswm cadarn arall on plaid ni. Yn

Yn ddiau, cyn belled oddiwrth wirioned iw bôd y Swydd Escobol yn Gainc neu Nôd o Babyddiaeth, am bôd i yn edrych arni megys y ffordd oreu i gadw allan Babyddiaeth, a phob cam-dyb arall. Canys Escobyddiaeth gwedi ei sefydlu yn ei chyfiawn fraint ai phriodol Awdurdob a lwyr ddinistria holl anghyfiawn a rhyfygys hawl y Pâb; oblegid hyn a ddug Escob *Rhusain* iw gyflwr gynt, pan edrychid arno beb Ragoriaeth yn y Bÿd ar Escob arall, ond yn unig ei fod ef gwedi ei osod ar Dref fwy, ag Escobaeth helaethach. A hyn a ddeallodd perthynaswyr y Pâb ynghymmanfa *Trent*; canys pan fynnafei Escobion yr *Hispain* osod y Swydd Escobol megys o Ordinhâd Duw; yr *Italiaid* y rhai oedd o blaid y Pâb yn ebrwydd a wybuant pa beth a ganlynei, sef bôd y Pâb yn gydradd ag Escobion eraill; am hynny hwy a ymosodasant ai holl allu i rwystro'r amcan hwnnw, ac felly fe a ddiddymwyd. Wrth hynny gwaeth gelyn iw'r Pâb'r Escobyddiaeth yn fy marn i, nag ydyw'r Presbyteriaid eu hunain. Canys yr oedd Meistr Calvin yn ddigon bodlon i'r Swydd Escobol, ond nid oedd le iddi yn *Genefa*, lle yr oedd Escob Pabaidd eusys, i ba ũn yr oedd Arglwyddiaeth y ddinas yn perthyn. Ond ni fyn y Pâb fôd mewn ymadrodd priod

Am yr Eglwys.

priod ūn Escob ond efe ei hun, a phawb eraill yn derbyn ei Hawdwrddod oddiwrtho ef, yr hwn, fel y taera *Cajetan*, yw Pen a gwreiddin yr Awdurdod Escobol; fod Escobion eraill yn gweini trwy ei gehnad a'i ffafar ef, gan dyngu Ufuddod a ffyddlondeb iddo, fel y maent yn y llŵ sydd raid iddynt ei gymmeryd, pan gyfsegrir hwynt. Hyn oll sydd yn eu gwneuthur hwynt yn Weinidogion ir Pâb, a phrin cystal a Swyddogion rano. Yn ddiammau, nid ydynt iw cyfri yn Escobion yn ol y gwir ar hên Ystyriaeth or Swydd, i bari y perthynei gynt, tan Grist, oruchaf Awdurdod mewn Matterion Eglwysig, ar ei Henuriaid ai Pobl; o ba un nid oeddynt rwyddedig i roddi cyfrif i neb odd i Grist, ag i Gymmanfa oi Cydfrodyr yr Escobion; y rhai oeddynt arferol i ymgysfod yn fynych, ac ymgynghori, beth oedd oreu ar lês a mwyniant yr Eglwys.

*Escobion
Loegr heb
dudedu at
Babudd-
ieth.*

A megys nad yw Escobion yn gyffredinol yn Babaid, felly nid yw ein rhaini, a ofodir ac y gyfsegrir yn ol Ordinbâd Eglwys *Loegr*, o hell bobl y byd iw cyfri fel-ly. Canys wrth eu hurddo yn gyntaf, au Cyfsegru ar ôl hynny, y maent yn rhoddi eu 'dwylo wrth yr 39 Erthyglau, yn cydsynnio i arfer y Lyfr Gweddi cyffredin, yn cymeryd y llyfon o ffyddlondeb ir Brenin,

Am yr Eglwys.

II

Brenin, a'i Oruchafiaeth dros bôb Stâd a grâdd o Ddynion yn ein plith; ac yn rhoddi'r hôll Yspysrwydd ar Siccwrwydd, a ddichon y naill ddyn roddi ir llall, ei bôd yn ymwrthod a Phabyddiaeth, ag yn glynu yn ddiyscog wrth Eglwys *Loegr*. Hefyd y maent yr amser ymma yn cymmeryd y Test, yn ymwrthod a Thraws-fylweddiau, ar Pyngciau dwy-fion eraill o Babyddiaeth; yn enwedig hôll Ufydd-dod a Pherthynas ir Pâb; a hyn oll a wnant mewn eithaf Rheswm a Gwirionedd.

Canys pe gwir fydde, ddyfod or *Heb fod*
Grefydd Gristianogol attom o *Rufain*, *dan awdur-*
ni byddem o herwydd hynny yn *dod y Pâb*
rhwymmedig i fod yn wastad dan *trwy Haw*;
Awdurdod Eglwys *Rhyfain*; na'n Hef-
cobion yn ddeiliaid ir Pâb. Canys ni
a fedrwn brofi ddarfodd i *Scotland* ac
amryw leoedd o *Germani* a mannau
eraill dderbyn eu Cristianogrwydd o
Loegr, etto ni oddefant hwy ini Aw-
durdodi rhag llaw yn y gwledydd
hynny mewn matterion Ysprydol. Ond
eglur yw na ddarfu ini cymmaint a der-
byn ein Grefydd oddiwrth ūn o Escobi-
on *Rhufain*, eithr ei phlannu hi ymma
naill ai gan yr Apostolion, neu wŷr oi
hamser hwy, fal y dangoswyd yn
dra-eglur, yn enwedig yn ddiweddar
C 2 gan

gan yr Aelodau enwog a dyscedig hynny on Heglwys ni, sef, Arch-Escob *Usher*, y diweddar ar presenol Escobion *Caer Frangon*.

Gwir yw, pan oedd y Grefydd agos wedi ei dinistrio tua Dwyrain yr Ynys hon gan y *Saeson* digrêd, yrru o Escob *Rhusain*, *Awstyn* i droi rhai or *Saeson* hynny; eithr ese a gafodd yn y wlad hon lawer o Escobion, y rhai ni chydabyddent Awdurdod *Rhusain*, ac ni thalent Ufydd-dod ir Pâb; gan broffesu nad oedd ddyledus arnynt i bob Escob da, a Christion duwiol arall. Y mae ini hefyd yn Loegr gyfiawn hawl i Fraint teyrnas *Cyprus* yn ôl barn Cymmanfa *Ephesus*, sef o fôd yn Eglwys Deyrnasol or neilldu, heb arni Rwymmedigaeth i arall.

*Nagwei-
thred.*

Ag fel y gallwn o ran Cyfiawnder amddiffyn ein hunain fal hyn, nad ydym dan Ufydd-dod i *Rusain*; felly, os ystyriwn y peth a ddigwyddodd, ni allwn ddywedyd, na' bû ir Pâb erioed Feddiant safadwy heddychlon, i ddangos ei Awdurdod yn y Deyrnas hon, dros amser cyfrifol or un-tû; fal yr eglurwyd yn helaeth drwy'r Yspsyrwydd a gasclodd. Mr. Prynn ag eraill: Cyfreithiau gosodedig y Deyrnas hefyd o Brovifor's a Phramunire's a ddangofant wanned

wanned oedd gafael y Pâb, a gwaeled
oedd yr Awdurdod a ganniattaid iddo
an ein llywodraeth ni. Ac er appelio
llawer i *Rufain*, yr oedd hynny yn
erbyn Cyfraith, ac ni ddichon roddi
Hawl i'r Pâb yma, mwy nag a dirymma
Titl y Tywysog cyfreithlon, fod llawer
o boblyn Fradwyr, ac yn talu Ulfydd-
lod i Lywydd anghyfiawn.

Ond os bu i'r Pâb ūn amser Awdurdod
ymma, nid allei fod oddiwrth Dduw,
ond o Ordinhâd dynol yn unig, trwy
fod y Brenin ar Deyrnas yn fodlon id-
di; y rhai hefyd ar achosion pwysfawr
traill a welfant yn dda alw i mewn a freithlon
dirymmu y Rhydd did hwnnw; a'i myned at y
wneuthur yn Fradwriaeth, neu or lleiaf
yn Bremunire, negeseua a'r Pâb ag
Escobaeth *Rufain*. A pha Resymmau
gynnag a allei fod am gynnal Cyfeil-
lach ag ef or' blaen, y mae yn ddiogel
gennyf fod rhi cystal neu well i ym-
wrthod ac ef yr awrhon, a gwahardd
Appelio i *Rufain*; nid yn unig o her-
wydd y collir felly beth aneirif o arian
allan or Deyrnas (trwy drosglwyddo
holl ddwys achosion yr Eglwys i'w bar-
nu o flaen gorseddfainc ddieithr, a
dwyn yr holl Eglwyswyr dan rwym i
Awdurdod arall.) ond ni a gawfom
hefyd resymol brofiad, faint gelyn y
fū

fû y Pâb i'n Heddwch ; am hynny trwy ein Cyfreithiau ni, pôb Ymdrin ag ef yn gyfiawnaf a waharddwyd, ag a waherddir.

*Eglwys
Loegr heb
fôd yn Euog
o Schism.*

Gan ein bôd ni fel hyn yn Eglwys o Deyrnas rydd, wedi ei threfnu yn gyfreithlon, y mai'neglur fôd ganddom Awdurdod (pan wellfom lawer o feiau o râdd i râdd gwedi llithro i'n plith,) i'n hatgyweirio ein hunain heb ofyn cennad gan Escob *Rufain*: Ac nid oes rith Rheswm na Chydwybod in cyhuddo ni o Schism ar yr aches hwnnw. Canys yr ydym ni yn barod i wneuthyr yn dda yngholwg y bÿd (yr hyn hefyd a wnaethom yn helaeth,) na fwriafom ni allan ond y pethau oedd ar fai ac a ddylid eu troi heibio ; ac na ddarfu ini gadw na derbyn dim nad oedd anghenrheidiol a chyfreithlon. Ac y mae'n gyflwr tôst, os rhaid ini ofyn cennad y Pâb i fod yn well Cristianogion ; ac etto yn dostach, os efe a fyddai yn anewyllysgar, ac ni ddioddefei ini fod y cyfryw.

Ac ni ddichon ũn Eglwys o Deyrnas rydd Neillduol, oddieithr yn anghyflon iawn, gael ei chyhuddo o Schism gan Eglwys Deyrnasol arall, y cyfryw ũn ac yw Eglwys *Rhufain*; ond gan yr Eglwys Gyffredinol yn unig. Felly
onid

Am yr Eglwys.

15

onid yw *Rbyfain* yr Eglwys ôll, neu
rhan neillduol yn amgyffred y cŵbl, y
mae'n wrthnebs i Reswm, iddynt hwy
yn galw ni yn Schismaticiad.

Ond Eglwys *Loegr* a all yn ddiam-
mau a thrwy awdurdod hollawl a chyfi-
on gondemnio o Schism, nid yn unig y
Papistiaid; ond eraill oll o'n Teyrnas
ni, sy'n gwahanu oddiwrthym. Canys
ein Crefydd ni yw unig Grefydd sefyd-
log y Deyrnas: A thrwy y dengmhy-
nedd cyntaf o Deyrnasiad y Frenhines
Elizabeth, yr oedd pawb, ie y Papistiaid
eu hunain yn Cymmuno gydâni; nes
eu gwahardd hwy mewn rhyw goeg-
ersyn gan Bâb Pius y pummed yn y
flwyddyn 1569, a ddanfonwyd ymma o
bwrpas i ddottio ag i ddychryn gweini-
aid, er bod adgyweiriad y ffydd Bro-
testanaidd wedi ei chyflawn sefydlu yr
amser hwnnw. Ag am hynny y maent
hwy yn rhwymedig i Ateb Trostynt eu
hunain paham nad ydynt fyth yn fod-
lon yn un yn gyttun i Gymmuno gydâ
ni.

Ond y

Papistiaid

sydd yn euog.

Ac am yr holl sectau a phleidiau
eraill sy'n gwahanu ac yn ymneulltuo
oddiwrthym; nid oeddynt hwy yn y
Byd ac am hynny nid oedd mor achos
i sôn am danynt tan ar ôl y Refforma-
siwn, tan na throed Pabyddieth allan or
Deyrnas

Ar Pef-

byteniaid.

Am yr Eglwys.

Deyrnas hon trwy lwyr sefydlu y ffydd Brotestanaidd: Ac nid ydyw y rhan fwy o honynt yn beio arnom, ond am ryw ddefoden a matterion fâl di-ddifnydd: A chan fod amryw ddefodau weithie ac yn ymbell le ar amryw o Eglwyfi, etto nid ydym ni yn darllain fod amryw ddefoden erioed yn cael eu derbyn au lwfio yn yr un Eglwys.

Ei Hawdurdod.

Ac yr wŷfi yn fyngyfri fy hŷn yn rhwym i ufyddbâu ir Eglwys hon yn e holl Orchmynion Cyfreithlawn, gan fôddi gymmaint Awdurdod, ac fydd gan ŷn Eglwys arall yn y Bŷd ar ei Haelodau ei hŷn; er nad yw yn Meistroli cymmaint yn ei gorchmynion, nac yn cymmeryd arni arglwyddiaethu ar ei Ffydd ni.

Am hynny yr wŷfi yn y râdd uchaf yn anrhydeddu ac yn perchu'r Eglwys hon, fydd o lywodraeth mor Apostolaidd, ac o Ofodiad morgyfreithlon; ac yn anad dim yn y Bŷd hŷn yr wŷf yn ofni fy marnu ganddi. Canys nid allaf amgen na chredu fôd y mawr Ragor freintiau ar addewidion hynny a ganni-attaodd Crist iw Eglwys, *Matth. 18.* yn perthyn ir Eglwys hon fydd mor wŷn Gristianogawl.

Ac yr wŷfi cyn belled oddiwrth ddiystyru ei Hawdurdod hi, o ran gosod
Cospedi-

Cospedigaethau amserol ar drolleddwyr,
am bôd i yn ei pherchu yn helaethach
o achos hynny. Canys ni bydd tofter
Duw ddim esmwythach yn erbyn Mâb
gwrthryfelgar, o herwydd bod ei Dâd
yn drugarog ac yn dyner yn ei geryddu,
gan ewyllysio ei wellbâd ef. Ac y mae
yn beth hynod er ystalm, mai pa lê
bynnag, a pha amser bynnag, y bydde
leiaf swcer i'r Eglwys oddiwrth fraich
ag amddiffyn cnawdol, yno y bydde
Duw ei hân mewn môdd yspysol yn
dial ei cham hi.

Ac am y rhannau îs-radd eraill o'n
llywodraeth, sef y Swyddwyr tan yr *Am Dde-*
Escobion, megys yr Arch-diaconiaid, y *coniaid a*
Deconiaid ar Cabidwlau, ar amryw Se- *Siaptereu.*
neddau Eglwyfig; nid oes yn fy Nhŷb
i lê i wadu, nad yw'r Swyddygion hyn,
neu ryw gyffelyb eraill, tan yr Escob,
yn anghenrheidiol i gynnal Trefn mewn
llywodraeth, er llefhâd cyffredinol. Fe a
fû hefyd y Swyddau hyn cyhyd o amser
yn ein plith ac y gallant ddadleu Med-
diam er cynnifer cant o flynyddoedd;
y maent hefyd wedi ymblethu felly an
Cyfreithiau a ffurf ein llywodraeth, a
ninnaug wedi ymgennefino a hwynt dros
cyhyd o amser, a bôd iddynt siccr a
sefydlog Gyfiawnder yn ein plith ni.

D

A pha

A pha beth a ddichon fod yn safadwy yn y byd hwn, pa fed Gyfiawnder yn ddiogel, oni bydd Meddiant dros lawer cant o flynyddoedd, heb law rhesymmau eraill, yn ddiyscog? Canys y mae hon yn hynach hawl nag a fedr ûn-dyn ddangos am ei dîr, ac ar y rhesymmau hyn yr wÿf'n gwbl fodlon i'r Swyddau hynny y rhagddywedwyd am danynt. Apha fai bynnag fydd yn eu canlyn, y mae yn iawn ei ofod ar y Swyddwyr a Chamarfer, a nid ar Nattur y Swydd. Lai o lawer y gellir barnu a beio ar yr Eglwys, yr hon fydd, faly mae yn ddiogel gennif, drwy ei Chanonau yn attal ag yn gwarchae ar y cyfryw gamarferion; ag onid yw'r amser presennol yn caniatáu yr hyn fydd well, dygaid pŵb ûn ei faich, ac attebed trosto ei hunan.

P E N. II.

Am Grediniaeth Gristianogawl.

AC fel yr wŷf yn gweled yr Eglwys ^{Fydd ia-}
 hon fel hyn o uniawn osodiad, ^{chus yn Eg-}
 a than Lywodraeth fydd fwya cyfatte- ^{lws Loegr.}
 bob i ffurf yr Apostolion, ac arfer yr
 holl Oesau: Felly ni fedrafi amgen na'i
 mawrhygu yn helaethach, pe bae bos-
 sibl, am yr iachus ffydd 'ar Athrawiaeth
 fydd ynddi.

Canys fel y mae hi yn gosod gwir
 Ffydd yn anghenrheidiol cystal a Gwei-
 thredoedd; felly y mae hi yn terfynu
 y ffydd hon yn Nŵw, e'i gwir Awdwr,
 a'i Gwrthddrych: A pha beth fydd iw
 gredu am dano, a thrwy ba ryw Wei-
 thredoedd y mae yn rhaid ei fod-
 loni.

Duw gan hynny o'i ddaioni a orde- ^{Rheol ei}
 niodd Wŷr, wedi ei hyfprydoliaethu ^{ffydd w'r}
 ganddo ef ei hŷn, i ysgrifennu amryw ^{Scrythur}
 Lyfrau; y rhai a gynnhwyfant cym- ^{Ian.}
 maint ôll ac a fynnei Duw ini wybod
 megys oddiwrtho ef, in hyfforddi ni
 i lechydwrriaeth. Y llyfrau hyn yng-
 D 2 hŷd

Am Grediniaeth Gristianogawl.

hŷd a elwir y Bibl, neu Y Scrythyrau
fanetaidd.

Ac fe am dyscir yn Eglwys *Loegr* i
edrych ar y Lyfr hwn megys perffairh
Reol o ffydd a Buchedd; ac na ddylem
ni wrando ar Ysryd Neillduol, na
Rheswm dynawl, nac Awdurdod, na
gorchymyn mât yn y Bŷd ar ddynion
yngwrthynneb ir llyfr hwn.

Eglur
mewn pe-
rthau ang-
henrheidi-
ol.

Yr wyfi hefyd yn cyfri fod yr Ys-
thur hon yn ddigon eglur, ymmhob
Pwngc anghenrheidiol, i bawb a ymro-
ant yn ddi-dded iw hyfstyried, ag iw
deall: A pha beth bynnag a ddywed-
pwyd ynghwrthynneb iddi, ni welaf
ddim amgen na rhith anghyflondeb a
gwrthddywediadau ynddi; y rhai a
ellir eu hatgymmodi drwy ddeongliad
ddigon rhwydd, a hawdd iw derbyn:
A pha liwiau bynnag o Anhawlder ag
anghyttundeb a welir ynddi, megys he-
fyd yr amryw foddion y cyfieithir ac
a'i darllennir, nid ydynt yn hollawl,
neu or rhan fwyaf, ond mewn Matre-
rion gwael a diystyr; y rhai ni pher-
thynant i Hanfod a Sylfaen ein Crefydd
ni; cyffoni pa rai, ag egluro'r cwbl,
yw rhan fawr o Alwedigaeth a Dyled-
fwydd y gwŷr Eglwyfig, sef yr Efcobi-
on, Offeiriaid, ar Diaconiaid; y rhai
fydd rwymedig i ddyscu'r bobl allan or
llyfr

Am Grediniaeth Gristianogawl. 21

llyfr hwn, ac i argyoddi'r gwrthddad-
leu-wŷr.

Ac er bôd llawer, fel y dywaid *Cyfeithbi-*
St. Petr, yngwyr o'r Scrythur iw dinistr *ad o honi yn*
eu hunain, etto yr wyfi yn tybied mai *anghenrhei-*
addas ag anghenrheidiol iawn yw, fod *dial.*
yr Yscrythur hon yn yr iaith gyffredin,
ac iw mynych ddarllen gan y Bobl; fel
y gallont hwy eu hunain weled a deall
y Gyfraith, wrth ba ūn y mae'n rhaid eu
barnu; a hefyd eu bodloni nad yw'r Eg-
lwyfswyr yn eu twyllo, ac yndyscu iddynt
Grefydd o'udychymmygeu hunain. Ac o
herwydd ar y dydd diweddaf y bernir
pôb dyn yn neillduol yn ôl ei weithre-
doedd priawd; mi a dybiwn mai ang-
henrhaid yw, farnu o honaw yr awr
hon yn gyntaf trosto ei hŷn, pa gym-
morth neu gyfarwyddyd bynnag a ddi-
chon ef dderbyn gan arall i wneuthyr
barn uniawn.

Y digonolrwydd hyn ac eglurdeb y *Nid oes*
Scrythur yw'r achos hefyd nad wyfi yn *un Deong-*
gwysf ar Awdurdod a barn yr Offeiriad *lwr ang-*
i deonglo, neu a bregetho o honi, eithr *byfeiliornus*
ar y Scrythur ei hŷn; gan ei fod ef yn *ar y ddaiar.*
rhwyf bob amser i brofi'r peth a ddy-
wedo â rhyw eglur dystiolaeth allan or
Scrythur. Am hynny nid wyfi yn cyfri
y peth a ddywedo yn gwbl siccr, ddim
pellach nag y byddo'n gyflon a'r Scry-
thur;

Am Grediniaeth Gristianogawl.

thur; nid wŷf ychwaith yn credu fod
 ūn Deonglwr anghyfeiliornus wedi ei
 osod yn yr Eglwys. Canys peb fae y
 cyfryw Ddeonglwr o Air ac o Ewyllys
 Duw, diammau ni bydde dim arall yn
 yr hôll Scrythur wedi crybwyll am da-
 no cyn amled ac eglured, a hwnnw; o
 herwydd yr anfeidrol lês o'i wybod, a
 pherygl y gwrthwyneb: Ac ni fuasai
 Duw yn ei Ddoethineb ai Ddaioni yn
 gweled yn dda rod-di cynnifer o berthau,
 nad ydynt mor anghenrheidiol iw gwy-
 bod, yn bennodol yn y Scrythur; a ga-
 del allan peth mor gwbl anghenrhei-
 diol ini fod mewn cydnabyddiaeth o
 honaw.

*Awdur-
 dod y scry-
 thur nid
 oddiwrth yr
 Eglwys.*

Ac er bod yn wir, draddodi o'r Eg-
 lwys lyfrau'r Scrythur o oes i oes hyd
 attom ni, ac felly dderbyn o honom y
 Scrythur gan yr Eglwys, megys y
 dywedodd rhai o'r Tadau; etto nid yw
 yn canlyn oddiwrth hynny, dderbyn o'r
 Scrythur ei Hawdurdod oddiwrth yr
 Eglwys, neu fod yr Eglwys uwchlau'r
 Scrythur, neu yn hytrach iw choelio.
 Canys oddiwrth Dduw yn unig y der-
 bynniodd y Scrythur ei Hawdurdod, yr
 hwn a Ysprydoliaethodd yr gwŷr hynny
 a'i hysgrifennasant hi; Ar Eglwys yn
 traddodi y Scrythur ini, fydd iw hysty-
 ried yn unig megys Tŷst, fôd y cyfryw
 lyfrau

Yfrau gwedi eu hysgrifennu trwy
Ysprydoliaeth Duw; nid megys yn
rhoddi ini y llyfrau hynny trwy ei Haw-
durdod ei hŷn, iw derbyn ganddom
oddiwrthi, megys oddiwrth Yspryd
Duw. Canys nid yw yn sefyll arnom
i brofi ynghylch y Scrythur ddim am-
gen na dartod ei hysgrifennu gan y cy-
fryw wŷr, a'i derbyn megys o Ysprydo-
liaeth Duw; i brofi pa ŷn, y mae
Dyftiolaeth ddynol, heb Awdurdod a-
ball ychwaneg, yn ddigonol. Wrth
hynny, i ymddadlu fod barn digamdy-
hygol, neu, na ddichon gamgymmeryd,
anghyfeiliornus, neu Awdurdod Nefol
an anghenrheidiol yn yr Eglwys, i'n
sicrhau ni pa lyfrau fydd iw cyfri yn
Scrythur, yw mor anresymmol, a pha
is dderbynniem Dyftiolaeth yn y byd
oddiethr y Brenin ar Parliament, i brofi
bôd y cyfryw Act neu Ordinhaad gwedi
ei wneuthyr yn y Parliament gynt.
Am hynny y mae Rheswm da imi
edrych ar y pethau fydd yn y scrythur
megys or siccrwydd eithaf, er y dichon
yr Eglwys fydd yn ei thraddodi hi ini
gamgymmeryd. Os amgen, y bydd
rhaid cyfri'r Eglwys yn anghyfeiliornus
ymhob peth, am ei bôd yn traddodi y
Scrythyrau ini, y rhai y mae pawb yn
eu cyfri felly; ar yr ŷn Rheswm y gall
Ceidwad

*Traddo-
diad cyffre-
dinol yn
lwsiedig.*

Ceidwad Côf-lyfrau y Tŵr, neu ryw fan arall, daeru, fod ei air ef cyn sicced ar llyfrau hynny, o herwydd ei fod ef yneu cadw. Am hynny, felly gallaf goelio'r llyfrau hynny, er i mi anghoelio'r gŵr; felly y gallaf goelio'r Scrythur, er nad wyf yn coelio'r Eglwys. Heb law hyn, fe all gŵr fod yn eir-wir yn ũn peth, er ei fod yn gelwyddog yn amryw eraill; felly y gellir coelio'r Eglwys yn traddodi'r Scrythrau ini, o herwydd fod pob hyspyf-rwydd perthynafol arall yn cydsynnio i gadarnhaŵ ei Thyftiolaeth hi yn hyn, er nad yw anghenrheidiol ei choelio ymhob peth arall y bo hi yn eu gymmeryd arni. Er nad yw Eglwys *Loegr* yn ymwrthod a dim, a allir ei brofi ddarfod ei dderbyn a'i arferu gan yr hŵll Eglwys er dyddiau'r Apostolion, megys Canon y Scrythur, cadw yn sanctaidd y dydd cyntaf or wythnos yn lle'r feithfed, Bedydd plant bychain, Escobyddiaeth, &c. eithr ei mae yn eu taer-hannog, o ran ei bod hi yn ei chyfri ei hŵn yn rhwymmedig i gadw Undeb ôr Oesoedd cyntaf, ar puraf; ac yn credu, mai peth anghyffelyb iawn, ac amhossibl yw, dyccio un arfer wrthnebys i ddiben Crist a'i Apostolion, ymhob man, yn ebrwydd ar ôl, ie yn nyddiau'r Apostolion eu hunain.

Ond

Am Grediniaeth Gristianogawl. 25

Ond etto er hyn, nid allwn ni dderbyn yr holl bethau hynny y maer Eglwys *Rhufain* yn Lledrithio eu bod yn hollawl ac yn waftadol arferedig megys Gweddiau at y Sainŷ, gweddiau dros y meirw, Trawfylweddiad, Addoliad y Sacrament, Ufydd-dod i Oruchafiaeth y Pâb, &c. Canys y maent hwy yn amlwg yn ffugio Tyftiolaethau ir Perwyl hwn, mal y gall pob dŷn weled a ddarllenno yn ddiduedd eu llyfrau hwy, ar eiddom ninnau, ar yr achosion hyn. Llai o lawer y cydnabyddwn ni fôd Traddodiad yn anghyfeiliornus, neu fôd y peth a dderbynniom trwyddi hi yn ogyfuwch ei Awdurdod ar Scrythur; fel y mae Cymmanfa *Trent* yn taeru'n grynno. Canys ni ddywedodd Crist yn unlle, y traddodei efe ryw bethau ar dafod leferydd, iw cyfrannu yn yr ūn môdd ir hôll Oesoedd, mor anghenrheidiol iw gwybod, a mœr siccr eu gwirionedd, ar pethau a ysgrifennwyd yn y Scrythur. Nid oes ychwaith grybwyll am ūn gŵr neu rifedi o wŷr a arweinir ac y gymmhorthir mewn modd mor dra rhagorawl ac i ddwyn i lawr ini heb gamgymmeriad y Draddodiad dafodol hon. Os ymddiried y maen't yn unig ar yr addewidion cyffredinol a wnaethpwyd ir hôll Eglwys, sef,

*Ond nid
Traddodiad
Rhufain.*

26 *Am Grediniaeth Gristianogawl.*

y bydd Crist drwy ei Ysryd yn bresen-
 nol gydâ hi ; ni welwn ni pa reswm fydd
 i ran fechan or Eglwys Gyffredinol,
 sef ir rhai fydd o Gymmundeib Eglwys
Rhusain, briodoliaethu'r Addewid hwn
 iddynt eu hunain, mwy nag fydd i Eg-
 lwysi y Protestanniaid yn y Gorllewin,
 ac eraill yn y Dwyrain; oddieithr id-
 dynt allu profi fod yr *Italiaid* o wêll
 côf, neu yn gywirach pobl, ac am
 hynny yn gymmhwyfach i gyfrannu ini
 hên Draddodiadau, nar *Groegiaid*, ac
 eraill; yr hyn beth nid wÿf yn tybied
 fod yn hawdd ei brofi. Am hynny ni
 addefwn ni Draddodiad yn y Bÿd i
 fod o gyfuwch Awdurdod ar Scrythur;
 ac yn enwedig nis gwyddom pa le i gael
 rhifedi o wÿr cyfaddas i ddwyn i lawr
 y cyfryw Draddodiad, pe buasei gwedi
 ei rhoddi ar y cyntaf. A llai o lawer y
 gallwn ni hyderu ar ryw nifer o ddyni-
 on, a ddywedant fod hyn neu hynny yn
 gyfriw Draddodiad or fâth ficcra, sef,
 na ddichon fod amgen; a'n tybied ein
 hunain yn rhwym iw coelio, pa beth
 bynnag a ddywedant. Ag etto fel hyn
 yn ddiau y mae'r Matter yn sefyll
 rhyngom ni ac Eglwys *Rusain* ynghylch
 Traddodiad. Nid oes Ofal arnynt gre-
 du ô honom, a gwneuthyr, fel y gwnae'r
 Brîf Eglwys gynt, ond fel y myn y
 bre-

bresennol Eglwys *Rufain* : Canys, hwy a wyddant ein bôb ni ar bôd achosion yn appello at yr hên Brif-Eglwys, ac yn fodlon i gael ein barnu wrthi. Hwy a wyddant hefyd, gredu a gwneuthur or hên Eglwys yn amgen nag y maent hwy yr awrhon, mewn amriw Byngciau. Eithr ei holl ymryffon hwy ynghylch Traddodiad sydd i'r diben ymma, sef ennill o honynt hwy y pwngc bychan hwn, fod Traddodiad yn gwblficcr, ac mai hwynt hwy yn unig sydd i'w chyfrannu : Hynny yw, eu bôd hwy yn ddigamgymeradwy, a ninnau yn rhwym i gredu, a gwneuthur ymhôb peth, fel y paront. Canys ni chyfrifir dim am Draddodiad yn Eglwys *Rhyfain*, ond y peth y mae'r Eglwys bresennol yn ei alw, ac yn ei ofod am y cyfryw. Hyn ydychyd addefem ni, se a ddarfyddde'r amrafael; canys yna hwy â allent ddyfscu i'ni Grefydd ac Efengyl newydd, a dywedyd fod ganddynt Draddodiad am hynny (a phwy a allei ddywedyd i'w herbyn,) ac felly gwneuthur i'ni wadu'r hên, a adawodd Crist ai Apostolion i'ni. Ond nid felly y dyscafom ni Grist.

28 *Am Grediniaeth Gristianogawl.*

*Barnwr
nad all
gamgyne-
ryd heb fôd
yn anghen-
rbeidiol.*

Heb law hyn, yr wyfi yn cyfadde na welaf anghenrhaid a Farnwr anghyfeiliornus yn y Bÿd; ac ni bu Rhaglu-niaeth Dduw yn fyrr tuag at ei Eglwys, am na ddarparodd y cyfryw ũn; fel y mae rhai o Eglwys *Rhufain* drwy ga-bledd yn ymddadlu. Canys, gan roddi o honaw ini yn y Scrythurau Reol a Sylfaeni sefyll arno, a'n Rhesum priodol iw gyfaddasu, a gwneuthur defnydd o honaw yn ôl ein achosion; nid wyfi yn canfod, pahan nad allwn arferu y llyfr hwn iw ddibennion ef, fel yr arferwn lyfrau eraill iw dibennion hwythau. A pha ham a tybiem na fedd Duw adrodd ei feddwl mewn modd mor eglur iw ddeall, ac y medr dynion, ac y maent beunydd? Ac os oes Gwirionedd wedi ei adrodd yn y Scrythur, pa ham nad all pŏb dÿn ei weled, ai ddeall, gan nad yw Gwirionedd ond Unrhyw, a Rheswm hefyd yn Unrhyw, ymhawb ôll? Yn bendifaddeu hefyd, o herwydd in bernir bŏb un yn neillduol, a chan Dduw yr hwn sydd yn deall ein meddyliau ni, ac yn gweled a phafymbrwydd Calon, neu a pha ddrwgdueddiad yr ydym yn cymmhwysu y Rheol hon tuag attom ein hu-main?

Am Grediniaeth Gristianogawl. 29

A phe bae yn *Rhusfain* wr nad alle ^{T Barnwr} gamgymmerydd mewn **Barn**, ni bydde, ^{yn Rhusfain yn ddi-les.} yn ôl eu Ffordd hwynt o ymresymmu, fawr lês ir Eglwys o honaw; yn enwedig ini, y rhai ydym yn byw cyn belled oddiwrth *Rusfain*. Canys nid allafi glywed y Pâb ei hûn yn llefaru; am hynny, rhaid iddynt ôll fod yn anghyfeiliornus, hyd y bedwaredd, neu ysgatfydd y bymmed law, y rhai a adrod-dant imi yr hyn a ddywedo ef; o herwydd os cam-dybio y wna ûn or rhain, neu oi wirfodd fy fiommi, pa beth a wnâf? Ie, pe byddwn yn *Rhusfain*, nid ellir cael mor ymddiddan â'r Pâb ar bôb amserau: Y mae ef weithiau yn cymmeryd Mawrhydi arno, weithiau yn glâf or Gowd, cryd-cymmalau, a doluriau eraill, a ddigwyddant i henaint, ac ni oddef moi aflonyddu gan bôb dŷn. A phe cawn ymddiddan ac ef, ni byddwn ysgatfydd fawr ddoethach; canys i wneuthur cyflawn ddefnydd or fâth Farnwr anghyfeiliornus, anghenrhaid ini fod mor anghyfeiliornus ag ynteu: Canys heb y cyfryw Yspryd digamdybygol, ni a allwn ei gam ddeall ef; ac os ef a ddywaid y Gwirionedd, a minnau heb ei iawn-ddeall, ai dderbyn, yr wŷf etto yn yr ûn cyflwr drwg. Ac etto, eglur yw y gellir camgymmeryd geiriau

geiriau Barnwr neu Ddeonglwr anghyfeiliornus : Canys fe a gam-ddeallwyd ein Iachawdwr Bendigedig ei hûn gan yr Iddewon, ac weithiau gan ei Ddyfscybllion hefyd. Beth gan hynny a ddywedwn am y fflugiol Farnwr hwn ar y Saith Fryn, yr hwn lawer gwaith fydd wr o ddeall gwan iawn, ac nid yw yn oestad yr Ymadroddwr egluraf, nag ei hun yn gwybod y Gwirionedd? Canys ymbell waith fe ai hescufododd ei hûn rhag rhoddi barn mewn Pwngc o Grefydd, am na ddygpwyd ef i fynu yn Ddifnydd, ac am hynny nid oedd yn deall yr Ymholiad. Ac etto mi a dybygwn fod gwybodaeth yn anghenrheidiol iawn tuag at fôd o farn anghyfeiliornus. Heb law hyn, pe dîgwydde i un ar ddamwain ddywedyd rhyw Ymadrodd a fyddde gwbl-wir, etto heb iawn-ddeall hynny ei hûn, na medru ei egluro i minnau; hawdd y fyddde imi gam-gymmeryd y cyfryw ûn, neu gyfrwyddo'r peth a ddywedo i ryw ddefnydd ammhriodol. Canys y mae geiriau yn anhyfys eu deall, ac Ystyriaethau rhai mor gymmesfurol i'r pethau eu hunain, ac y cymmerir yn fynych y naill am y llall. Etto, os anghenrheidiol yw y Barnwr anghyfeiliornus hwn, y mae ef yn anghenrheidiol yn oestadol; nid

Am Grediniaeth Gristianogawl.

31

nid digon iddo lefaru ymbell waith
mewn Cymmanfa Cyffredin, ond rhaid
iddo eistedd yn fynych iawn, neu yn
waftad, fel y gallo pobl ymosyn ag ef;
a hyn yn ôl eu Rheolau, au Rhesy-
mau eu hunain: O ran bod Dadleuon,
Cwestiwnau, Heresiau newyddion agos
beunydd yn tarddu allan (oblegid os
gall y Pâb roddi ūn Rheol safadwy i
ddibennu pob amheüon, a sefydlu
Pwngeliau Athrawiaeth, ni a fyddein
gyffelyb i dybied roddi, o Dduw eusys
y Rheol honini yn y Scrythur, a hynny
a anrheithiei gelfyddyd y Pâb) ac oni
bydd y Barnwr anghyfeiliornus hwn yn
barod iw fodloni, fe all gŵr, er maint
y fo ei ewyllys i wybod y Gwirionedd,
farw mewn Heresi, ac yno nid all na bo
yn ddrwg iawn ei gyflwr. Felly y mae'n
llwyr-anghenrheidiol fyw o ddyn yn agos
iawn i'r Pâb; os amgen, ni bydd iddo
fawr siccrwydd o honaw ei hŷn, nad
yw mewn rhyw gamgymmeriad pwyf-
fawr: A gwyr *Rhusain* yw'r unig bobl
ddedwydd yn y bywyd hwn, o herwydd
hwy yn unig a ddichon fod yn siccr or
Gatholic Grefydd, gan eu bôd yn byw
dan waftadol ddefnynnau Digam-gym-
meriad. Ac etto yr ŵyf yn tybied mai
Rhusain yw'r lle anghyfflybas yn y
Bôd y gyrrer'r Offeiriad Pabaidd chwi
iddo,

iddo, ith gwneuthur yn ŵr Crefyddol
 da. Ond beth os gwedi hyn i gyd ni
 feiddia'r hên Bendefig hwn o *Rusain*
 ddywedyd ei feddwl, rhag digio rhyw
 blaid, o *Frainc* ysgatfydd, neu'r *Yspain*?
 Neu, pan rodder Cwestiwn atto, megys
 am ddihalog Feichiogiad y fendigedig
 Forwyn, y mae yn gweled, os barn a
 rydd, o ba dŷ bynnag, y cyll ef, neu or
 lleiaf, yr anfodlona ef blaid fawr allu
 og or tŷ arall; am hynny'r arfera bob
 dichell o gilio yn ôl, ac oedi, rhag ei
 gymmell i farnu'r Ymryllon; fel y
 gwyddom ni ddigwydd o fewn y deng
 mhlynedd a thrugain hyn? Pe gwyd-
 dei'r Pendefig hwn fwy nag eraill, pa
 beth a dâl ei Wybodaeth ef, os ofni y
 mae gydnabod neu ddywedyd y peth a
 wypp? Am hynny, dibennant yn gyn-
 taf eu Hymrafaelion eu hunain drwy eu
 Barnwr anghyfeiliornus hwn, cyn cym-
 meryd arnynt ei gymmell ef arnom ni.
 Pwy a grêd fôd gennifi feddiginiaeth
 gwbl sicr i'r Gowt, am gwelo i trwy'r
 flwyddyn yn gorwedd ag yn gridd tan-
 tani? Gan hynny, nes terfynu o honynt
 ymŷc eu hunain yr Ymrafaelion yn-
 ghyloch y dihalog Feichiogiad; Gallu-
 ogrwydd y Pâb, heb, neu allan o Senedd
 Gyngor; nes gwneuthur o honynt i
 Erenin *Ffrainc* ai Eglwyswyr goelio na
 ddichon

ddichon y Pâb gam-gymmeryd yn ei farn, a bôd ganddo gwbl annherfynedig Awdurdod; ac nad yw Breintiau Eglwyfi *Frainc* ond pethau ofer dirym; nis gallwn ni dybied eu bod hwy yn credu eu hunain pan ddywedant fôd y Pâb yn anghyfeiliornus; neu, os yw, y mae'n ficer gennif nad yw i ddefnydd amgen, na phed fae heb fôd. Felly nid yw Anghyfeiliorndeb ond gair hîr a ddyfeifiwyd i syfrdanu pobl; Trais goleu sydd yn gwneuthur y cwbl yn Eglwys *Rusain*; fel y mae'n ficer gennif, nad oes a ddywed amgen, yn y dyddiau hyn, nad yw lluoedd Brenin *Efrainc* yn fwy eu rhinwedd tuag at droi ei ddeiliaid ef i ffydd *Rusain*, na hôll Anghyfeiliorndeb y Pâb.

Ond er nad y'm yn cyfadde fod tî *Steerwydd*
dyn neu rifedi ô ddynion ar y ddaiar *ffydd yn*
yn anghyfeiliornus, etto y mae gand- *Eglwys Lo-*
dom gymmaint ficerwydd o Wirionedd *egr.*
ein Crefydd, ac a ddichon fod mewn
peth or fâth hynny. Y mae gennym
yr hôll Brawf o wir ymddangosiad ein
Iachawdwr bendigedig yn y Bÿd, ddar-
fod hefyd ir Apostolion bregethu ar ôl
ei ewyllys ef, a gadel Sŵm yr hyn a
ddycafent, yn ysgrifennedig yn y lly-
frau a elwir gennym ni y Testament
Newydd; ac y mae ganddom gym-
F maint

maint Siccrwydd o Wirionedd, a dilwgr burdeb, o Synniad hefyd a meddwl y llyfrau hynny, ac a allwn ni ddisgwil, ar Matter dderbyn; ac yr wŷfi yn tybied, nad oes neb yn ei iawn bwyll a ddisgwil ychwaneg.

Y Tri Chredo a dderbynir.

Yn ôl yr Eglwys hon hefyd yr wyf yn addef y tri Chredo y rhai â elwir, yn ôl yr *Apostolion*, *Nicæa*, ac *Athanasius*; o herwydd eu bod nid yn unig yn gyfson i'r Scrythur, ac megys yn gasclau byrrion o'r Pwngciau pennaf o'n ffydd allan o honi; ond hefyd am eu bod gwedi eu gwneuthyr a'u derbyn yn gyffredinol, er cynnifer o Oesoedd, yn Eglwys Grift. Canys yr wŷfi yn gwneuthyr cyfiri mawr o bôb peth a brofer ei fôd o hên amseroedd mewn Crefydd, ac o gydsynniad gyffredinol yn yr Eglwys, fel yr ydym yn proffesu parch rhyfeddol i'r pedwar Cymmanfa cyffredin cyntaf, y rhai a ddywedai Pâb *Gregori* y cyntaf ei fod yn eu hanrhydeddu, megys y pedwar Efangylwr. Canys wrth gyd-gordio fel hyn â'r Henafiaid, yr ydym yn cymmeryd y ffordd oreu i gynnal yr ūn Grefydd, ac hefyd i gadw Undeb â hwynt. Felly os oeddynt hwy ran o wir Eglwys Grift, yr ydym ninnau; ac os eindyled-
fwydd

Am Grediniaeth Gristianogawl. 35

fwydd ni a fuasei cadw Undeb a hwynt, pe buasem byw yn yr ūn oes, ond mewn gwledydd pell oddiwrthynt; nid yw lai ein dyledswydd ninnau gynnal yr ūnrhyw Undeb â hwynt, er bŷw o honom cyhyd ô amfer ar eu hôl; o herwydd ein bod yn ein cyfri ein hunain yn aelodau or un Corph Crist, ac oeddynt hwythau.

Onid nid
chwanegiad
Pâb Pius.
Ond er derbyn o honom yr hên ffurfiau hyn o Grediniaeth, etto nid allwn mor ymfodloni ar perthau hynny a ryfygodd Pâb Pius y pedwerydd chwanegu at Gredo Nicæa, yn ôl Pennodau Cymmanfa Trent; canys at y geiriau diweddas or Credo, sef, edrychaf am adgyfodiad y meirw, a bywyd y Bŷd fydd ar ddyfod y mae yn cyffylltu y Pwngciau hyn. “ Am faith Sacrament,
“ a elwir yn briodol felly. Am briodol aberth yr Offeren, i fodloni Duw
“ tros y bŷw ar meirw. Am Draws-
“ sylweddiad. Am Gymmyn yn y
“ Naill rŷw. Am y Pŵrdan. Am
“ weddio at y Sainet; ar Ardduniant
“ a daler i’w Creiriau. Am yr Ardduniant a daler i ddelwau Crist, ar
“ Fendigedig Forwyn, ar Seinetau.
“ Am Faddeuadau. Am fôd Eglwys
“ Rhufain yn Fam ac yn Feistres ar yr
“ hôll Eglwys. Gan derfynu, Mai hon

36 *Am Grediniaeth Grifianogawl.*

" yw'r wir ffydd Catholic, heb
 " ba ūn nid all nebb fôd yn gad-
 " wedig.

Canys nid yw'r Pyngciau hyn yn
 gyflon â'r Scrythur, na Penafraeth.
 Hwyl a anghwanegwyd gan Awdurdod
 anghyfiawn, ac anghyfreithlawn, yn
 ôl Ordinadau Cymmanfa wedi ei cha-
 fclu or naill blaidd; ar holl briff Eglwys
 gynt, yn gyftal ar rhan fwyaf ar oreu
 or bresennol, yn sefyll yn eu herbyn:
 Hynny yw, fe osodwyd yr Athrawiaethau
 yn gyntaf gan Efcob *Rhusain*; ar
 Pyngciau hyn yn gyfatebol i'r Athra-
 wiaethau hynny a chwanegwyd at y
 Credo gan Efcob *Rhusain*, ai ddeiliaid
 ef; fel pe byddei ei Gydwybod a'i Farn
 ef i fod yn Rheol i'r eiddo pawb eraill.
 Ag etto, y mae holl Eglwyswyr yr
Ital, Frainc, ar Hispaen, &c. yn rhwym
 i roddi eu dwylo wrth y Pyngciau hyn,
 yn gyftal ag wrth y Drindod ei hŷn,
 neu Gnawdoliaeth Mâb Duw, neu ei
 Adgyfodiad oddiwrth y Meirw.

Eithr nynyndym yn glynu wrth yr
 hên ffurfiau yn unig, heb anghwanegu
 attynt, ac i'w iawn ddeall hwynt, ai
 profi yn gyflon i'r Scrythur ac Hena-
 fiaeth, y mae gennym amryw lyfrau in
 cymmorth; yn enwedig y tra ragorawl
 Eglurhâd o Gredo'r Apostolion, a
 wnaeth.

Am Grediniaeth Gristianogawl. 37

wnaethpwyd gan yr uchaf-ddyscedig
ddiweddar Escob Caer.

Ar tri Credo hyn, nid wŷf yn unig ^{Proffes}
yn hollawl yn ei credu, eithr yn ei ^{o'n ffydd yn}
gyfri hefyd yn ddyled swydd arnaf, ac ^{fuddiol.}
yn fuddiol imi, eu mynych Broffesu,
yn ôl Trefn ein Heglwys ni. Canys
wrth wneuthur hynny, yr wŷf yn byw
mewn gweithredol Broffes or ffydd
Cristianogawl, yn ôl fy addunedd yn
fy Medydd. Yr wŷf hefyd felly yn
cadw Crynnodeb (neu fŵm byrr,) ^{Pa fodd}
om Crefydd yn wastad yn fy mhen;
ac etto y mae pob Pwngc yn bwysfawr,
os ystyriwn beth fydd yn canlyn o ho-
naw. A thra cadwyf ond y Crynnodeb
byrr hwn or ffydd Gristianogawl yn fy
Nghôf, nim denir cyn hawfed i ryw
gam-dyb mewn ffydd, neu ymarfer, a
fo anghyffon iddo.

Yr wŷf hefyd yn ymfodloni i ddarllen ^{Pa fodd}
llyfrau'r *Apocrypha*, or lleiaf rai o ho- ^{y derbynir}
nynt, er Athrawiaeth ir bobl; megys ^{yr Apocry-}
mâth ar Eglurhaad or hên Destament, ^{pha.}
neu ryw beth rhwng yr hên Destament,
ar newydd. Oblegid ni a welwn me-
gys rhyw wawr o Gristianogrwydd
ynddynt. Ond fe am dyscir na chyfri-
fwyf hwynt o gyfuwch Awdurdod ar
Scrythyrau; ac nid ym ni yn sefydlu
un Pwngc o Athrawiaeth arnynt, o her-
wydd

38 *Am Grediniaeth Gristianogawl.*

wydd ni dderbynniwyd hwy gan Eglwys yr Iddewon, cyn amser ein Jachawdur-megyso ysprydoliaeth Dduw; eithr hwy a Ysgrifennwyd ar ôl felio Prophwydoliaeth i fynu tan yr hên Gyfraith, a chyn datcuddiad Ewyllys Duw tan yr Efengyl: A chan nad oes briodol Awdurdod ynddynt, sef eu bôd wedi eu hyfgrifennu gan Brophwydi; peth ammhoffibl yw, roddi or Eglwys yr awrhon yr Awdurdod iddynt, o fod yn rhîf y llyfrau a ysgrifennwyd drwy Yspryd Duw; fel y mae Cymmania Trent yn cymmeryd arni wneuthur. Canys nid all yr Eglwys ei wneuthur ef yn Brophwyd, yr hwn yn wir nid oedd Brophwyd, ac nis cyfrifwyd am y cyfryw, dros lawer cant o flynyddoedd.

P E N

P E N. III.

Am Ufuddod yn ôl yr Efengyl.

YR wyfi hefyd yn gweled yn yr ^{Dicwyl-}
 Eglwys hon cymmaint annog i ^{deb yn Eg-}
 uchedd dda grefyddol, ai chyfrif mor ^{lwys Loegr.}
 nghenrheidiol, ac i Dduw bo'r diolch,
 yr wyf yn meddwl y gallaf ddywedyd,
 ystaf ymarfer o honi, ac mewn ūn
 man arall yn y Bŷd.

Cyfadde mewn gwirionedd yr ydym,
 nad oes ūn dyn yn bŷw ac yn negeseua
 yn y bŷd hwn nad yw yn pechu, ac
 mai Crist yw'r unig ddyn heb bechod
 gwreiddiol a gweithredol: Ac yn y
 pethau goreu a wnelom ni, mae'n rhaid
 ini mewn Gwirionedd a chyfiawnder
 ein cyfrif ein hunain yn weisfen anfud-
 diol, ac nad ydym yn gwneuthyr ond
 yr hyn sydd ddyledus arnom. Ac fel-
 ly, nid yw bosibl ini dybied allu o
 honom mewn eithaf Cyfiawnder haeddu
 dim ar law Duw: Oblegid fod yr holl
 Nerth ar gallu drwy ba ūn yr ydym
 yn gwneuthur y daioni lleiaf yn dyfod
 od-

*Ond dim
 haeddiant.*

40 *Am Ufuddod yn ôl yr Efengyl.*

oddiwrtho ef. Am hynny, y dywedwn gyda S. Pawl am ein gweithredoedd goreu, y maent or gallu y mae Duw yn ei roddi. Ond er nad ellir disgwil ymma Ufydd-dod perffaith difeius, etto yr ydym yn cyfri fod yr Ufydd-dod goreu, ar a allom ni gyflawni, yn anghenrheidiol; ac nad yw ddigon ini Gredw, gan na addewir Jechydwriaeth ond i'r gyfryw fydd yn unig, ac a dardda allan mewn gweithredoedd da.

Cyd-weithrediad Grâs.

Am gyd-weithrediad Grâs Duw, yr wyf yn ei gyfri yn llwyr anghenrheidiol i wneuthur o honof y peth lleiaf fel y dylwn. Ac er na fedraf derfynw yn gowraint, pa faint yw rhan Duw, pa faint yw ein rhan ninnau ymmhob gweithred dda, etto, y mae'n ddiogel gennif, y gallaf rwybeth drwy Grift yr hwn fydd yn fy nerthu i; ac y mae'n siccr gennif hefyd, fod Duw yn gweithio ynnwyf, i ewyllysio, ac i wneuthur; ac y gwneiff ef yn helaethach erddosi, yn ôl y defnydd da a wnelwyf or Grâs y mae yn ei roddi, ac yn ôl y Gweddiau yr wyf yn ew gneuthur atto ef am ychwaneg o Nerth; ac am hynny fod gennaf beth grym, yn gyftal i wneuthur defnydd o Drugareddau, ac i weddio am ychwaneg o râs. Ac y mae yn

Am Ufudd-dod yn ôl yr Efengyl.

41

yn siccr gennif, fy mod yn ateb pôb
gworthddadl, ac yn tynny ymmaith pôb
rhwystr, trwy gyfadde fel hyn fôd
pôb daioni, ar y wnelwyf, oddiwrth
Dduw, sydd yn fy nerthu; am hôll feiau
a'm gwendid oddiwrthif fy hûn. Ac
ar y sylfaen hwn, fel yr wŷf yn gwe-
led mor anghenraid im wneuthur y
goreu ar a allwyf, ac yn torri ymmaith
pôb achos haeddedigaeth oddiwrthif
fy hûn ac eraill: Felly yr wŷf hefyd
yn dangos anghenrhaid Gweddio ar
Dduw am ei Râs, ac yn gosod sail o
ddiolchgarwch iddo.

Canys y mae'r awrhon trwy'r Cy-
stammod newydd rwymedigaeth gaeth
i bob mât h o ddyledswyddau Cristiano-
gawl, er bôd Ystyriaeth ô ddiffygion a
gwendid dynawl. Gwîr yw fôd ffordd
i gael Maddeuant drwy ddioddefiadau
a haeddedigaethau Crist, os edifeiriol
fyddwn; etto y mae yn fwy cymme-
radwy yngholwg Duw, fyw o honom
felly, hyd y bo possibl, na bo raid ini
wrth Edifeirwch.

Yr wŷfi gan hynny yn cyfri Gwei-
thredoedd da yn ilwyr anghenrheidiol i
techydwrriaeth; er nad yw y Gwei-
thredoedd eu hunain ô gymmaint Ystyr,
ar Meddwl, Dull, neu'r Diben â ba un

*Gweithre-
doedd da yn
anghenrhei-
diol.*

†

G

y

Am Ufudd-dod yn ôl yr Efeugyl.

y gwneir hwynt; neu'r gwreiddin Cristianogawl ô ba ûn y maent yn tarddu, yr hwn a elwir ffydd yn yr Scrythur; oddiwrth ba ûn y maent yn cael eu Rhinwedd, ac ydynt yn gymmeradwy gyd â Duw, trwy haeddedigaethau a Chyfyngiad Crist.

Yr wyfi yn fy nghyfri fy hûn yn rhwym, hyd y gallwyf, .i gyflawni pŵb gweithredoedd da, pŵb dyledswyddau, a rhinweddau a ofynnir ganddom megys Cristionion, ac a orchmynnir ini yn y Testament newydd, y dêg Gorchymmyn, ar rhan honno'r bôn Testament sydd yn cynnwys athrawiaeth foesawl; ar holl bechodau neu weithredoedd a orafunir yno, yr wyf yngwneuthyr Cyddwybod o'u gochelyd. Ac nid wyf yn meddwl wrth ufyddhau i ûn gorchymmyn fy môd yn rhydd oddiwrth y lleill; neu o ran fôd pechodau sydd fwy a llai, fôd yr ûn nad yw ryw fodd yn tueddu i farwolaeth.

*Ufudd-dod
i lywiawd-
wy cyfri-
thlon.*

Yr wyfi hefyd yn fy nghyfri fy hûn yn rhwym i ufyddhau gorchmynnion fy llywiawdwyr cyfreithlon, cystal yn yr Eglwys, ar Deyrnas; nid yn unig er mwyn heddwch a threfn, ond er mwyn Duw a orchmynnodd hynny: Ac yr
wyf

Am Ufudd-dod yn ôl yr Efengyl.

43

wyf yn fodlon lawer gwaith i golli fy Nghyfiawnder am bûdd fy hûn, yn hytrach nag anusyddhau neu wrthsefyll gorchymmyn fy Llywiawdwyr Cyfreithlon, lle y gallwyf ufyddhau iddynt heb bechod. Ond yr wyfi yn grefyddol yn gochelyd rhag gofod gorchmynnion dynion yn erbyn gorchmynnion Duw; ac nis gallaf gredu fy môd yn escusodol, os ufyddhâu eu harchiad hwy, ac esceuluso'r eiddo ef. Am hynny, er Esampl o hyn, er fy môd yn talu pŵb parch ac Ufydd-dod i gyfreithiau'r Eglwys, gan wybod heri ô Dduw imi ufyddhâu iddi; etto ni lefasaf wneuthur megys y gwneir yn Eglwys *Rhusain*, sef dywedyd, pan fo'r Eglwys yn gorchymmyn y naill beth, a Chyfraith Dduw beth arall, y mae Duw yn peri imi ufyddhau i'r Eglwys, ac am hynny ni waeth i ba ûn or ddau yr ufyddhawyf. Oblegid nid yw Duw yn gorchymmyn imi ufyddhau i'r Eglwys, ond yn y cyfryw berthau nad ydynt derfynedig gan ei gyfraith ef; ond nid yw yn rhoddi cennad i'r Eglwys i orchymmyn dim yn wrthnebus i'w gyfraith ef; nag yn fy rhwymmo i, i wrando arni, neu ufyddhau iddi, os digwydd iddi orchymmyn felly.

Rhwymedigaeth E-fangylol.

Yr wŷf yn ddiolchgar yn cyfaddef, ac yn mynych gofio dyfodiad bendigedig Mâb Duw i'r byd, i farw trosom, a gwneuthur iawn am ein pechodau : Er hynny, nid wŷf yn credu ddarfod iddo trwy ei ddioddefaint na'm hescusodi i oddiwrth Ufydd-dod i Orchmynnion Duw, na'm rhyddhau i oddiwrth gofpedigaeth, os parhâf yn gyndyn yn fy anufudd-dod. Canys, trwy ddyfodiad Crist yr wŷf, pe bae bosibl, yn fwy rhwymedig i fuchedd Dduwiol a chae-thach Ufydd-dod, o ewyllys da a charedigrwydd tuag atto ef, yr hwn a wnaeth ac a ddioddefodd cymmaint trofod. Ac y mae ei holl Orchmynnion ef yn Ddeddfau, i'w hufuddhau yn fanwl gennifi ; yn unig y mae Rhag ddarpariad wedi ei wneuthur yr awrhon, y derbyn-nirgwir Ufudd-dod o'r galon, er eibod yngymyscedig a llawer o amherffeith-rwydd, (fel y bydd yn wastad, tra bo'm yn preswyllo yn y pebyll hyn o glai) er mwyn Crist, fel peb fae yn berffaith ; a'n Diffygion drwy Drugaredd a faddeuir ini, os nynt yn ddiat-treg a wîr edifarhawn o honynt, gan ersyn trugaredd Dduw o'u herwydd, ac ymroi, trwy ei gymmorth ef, i fyw yn well am yr amser sydd i ddyfod.

Gan

Am Ufudd-dod yn ôl yr Efengyl. 45

Gan hynny, yr wyf 'yn ddiolchgar ^{Edifeirwch} yn cyfadde'r Athrawiaeth o Edifeirwch, <sup>nid yw an-
nogaeth i be-
chn.</sup> a gobaith ô Faddeuant trwyddo; etto, nid yw'r Athrawiaeth hon mewn modd yn y bŷd yn rhoddi achlysur i bechu, ac nid ydym i ddal fulw arni cyn pechu; yn unig hi a ddarparwyd i lestair Anobaeth, pan ddigwyddo ini bechu; ac nid oes Feddiginiaeth arall. Y mae yn ammarch dau ddyblyg i Dduw os pechaf tan Obaith o Faddeuant ar fy Edifeirwch, canys wrth hynny yr ydwyf yn torri ei Gyfriethiau ef, ac yn camarfer ei Drugareddau; ar Cospedigaethau tostaf a fygythir i'r cyfryw arfer.

Ac os ni ddichon yr Athrawiaeth o Edifeirwch, neu o Faddeuant i'r Edifeiriol, roddi imi ddim rhydd-did i bechu; na'm hescusodi, os pechaf yn ewyllysgar, llai o lawer fydd o Obaith Rhyddhâd oddiwrth Ufydd-dod i Gyfreithiau Duw drwy ffordd arall yn y bŷd.

Wrth Edifeirwch nid wyf yn deall <sup>Pa beth a
ddeallir</sup> yn unig Gyfaddefiad bechu o honof, a <sup>wrth Edi-
feirwch</sup> Thrifwch o herwydd hynny yn unig rhag ofn Cospedigaeth, yr hyn alwant *Attrifion*, neu ryw ysgafn gyftudd Calon; ond yr wyf yn cyfri *Contrifion* hefyd, sef dwys gyftudd Calon, o sylwedd

wedd Edifeirwch, ac yn anghen-
rheiddiol i faddeuant pechodau; hyn-
ny yw, rhaid imi fôd yn wir gystuddi-
ol am euogrwydd fy mhechodau ynd-
dynt eu hunain, ai bod mor ffiaidd
yngholwg Duw; rhaid imi lawn bwr-
pasu ac ymroi trwy râs Duw i fyw yn
well rhagllaw. Ac yr wyf yn credu
na ddichon Awdurdod yr Offeiriad, nar
cyfryw fond arall yn y Byd, droi'r Cy-
studd gwan hwnnw a ragyspyswyd yn
Gystudd gwîr, a'i wneuthur yn ddigo-
nol i Edifeirwch a Maddeuant.

*Dim haed-
dedigeth
mewn gw-
eithredoedd
da*

Yr wyf yn cyfri fôd pôd gweithred
dda a wneir tell hyn drwy gymmorth
Duw, ac â meddwl goneft, yn gym-
meradwy gan Dduw; ac os parhâu a
wnawn rhagllaw, hi a dderbyn ei gwobr
mewn amser cyfaddas: Eithr y mae
hyn yn digwydd oddiwrth ddaioni
Duw ei hŷn a haeddedigaethau Crist,
nid o werth neu Haeddiant, yn y gwei-
thredoedd eu hunain. Canys pa fodd
y dichon ychydig Weithredoedd da, ar
rheini yn gymmyscedig â llawer o
wendid, neu Ymarfer hollawl ar
cyfryw weithredoedd dros y byr ram-
fer o'n bywyd ymma ar y ddaiar, fôd
yn gyfatebol i, lai o lawer haed-
du, 'r tragwyddol wobrau yn y bŷd a
ddaw? Yn enwedig, pa fodd y gall ŷn
fed-

Am Ufudd-dod yn ôl yr Efengyl. 47

feddwl ei fôd yn haeddu ar ei law ef,
heb gymmorth pa un nis gwneir dim
fydd dda? Canys mewn gwirionedd a
Chyfiawnder mae'n rhaid ini ddywe-
dyd am ein gweithredoedd goreu, fel
dywedodd Dafydd am ei Offrymmau
ei hûn, a'i Dywysogion, 1 Chron. 29.
14. Oddiwrthit ti y mae pŏb peth,
ac'oth eiddo dy hûn y rhoesom iti.

Nid wŷf' yn tybied fy môd yn cy- *Nid digon*
flawni fy Nyledfwydd yn ddigonol *bôd yn*
wrth ochelyd drwg; o herwydd fod *ddiddrwg*
gorchymmynion yn peri gweithred; *ddidda*
cystal ac eraill yn gwahardd: Ac os ni
wnâfi yn unig ond gochelyd y drwg, heb
ymegnïo i wneuthur daioni, mae'n
rhaid fy nghyfri, yn ôl y ddywedir yn
y Scrythur, ymmysc y Gweision anfyd-
diol.

Ac yn yr Ystyriaeth hon yr wŷf yn
cymmeryd gofal, nid yn unig i ochelyd
y pechodau yr wyf yn gweled llawer o
Gristianogion yn rhy aml yn eu hoffi,
neu'r cyfryw ac yrydwyf fy hûn ô Nat-
tur, neu Feithriniad, o ran arfer neu
gymdeithion, yn rhŷ dueddol iddynt:
Ond yr wŷf hefyd yn edrych o fod yn
dwyr ddyledus arnaf, fôd yn ddyfal
yn yr hŏll Byngciau Gwneuthuredig o
Gristianogrwydd; gan wybod nad yw'r
Nef yn fîad o ddistawrwydd, ond o
an-

48 *Am Ufudd-dod yn ôl yr Efengyl.*

anfeidrol werthfawr Hapusrwydd; ac am hynny nid wyf yn meddwl y gellir ei chael drwy wneuthur dim. Ie, ym-mysc dynion hefyd, ni thybygir ond ychydig glôd yn ddyledus iddo ef, am yr hwn y goreu a ellir i ddywedyd, yw na wnaeth efddim drwg.

*Ond rhâd
ini wneu-
thur yn dda.*

Wrth Gristianogrwydd gweithredol, neu ddyledswyddau o annog, yr wyf yn deall y cyfryw bethau ac a wnelwyf o Ufudd-dod i Dduw fydd yn eu gofyn, ac iw wasnaethu ef; ac nid yn unig ymgadw oddiwrth y peth a waharddodd imi.

*Trwy dalu
ein dyled-
swydd i
Dduw.*

Felly, am a berthyn i Dduw 'rwyf cyn belled oddiwrth wneuthur dim iw ammharchu, neu iw gablw, a'm bôd i bôb ffordd hyd y gallwyf, yn ceisio ei ogoneddu, ei foliannu, a'i wasnaethu ef.

*I'n Cym-
mydog.*

Am a berthyn im Cymmydog, nid wyf yn unig yn gochelyd gwneuthur farhâad iddo, ond hefyd yn gwneuthur iddo yr holl gymmwynas ar a fedrwyf; drwy roddi cyngor da, dywedyd y goreu o hono, a'i gymmorth a'i gynnorthwyo ar bôb achosion.

*Ini ein
Hunain.*

Ac am a berthyn imi fy hân, nid digon gennif orwedd ar fy ngwelu, a gochelyd pechodau anghymmedrolder, &c. ond âg eithaf diwydrwydd 'rwyf yn

Am Ufudd-dod yn ôl yr Efengyl.

49

yn astudio i wellhâu fy meddwl, i orchfygu fy anwydau, ac im dwyn fy hûn i well Tymmor ac ymarweddiad.

Ir Byd yn

Yr wŷf cyn belled oddiwrth waethy-
gu, neu wneuthur niwaid ir Bŷd, a'm

gyffredinol:

bôd yn Gwneuthur fy ngoreu iw adel yn well nag y cefais ef. Gan hynny, nid wŷf yn unig yn Ymarfer â Dawi-oldeb feunyddiol fy hûn, ond yn gwneuthur fy ngoreu hefyd iw gyffuro a'i yrru ymlaen mewn eraill; yr hyn beth, os wŷf mewn lle neu alwedigaeth gyhoedd, mi a allaf wneuthur yn fwy effeithiol; ond os myfi a'i hesceulufa, nid oes ammau na'm gelwir i gyfri. Ond os mewn cyflwr tra anhynod y byddaf, etto mi allaf wneuthur peth daioni trwy fy nistaw a'm gwaistadol Esampl; trwy gynghori fy Nghyfeillion mi allaf wneuthur ychwaneg; ac wrth ddamweiniol Ymddiddan, neu wneuthur defnydd o'r gyfryw odiau ac a ddigwydd yn fynych, mi allaf ofod ymlaen lawer o ddaioni; a hyn i gyd, heb uchel-dŷb o honaf fy hûn, na bôd yn rhodreigar mewn Matterion pobl eraill, heb fyned allan o'm priodle fy hûn, ac heb aflonyddu'r bŷd.

Trwy ymd-

Yr wŷf yn cydnabod fôd Rhagluni-
aeth ddaionus hollgyfarwydd yn gwi-
lio ar y Bŷd, ac yn cyrrhaeddyd nid

diried i

Raglunia-

eth.

H

ynig

50 *Am Ufudd-dod yn ôl yr Efengyl.*

ynig at bethau yn gyffredinol, ond hefyd at ddynion a phôb ryw bethau yn neillduol, er dirgeled a gwaeled fyddant. Am hynny yr ŵyf beunydd yn fy ngorchymmyn fy hûn, am holl berth-nafau i lywodraeth a rheolaeth y Dai-onus Dduw, yr hwn mae'n siccr gennif, fydd yn fy ngharu, ac a ŵyr oddi-wrth fy nghyflwr am heisiau tu hwynt imi fy hunan. Ond er fy môd fel hyn yn cydnabod Rhagluniaeth, etto yr ŵyf yn gofalu yn gydwybodus rhag temptio Duw trwy redeg i ddrwg, ac yno ddisgwil i Dduw fy achub a'm gwared o hono: Megys hefyd yr ŵyf yn cyfadde fôd Grâs Duw yn llwyr ddigonol imi, etto nis gallaf ddisgwil iddo fy nghadw rhag pechod, os rhedaf iddo yn ewyllyscar, am llygaid yn llêd-agoren.

*Ac ar Ras
Duw.*

Canys Grâs ac Amddiffynniad Duw a addewir, ac fydd iw ddisgwil yn unig yn y cyfryw achosion, ac y byddwyf gwedi gwneuthur cymmaint ac y allwyf trosto fy hûn, ac yna y gallaf ddisgwil cymmorth gan Dduw; neu yn y cyfryw achosion, i ba rai a'm denyd yn ddiarwybod ac yn anewyllyscar; neu y rhai a gymmerwyf mewn llaw a meddwl goneft, diniweid; yn y rhai hyn, y mae'n siccr gennif, y câf gym.

Am Ufudd-dod yn ôl yr Efengyl. 51

gymmorth addas drwy oftyngedig a
difrifol erfynniad, ond nid lle ymrod-
dwyf fy hunan o'm gwirfodd i bechod
a drygioni.

Ag ar y fail ymma, nid wyf yn fy *Nid Trwy*
ymgynnyg fy hûn i Brofedigaethau, nag *ymwibio i*
o ran fy stâd, drwy Chwaryddiaeth; *brofediga-*
na'm Bywyd, drwy bwyntio Maes; *eth.*
na'm Crefydd a Chydwrbod dda, drwy
ymgeisio yn unig ar iâdd isaf or hyn
sydd rinweddol, a chanmoladwy; neu
drwy gymmeryd pob Mantais ar y fe-
drwyf yn erbyn Crefydd am Dyled-
swydd; neu demptio Duw, a myfi fy
hunan hefyd, drwy fyned i'r Offeren
new ryw fodd afreolus arall o addoliad,
ped fae ond o Oferedd, neu Rodres.
Canys nis gwn i na all Duw fy ngadel
i, tra byddwyf fel hyn yn fy ymd-
dwyn fy hûn yn wagsaw tu ag atto ef.
Ac y mae Mâb doeth Sirach yn dywe-
did; Y nêb a gâr berygl, a syrth iddo;
a'n Jachawdwr a ddywaid, na ddylem
ni fel hyn demptio 'r Arglwydd ein
Duw. Canys ymmhob achosion a ber-
thynant i Jechydwrriaeth fy Enaid, ni
wnaf ddim o ran pleſer, a gwag-fed-
dwl; ond a'm holl Refwm, a'm Deall-
twriaeth my a ystyriaf y peth, a yw
yn weddus, ac yn gyfreithlon; gan
wybod fod ŷn amryfusedd yn y peth hyn,
H 2 megys

Am Ufudd-dod yn ôl yr Efeugyl.

megys mewn Rhyfel, yn anniwygiol;
ac os Torrir fi ymmaith mewn arfer be-
chadurus, nid ellir fy ail-achub, na'm
gwared bÿth.

*Twy fod
yn ddifar-
ter am be-
theu'r Byd.*

Ac am gyfranor pethau a berthynant
ir Bywyd hwn; yr wyf yn fy nghadw
fy hûn yn llwyr ddifarther oddiwrth ofid
meddwl o'u plegyd. Hyspys ydwyf nad
yw Bywyd ei hûn iw gyfri yn Ddaio-
ni a Bendith yn wastad, llai dymunol
o lawer yw 'r pethau hynny a wafa-
naethant yn unig iw wneuthur yn ef-
mwyth ini. A chan nad wyf ûn amfer
yn gweddio am hwy hoedl imi fy hûn,
na'm Cyfeillion, nag a fyddo er Gogo-
niant Duw, lleffâd Crefydd, ar Bÿd,
ac in gosod mewn gwell parodrwydd
i deyrnas Nêf; llai o lawer yw fy
Nghofal am ychwaneg o gyfoeth, neu
am gyfarwyddo fy Nghweddiau at
hynny. Canys y mae'n siccr gennid
nad all pawb gael Etifeddiaeth fawr
nad oes ond ymbell ûn a fedr drin a
gwneuthur y goreu o honi, ac nad yw
wîr anghenrheidiol i neb. Ynghwed-
di'r Arglwydd ei hûn fe an dyscir, ac a
ganniatteir ini yn unig weddio am fara-
neu'r peth a fyddo anghenrheidiol; a
hynny yn unig o'r llaw ir genau; heb
diw ein barra beunyddiol.

'Rwyf

Am Ufudd-dod yn ôl yr Efengyl. 53

'Rwyfi, gan hanny yn gwbl fodlon ^{Trwy fod}
ar yr ychydig a fo gennif; gan ystyrio ^{yn fodlon}
mae Duw a wŷr oreu fy Nerth, am gal- ^{ar ychydig.}
lu, a phêth fydd gymmwysaf imi; a
chan wybod fy hŷn, os byddei imi el-
wa ychwaneg, (er digwydd o honaw
trwy foddion Cyfreithlon, a llafur Cym-
mhedrol,) fe a ddisgwilid, yn gyfatted-
bol i hynny, wneuthur o honof fwy o
ddaioni, a bôd yn fwy buddiol yn y
bŷd, a mwy o Dalentau a fydddei raid
imi roi cyfri o honynt: Megys or tŷ
arall, os llai a fydd gennif, llai a fydd
fy Mherigl o brofedigaethau yr aw-
rhon, dirwystrach a fyddaf yn y bŷd
hwn, a llai fydd fy Nghyfrif ar y dydd
diweddaf. Ac nid wyf yn ammeu, na
ddymmunei pob dŷn ar amser Marwo-
laeth fwynhau o honaw lai or bŷd hwn,
gan fod or lleiaf ryw berigl o dder-
byn ein pethau da ymma. Am hynny,
er gallu o Ystâd fawr hyfforddio mwy
o Esmwythdra a difyrwrch yn y bŷd
hwn, etto y mae cyflwr gwael yn gyf-
felyb i fôdyn fwy diogel am ybywyd a
ddaw. Hyn a wnâ imi weddio am y
gyfran a fyddo gymmhwyysaf imi, â pha
ŷn a gallaf wneuthur mwyaf o dda-
ioni; a bod i Dduw gyfaddasu fy Nghy-
flwr im Dymmuniadau, neu fy Nym-
muniad im Cyflwr, mal y gallwyf ei
wasa-

wasanaethu ef yn llawen, ag yn ddir-
 wystir. Ac nid wyf yn meddwl fy
 môd allan o ffafr Duw, na gwŷr da
 chwaith, am fôd gennif lai nag eraill,
 ond drwg iawn yn fy ngholwg i yw
 anghyfiawn fefur y Bŷd, yr hwn a ddi-
 brisia ddŷn am ei dlodi, neu a wna gy-
 frif o arall yn hytrach am yr hyn sydd
 oddiallan, na'r tŷ mewn iddo. Canys
 y mae Rhinwedd, synwyr, Uniondeb,
 yn llawer gwell Cynneddfau, na Glen-
 did, Cyfoeth, Anrhydedd, &c. Ac efe
 yw'r gŵr mwya cyfrifol yn y bŷd, nid
 yr hwn sydd amlaf ei olud, ond a wneff
 fwyaf o ddaioni ynddo. Am y cyfryw
 ūn y bydd trymma colled i'r bŷd; trosto
 ef y bydd amla gweddïau pobl dda; ar-
 no ef y gwilia Rhagluniaeth Duw
 mewn môd enwedigol; am hynny efe
 sydd bôb ffordd i'w gyfrif a'i ystyried
 ūwchlaw eraill.

*Trwy wed-
 dio yn wa-
 fladol.*

Fe am dyscir i weddio yn ddirgel
 gartref, a chyd am Teulu hefyd, yn
 wastadol; yn enwedig, oni bydd Cy-
 fleusdra i fyned gyd â hwynt beunydd i'r
 Gwasanaeth cyffredin: Ond os bydd,
 yr ydwyf bob amser yn bresynnol yno,
 megys ymmhob gwasanaeth arall o
 Dduwioldeb. Ac nid wyf yn ofni fy
 ngalw yn Rhagreithiwr; canys dyna ūn
 arall o anghyfiawn fefurau y bŷd, sef,
 cymmeryd

Am Ufudd-dod yn ôl yr Efengyl. 55

cymmeryd dyn yn Rhagrithiwr, os bydd yn ddyfalach yn ei Grefydd, ac yn gwneuthur Cydwybod o bechu, yn fwy nag eraill; er bod anghenraid i wîr Dduw ioldeb ymddangos yn oleu; ac fe a orchmynnir ini, lewyrchu o'n goleuni ger bron dynion, fel y gwelont ein gweithredoedd da ni, ac a gogoneddant Dduw.

Yn gyfattedbol i hyn, nid wÿf, yn ^{Twoy fôd yn gyfion} unig yn proffesu ar gyhoedd gyflym barch i gyfiawnder, eirhr hefyd yn ei ^{byd yr ei- rhaf.} harferu yn gyflawn tu ag at bôb dên.

Yr wÿf yn talu i bawb eu Cyfiawnder, i bôb Swyddwÿr a Swyddau, yn yr Eglwys, ar Deyrnas, yn ôl gorchymmyn St. Paul. Rhuf. 13. 'Rwyf' yn talu nid yn unig Anrhydedd a Pharch, ond hefyd ^{Ir Frenhi- asr.} pôb Gwasanaeth ac Ufudd-dod fyddlon i'r Frenhines, megys Gweinidog Duw, a Mam cyffredin y Deyrnas. Nid allaf ddioddef dywedyd yn ddrwg am dani, na gwradwyddosi Enw da, na cham-attal ei Chyfiawnder mewn Awurdod, nac Ardathlon.

Tu ag at fy Nghyd-ddeiliaid yr wÿf ^{I'm cyd- ddeiliaid.} yn cadw Uniawn Gyfiawnder, nid yn unig trwy ymgadw oddiwrth bôb Trais, Gorthrech, a Thwyll; ond hefyd trwy dalu yn gywraint fy Nylêd, a chyflawni pôb

Am Ufudd-dod yn ôl yr Efengyl.

pôb Addewidion a Rhwymmedigaethau. Canys esceulufo talu dyledion yw megys yr un peth a lledratta, neu orthrechchu ũn: O herwydd nad oes fawr rago-riaeth rhwng cymmeryd arian oddiar un pan fo yn anewyllyscar; a'u cadw oddiwrtho, pan fo yn eu hewyllyfio, a phan ddylei mewn Cyfiawnder eu cael.

*r'm Hof-
feiriad.*

Yr ũn Ystyriaeth hefyd a'm gwaafi yn fanwl yn Nhaledigaeth fy Nhegym-
mau, a phôb dyledion cyffredin er cyn-
nal Crefydd; ac o'm rhan fy hũn, yr
ŵyfi mewn moddion eraill hefyd yn o-
falus, tŕd i Weinidogion Gwasanaeth
Duw, ar rhai fydd yn gwilio tros fy
Enaid i, gael Bywoliaeth drefnus; rhag
bôd im Crintchrwydd i, anghyfluro
gwasanaeth Duw; (canys Crefydd a
ddioddef yn oestad yn ei Gweinidogi-
on) a digalonni gwŷr teilwng rhag cym-
meryd arnynt y Swydd Sanctaidd; neu
gymhell y rheini fy yn eufys yn gwas-
anaethu'r Allor, i arferu Moddion anghy-
freithlon, neu anweddaidd, iw cynnal
eu hunain: Ond yn hytrach caffael o
honynt gymmorthau a Moddion addas
i fyned ymlaen mewn Dyscediaeth, fel
y gallont amddiffyn yn y Grefydd, a
chae safnau y Gwrthddadleuwyr. Ac
nid yw hyn ond Cyfiawnder cyffredin,
canys

Am Ufudd-dod yn ôl yr Efengyl.

57

canys megys nad ydynt hwy yn rhannog
acerall mewn bydol Negeſeuau, mewn
Celfyddydau, a moddion eraill o Ym-
gyfoethogi; felly y dylid ragddarparu
iddynt Fywoliaeth gyfattebol iw hardd
Feithriniad, a'u Perthynas i Wafanaeth
Duw.

Yn ddiweddas, yr wyf yn Ystyried *Mewn pob*
pob Ymdriniad a Pherthynas yr wyf yn *cyflwr.*
sefyll ynddo yn y byd, ac yn ymagnio
i ymddwyn fy hŷn yn gyfattebol iddynt;
gan wybod fod Dyled-swydd a Rhwym
neilltuol rhwng Tâd a phlant, Gŵr a
Gwraig, Uchel ac isel radd, Cyfeillion
a Chyd-radd; yr hwn a ddylei pob Cri-
stion fôd yn ofalus iw gyflawni, ac
a ofodir allan yn helaeth yn y Lyfr
rhagorawl hwnnw, a elwir Holl Ddy-
ledswydd Dŷn.

Ond fe a ddaw llawer or cyfryw tan
Ystyriaeth ymmhellach yn y chweched
bennod, yr hon fydd yn traethu am
facheddol Ymarweddiad.

I

P E N

P E N. - IV.

*AmWafanaeth Durn yn gyhoedd.**Proffes
gyhoedd.*

FE am dyscir hefyd yn yr Eglwys hon, nad digon imi Gredn yn dda, a chyflawni dyledswydd Cristion yn neilltuol, neu yn ddirgel; ond bod hefyd Broffes gyhoedd, a hynod Ymarfer o amryw Orchwylion Crefydol yn angbenrheidiol.

*Ag addo-
liad yn ang-
benrheidiol.*

Canys amryw Ddyledswyddau Cristianogawl a ofynnant ei chyflawni mewn Cymmanfa; a Proffes eglur a gyflura Grefydd oreu, ac a gynhyrfa eraill iw dilyn. A thrwy ddull y gwafanaeth cyffredin yr wyf yn cyrchu iddo, ac wrth fy ymddygiad ynddo, yr wyf yn rhoi Esampl o honof fy hun, trwy ba ũn a dichon pob fwrw amcan o dueddiad fy Meddwl, a pha fodd a byddaf yn fy ymddwyn fy hun yn fy nîrgel addoliad. Mi a welaf hefyd yn yr E-fengyl, addo o Grîst ei fendithion yn bendisaddeu i Wafanaeth cyhoedd, lle y bo dau neu dri wedi ymgynnull i'r ũn lle

lle yn ei Enw ef; am hynny, y mae yn oestadol yn rhagori ar y neilltuol. A chyfriwyd Cymmyndeb Cyhoedd yn wastad yn anghenrheidiol i wneuthur in goleuni lewyrchu ger bron dynion, ac i yspysu ir byd o ba dŷb yr ydym. Canys pan fo Erthyglau Cyffredin a Chyffes ffydd yr Eglwys honno, â pha ūn yr ŵyt yn Cymmuno, yn gydnabyddus ir Byd, mae'n rhaid hefyd im ffydd am Creduniaeth innau ymmhrif bwngciau Crefydd fod yr ūn amser yn hyspys i bawb. Eithr Rhagoriaeth Gwafanaeth Cyffredin, a pha faint y mae yn bloedori ar Weddi neilltuol, a ddangoswyd yn helaeth yn ddiweddar gan Dr. *Patrick* yn ei ragorol Draethawd, Am weddi.

O ran yr achos hwn hefyd yr ŵyt yn gydwythodus yn gochelyd cymmuno ag ūn gynnulleidfa o Hereticiaid, neu Schismaticiaid; hynny yw y rhai a fo yn dal rhyw gau-dŷb ynghwrthyneb i ūn o ddwys bwngciau Christianogradd; ar rhai fydd yn cynnal modd & ddirgel a Neilltuol Ymgyfarfod, oddiwrth y Gwafanaeth Cyffredin a sefydlwyd yn gyfreithlawn; rhag cael o honof fy nghyfri o'u plaid, a'u ffordd hwynt. Oblegid y mae'r holl gyfryw Gynnulleidfeudd neilltuol yn torri Cariad; ac

*Dim ymgy-
feillach â
Hereticiaid
a Schisma-
ticiaid.*

er nad ydynt ysgarfydd yr awrhon yn dal ūn Herefi, etto y mae'n fwy na thebygol y gall y cyfryw gau-Opinionau nythu a chael eu croesawu yn eu plith hwynt; gan mae'r cyfryw Gynnulleidfeudd dirgel afreolus fyw'r Twmpathau Naturiol ir cyfryw chwyn i dyfu ynddynt. Y mae'n yn gwahanu Undeb Corph Crist, ac yn anufuddhau Cyfreithlawn Awdurdod Eglwyfig. Y mae'n ddiogel gennif, os gallant gymmuno heb bechod, fod yn bechod mawr iddynt ymneilltuo. Heb law hyn y mae'r cyfryw Gymmanfeudd Neilltuol yn beryglus hefyd ir Deyrnas; canys pawb a fo ddrwg eu hewyllys ir llywodraeth a ymwasgant â hwynt, ac felly a fyddant siccr ô blaid. Y mae hefyd yn gwanhychu Gallu cyffredin y Deyrnas, pan fo rhifedi o wŷr yn eu llunio eu hunain yn blaid Neilltuol; y rhai a fyddant cyn belled oddiwrth gydsynnio ar llywodraeth, or galon, ac y tybiant yn ddyledus arnynt ei gwrthnebu, a beio ar y peth a wneir; ped fae ond i escusodi, a gwnaethur yn dëg eu Schism eu hunain. Ac wrth feio fel hyn ar y Drefn gyffredin, hwy a dynnant bawb a fo yn anfodlon attynt (o ba rai y mae rhifedi mawr ymmhob Teyrnas) ac felly, hwy nid yn unig a gadarnhaant

AmWafanaeth Duw yn gyboedn. 61

gadarnhaant eu Schism yn erbyn yr Eglwys, eithr a luniant hefyd blaid beryglus yn erbyn y Deyrnas.

Ac fel yr wyf o Gydwybod yn ym-^{ond cadw} gadw oddiwrth Gynnulleidfeudd afreo-^{yn ein He-} lus, anghyfreithlon, ped fae ond i we ^{glwys} led eu Moddion; o herwydd ped fawn ^{Blwyf.} yno ond unwaith, ac heb amcan feddwl drwg yn y Bŷd, fe a syddei hynny yn rhoddi Calon a Chyffur iddynt hwy (canys rhifedi a Chyweithas yn waftad a gyllurant) ac felly hefyd a rhoddwn fy hŷn allan o amdiffynniad Duw, gan ei demptio ef, drwy fy ymgynnig fy hŷn i ddrwg a pherigl, i ba rai fe 'all yn gyfiawn fy nghollwng i fyrthio: Felly yr wyf yn lled-ofnus hefyd o fyned o'm H. glwys blwyf un amlen i fyned i ŷn arall, er bôd o honi yn Gynnulleidfa Gyfreithlawn. Canys rhedeg fel hyn i Eglwysydd eraill sydd arwydd yn fynychaf o wagedd ag Ysgafnder Meddwl; y mae'n aml hefyd yn cenhedlu Schism ac Ymbleidio. Canys Duw a rydd ei fendith yn bennaf lle y mae ef ei hun gwedi ein gosod ni, gan mai Duw Trefn, nid Anghydfod ydyw. Mi a gaf yn ddiammau gystal Gweddiau, a gair Duw mor bŷr yn fy Eglwys blwyf ac yn ŷn lle arall; ac er galla o honof ysgatfydd glywed
teccach

62 *AmWafanaethDuw yn gyhoedd.*

teccach a threfnusach Pregeth yno, et-
to heb law nad wŷf yn tybied fod cym-
maint Crefydd (sef a wŷr elwir felly)
yn sefyll ar wrando Pregethau, gan na
chyfeirir hwynt yn wafanaeth i Dduw,
ond yn hytrach er ein llês ni ein hunain;
heb law hyn meddaf, os gwedi dy-
chwelyd or cyfryw Bregeth, eistedd a
wnâf, ac ystyrio beth a ennillais wrth
fy nghrwydro, mi â gâf weled, mai
fy Rhodres am Fansi a gawfant eu bod-
loni, yn hytrach na Chrefydd a Duwiol-
der eu cryffau, rhyngu fy modd yn hy-
trach na'm haddyscu, neu fyingweuthur
yn synhwyrolach neu well a gefais.

*Ie ar ddi-
wrthbodaiau
gwaith os
bydd Gwa-
fanaeth.*

Yr wŷf hefyd yn dal yn ddyfal
wrth fy Eglwys blwyf ar bob achosion,
nid yn unig ar y Suliau, ond ar ddyd-
diau eraill hefyd; gan ofod hyn am
Reol, Nad yw Gweddi yn rhwystro
gorchwyl. A pha digwydde imi un-
waith ychydig golled o hynny, nid oes
ammau gennif, na thelir hi adref yn
helaeth ryw fford arall, er nad oes or-
rhan fynychaf anghenrhaid o hynny.
Canys felly oi Drugaredd y trefnodd
Duw y Bŷd, ac achosion Pobl ynddo,
fel y gall dyn yn hawd, or lleiaf trwy
ychydig o Ragofalu, felly drefnu ei
Fatterion, fel y byddo amser helaeth i
Weddiau Cyhoedd a dirgel. Ond

mewn

mewn gwirioned, felly y mae cyflwr y rhan fwyaf o'r byd yn sefyll, nad oes achos i ddymuno arnynt druello ar Weddi, a Darllen a Moddion eraill a dueddant i gaffaeliad Teyrnas Nef, ond yr Amser a byddent amgen yn segur ynddo, yr hwn a fydd megys yn sefyll ar ei dwylo hwy, ac nid ydynt rwyddedig iw dreulio ar achosion anhenrheidiol, na byddiol iw bywyd. Fell hyn a gall y gwr dyfalaf yn y byd, ac amlaf ei achosion drwy ychydig Ragluniaeth gael digon o amser i weddio yn wastadol: A hynny fydd yn esmwythâd yn gyftal a chyffur iw feddwl ef, ac a ddûg hefyd fendith Dduw ar ei achosion eraill ef a berthynant i'r bywyd hwn.

A phan ddelwyf i'r Gwafanaeth Cyffredin, nid wyf yn dyfod o ran Arfer, neu fodloni eraill, neu argeisio Clôd, neu ar cyfryw feddylfryd ac a deuaf i ymweled â Chyfaill, neu yr elwyf i rŷw lê, neu gyfarfod cyffredin. Canys wrth fyned i'r Eglwys ystyried y wnâf ar y ffordd, fel hyn, yr wyf yr awrhon yn myned i ymdangos ô flaen Duw, mewn Modd mwy enwedigol, a mi a fyfyriaf ar rai neu holl ddibennion Gweddi a Gwafanaeth Cyffredin, am ba rai yr ydwyf

Diben
Gwafanaeth
Cyffredin.

y pryd hynny a phob amser arall yn cyrchu attynt. Canys y mae'n rhaid imi feddwl a bwriadu hyn yn wastad ymmhobb gweithred gyhoedd o wasanaeth Duw, sef, talu'r Ardduniant sydd ddyledus arnaf im Creawdwr mawr, am Cynhaliwr, yr hwn a orchmynnodd ei wasnaethu a'i addef gennif yn y moddion hyn; trwy Fawl, ei sawrygu ai dderchafu ef am yr anfeidrol berffeithrwydd sydd ynddo; trwy ffurfiau Diolchgarwch, talu Diolch ac Arhwyddedd iddo am y Trugareddau, a ganniattawyd eusys i bôll ddynol ryw; i'r Eglwys yn gyffredinol; neu i'r Eglwys ar Deyrnas hon; neu i myfi hunan yn neillduol; a thrwy fy Nghostyngedig Weddiau am Herffynnau i ddeisyf parhaad or holl bethau daionus yr ymni yn eu mwynhau, ac arlwyad or pethau a byddo, neu a gall bod arnom eisien o honynt, imi fy hûn, ac i eraill; ac hefyd trwy fy Esampl, hyd y gallwyf, gadw i fynu a chadarnhau Crefydd a Duwioldeb yn y Byd, a dangos o ba Eglwys a Phroffes yr ydwyfi.

*Myfyrdod
fel hyn a
gynbesa
dduwiol-
deb.*

Ar Myfyrdod hwn yn unig or ddi-bennion fy Nyfodiad i'r Gwasanaeth Cyffredin am harfswyda i ymddygiad Duwiol, parchus; ac am gwna yn Ystyriol

AmWafanaethDuw yn gyhoedd. 65

ffyrliol tra byddwyf yno; ac am hân-
nogi wneuthur defnydd da o honynt, a
chyfaddasu holl rannau'r Weddi Gyf-
fredin i'm achosion priodawl.

Yr wyf yn wastad yn gofalu dyfod ^{Dowch ir}
cyn dechreu'r Gwafanaeth; yn gyfal ^{Eglwys cyn}
i ddangos fy Mharodrwydd am He- ^{dechreu'r}
wyllysgarwch i addoli Duw, ac fel na ^{gwafana-}
anghyflurur y Gwafanaeth Cyffredin o ^{eth.}
eisiau Rhifedi, na cholli o honaf innau
ûn than o honaw, yn enwedig y gyn-
taf; ymmha un y mae'r Gyffes, y
Gollyngdod, a Gweddî'r Arglwydd; ac
hesyd wrth ddyfod ychydig cyn de-
chreu'r Gwafanaeth, mi allaf ennill peth
amser im parattol fy hûn ir gor-
chwyl yr wyf yn myned iw wneu-
thur.

Ymmha ûn, y peth cyntaf a wna ^{Gweddîo}
i w syrthio ar fy ngliniau, i dalu diolch ^{ar ein dy-}
i Dduw am ei holl Drugareddau, yn ^{fod ir Eg-}
bendifadde am yr adeg hon o ymddan- ^{llys.}
gos drachefn o'l flaen ef; gan ersyn
arno dywallt ei Fendith ar yr ydym
ar fedr eu wneuthur, a derbyn yr
hyn a wnelom, gan dofturio wrth ein
Gwendid, a gwneuthur trosom ni, an
Heglwys, an Teyrnas yn fwy helaeth-
ragorawl, nag a medrom, nag ersyn,
nag amcanu, er mwyn Jesu Grist a fû
farw trosom.

66 *AmWafanaethDun yn gyhoedd.*

*Dim cyfar-
chu yn well
nag amnei-
dieu yn yr
Eglwys.*

Gwedi codi o honaf omgweddi Neill-
duol, a thros holl amser Gwafanaeth
yn yr Eglwys, nid arferaf ond lleiaf
a gallwyf o Foesawl amneidiau tuag
at eraill; er fy môd yn ofalus na bydd-
wif yn ôl, mewn un rhan o barchus
ymddygiad, pan fyddwyf allan mewn
lle cyffredin. Canys yr wyf yn cyfri
fod y Defodau arferol o ymgrymmu
i un a ddelo i mewn, neu i gyfaill a
welwyf yn yr Eglwys, neu'r fawl a
disio, neu ar y cyffelyb achosion, yn
gyfryw Foes ar a ellid or goreu, ac a
ddyldid ei harbed; o herwydd nid yw
yn weddus nag ir lle yr ym ynddo,
nar achos yr ym arno; y mae'n ar-
wyddocau ysgafnder Meddwl, neu ai
gwna; y mae'n ddiammau yn rhwystr
imi ac eraill; ac mi allaf fod yn
siccr nad oes ūn dyn a Ystyria San-
eteiddrwydd y lle, ar achos, ac a
welo fy Moesgarwch am Hymddygiad
mewn lleoedd eraill, a feddwl yn waeth
o honof, am fôd yn fwy difrifol, ac yn
llai fy moeseu yn yr Eglwys.

*Dangos
parch oddi-
allan yn
ein hym-
ddygiad yn
yr Eglwys.*

A thra parhao y Gwafanaeth yr wyf
yn ofalus i fôd yn ben-ndeth, yn gy-
stal o barch, ac Ystyriaeth of Fawrhydi
ef, o flaen yr hwn yr wyf yn Ymd-
dangos; ac hefyd i Ymddwyn fy hân
yn Brûdd, yn Ddistaw, ac yn ddi-
rwystr

rwyr i eraill, fal na byddwyf yn
dramgwydd iddynt trwy Siarad, lly-
gadrythu o amgylch, neu Wagfaw ac
annhrefnus ymddygiad. Canys pob
anweddeidra Ymddygiad a gyhud-
da feddwl anwadal, ac sydd yn anaddas
i Grefydd, ac yn dramgwydd i eraill.
Nid wyf ychwaith yn dwyn Cŵn i'r Eg-
lwys, nag yn cynnwys y rhai a ddy-
gir gan eraill, o herwydd fôd anhard-
dwch mawr yn aml-ddigwydd o hyn-
ny; ai fôd yn wastad, ac yn y dull
goreu, yn lluddias gwaftadrwydd Med-
dwl, yn cythrythu Defosiwn, ac yn arwyd-
doccau peth di-anrhydedd tuag at Dduw.

Tra y darllennir yr Annogaeth o *sefyll ar*
flaen y Cyffes, yr wyf yn sefyll yn dde-*yr annoga-*
fosiol, ac yn ystyried yn ddifrifol *yr eth.*
hyn a ddywedir yno; ac wrth hynny
yr wyf yn fy nghymmhwysf fy hŷn
ymmhellach i'r hyn oll a ganlyn: Gan
bwrpasu trwy Râs Duw gadw fy Med-
dwl mor ddyfal ar y peth yr wyf yn
myned iw wneuthur, a phob ran o'r
Gwasanaeth, ac y mae Addoliad y
Duw mawr ac Jechydwrïeath fy Enaid
yn gofyn.

Ar y Gyffes mi a syrthaf i lawr ar *Penlino ar*
fy ngliniau gyda'r Gynnulleidfa, canys *y Gyffes.*
dyna'r Agwedd a orchmynnir gan yr
Eglwys, ac a gyfrifir ostyngeddlaaf yn

AmWafanaeth Duw yn gyhoedd.

y gwledydd hyn. Nid wyf ychwaith yn cyfadde, yn unig fy Mbechodau fy hûn, ar Eglwys, ar Gynnulleidfa yn gyffredinol; eithr om Pechodau fy hûn yn neillduol hefyd hyd y gallwyf, cynifer ac fydd orthrymma ynddynt eu hunain, neu a wnaethpwyd yn ddiweddar; ac nid edifarheais o'u plegid mor bennodol, ac mor gyflawn ac oedd raid. Yr wyf yn athrist iawn o'u herwydd, ac yn erfyn Trugaredd Duw, fel na chyfodont im herb yn y Byd hwn, os ei ewyllys ef yw hynny, nac yn enwedig yn y Byd a ddaw. A thra byddwyf yn erfyn ei Râs ef i fyw o honom yn Dduwiol, Gyfiawn, ac yn Sobr; yr wyf yn bwriadu'r ûn amser trwy ei Râs a'i gymmorth ef, ymegnio ar wellhâu fy muchedd ymmhob ffordd, i fod yn ddyfalach ymmhob gweithred dda, fwy gofalus i ochelyd y Pechodau hynny a gyffessais yr awr hon, nag a fûm or blaen.

*Te ymdy-
giad ar yn
Gollyingdod.*

Pan fo'r Offeiriad yn cyhoeddi'r Gollyingdod, yn y fan hon, ac Yngwafanaeth y Cymmun, yr wyf yn gwrando arno, ac yn ei dderbyn gyd a phôb hyfrydwch a gostyngbeiddrwydd Meddwl; gan erfyn, fôd i'r Maddeuant hwn a roddes Duw Awdurdod i'w Weinidogion i fynegi yn gyffredinol, gael ei gyfaddasu
attaf

attaf fy hun, a'm bachofion, yn neilldu-
ol. Am hynny yr ŵyf yn mawr-yfyr y
Gollyngdod hwn, gan mai llais Duw
ydyw, yn cael eiddedario trwy ei Or-
chymmyn ef, (fely mae'r *Awgustan Gy-*
ffes yn dywedyd,) Ond gan ei fod yn
unig dan yr ammodau ini o edifarbau a
chredu, yr ŵyf yn ddiattreg yn ymroi
ar hynny, gan erfyn ar Dduw fy Nghyn-
northwyo, a'm rhyddhau. Ac fe am
cyffurir i obeithio fod Duw yn dda ei
ewyllys tuag attaf, yn barod i faddeu
imi, am derbyn, wrth glywed y Grasul
fol Gyhoeddiad hwn o'i Drugaredd ef i
bawb a wîr edifarhant. Ac yr ŵyf yn
ei dderbyn ef cystal, heb ammau na
bydd mor fuddiol imi, a pha mynegid
ef wrthiffy hûn yn unig, ac mewnffordd
a Môdd mwy hyderus: Gan ei gyhoed-
di yn Enw Duw, gan Offeiriad mor wir-
urddol, gyd a'i ddisrifol Erfynniad a'i
weddi am Faddeuant iw Gynnulleidfa;
ar Bobl yr ūn amser yn gresyddol yn ei
dderbyn ar yr Ammodau dan ba rai yr
addewir ef: Nid oes dim yn ôl iw ddis-
gwil oddiwrth yr Eglwys, ac y mae
imi yr ūn siccrwydd hefyd oddiwrth
Dduw, a phed fae wedi ei ddeclario yn
y modd mwyaf awdurdodol, yn ôl ar-
fer Eglwys *Rufain*. Yr ŵyf yn dy ollwng
di yn rhydd. Oblegid bôd Maddeuant
Pechodau

Am Wasanaeth Duw yn gyhoedd.

Pechodau yn tueddu at y Bywyd fydd i ddyfod, nid allaf ddisgwil Maddeuant mor gyflawn a pherffaith ymma, os parhau a wnaf, neu ymchwelyd i ddrwg Arfer, na ymchwel hefyd fy Mhechodau gynt arnaf drachefn. Ac o herwydd fôd y Gollyngdod hwn, yn dyfod yn unig oddiwrth Dduw, yr wyf yn edrych yn bennaf ar addewid Duw, yr hwn a addawodd Faddeuant Pechodau ir sawl a wîredifarânt; ac am hynny nid wyf yn ystyr, pa ūn a wna'r Gweinidog sef Cyhoeddwr yr Addewid hwn, ai ei fynegi mewn Araith Awdurdodol. Yr wyf yn dy ollwng, neu Draethawl, *Ese a ollwng*: Yn enwedig gan fy mod yn ficer y gwna Duw yn hytrach fwy na llai, pan wel nad ydym yn cymmeryd gormod arnom ein hunain. Y mae'n caru Gwylder a Gostyngeddwrwydd ar bob achosion, yn enwedig ar y rhai a berthynant iddo ef ei hun; ac a rýdd yn helaethach, pa lleiaf a fo'n Rhyfyg yn gofyn.

*Ar weddi'r
Arglwydd.*

Pan ddarlennir Gweddi'r Arglwydd, yr wyf innau yn cydsynnio, ac yn ôl Gorchymmyn yr Eglwys, yn ei hail adrodd ar ôl y Gweinidog. Mae'r Ailadroddiad hyn yn cynhyrfu fy Ystyriaeth yn well, i bwysu ac i ddal fulw ar gyflawn ddeall a synniaeth pob Erfynniad.

AmWafanaethDuw yn gyhoedn. 71

ad. Ac i gymmorth ein gwendid, y Weddi ragorawl hon a arferir amryw weithiau; fel y gallom wrth hynny gael achlysur i ail-gofio, neu i ddal sulw ar yr hon, o achos cyfyngdra neu rwystr ein Meddyliau, neu helaethrwydd Ystyriaeth y weddi ei hûn, nid allem graffu arni yn ddigonawl y waith gyntaf o'i darllen.

Nis gallaf mewn Gwirionedd ond ^{yr arfer} mawr ymfodloni yn y Drefn ganmola- ^{ir bobl ail-} dwy honno on Heglwys, o erchi'r bobl ^{adrodd ag} adrodd a'i lleferydd eu hunain y Gyffes, ^{ateb mor} Gweddi'r Arglwydd, y Psalmiau, Hym- ^{fuddiol.} nau, ar Attebioneraill. Canys wrth hyn a dyscir y bobl fôd Gwafanaeth Duw yn perthyn iddynt hwy, cystal ar Offeiriad; ac am hynny y dylent gyfrannu o honaw. Hefyd, y mae'r attebion hyn, a ofynnir weithiau gan y Bobl, yn deffro ac yn cynhyrfu ei Hystyriaeth, a'i Defosiwn; y rhai amgen a drymhânt, ac a fyddent, yn ddifraw: Ac wrth tynych gyd-atteb, fel hyn, mewn gwerfi cyflawn, a dywedyd Amen ar ddiwedd pob Gweddi, nid ydynt yn unig yn clywaid pa fodd y gweddia'r Offeiriad ar Dduw, ond y maent hefyd yn gwneuthur pob Gweddi a Mawl yn weithred iddynt eu hunain: Y maent yn fywiol Yngwafanaeth Duw, yn cadw Teimlad o honaw, ac o Grefydd yn

72 *AmWafanaethDwr yn gyhoedd.*

yn eu Meddyliau; ac a allant, yn gyfattebol i hynny, ddisgwil bendith oddi wrtho. Ond wrth ddarllen y Psalmau ar Hymnau eraill bôb yn ail, nid wyf yn craffu'n unig ar y peth a ddarllenwyf fy hun, ond beth hefyd a ddarllenno'r Offeiriad; ac yn cyfaddafu'r cwbl utraf fy hun, a'n hachosion priodawl, ac cyfryw Dymmer Meddwl ac a weddeir Griftion.

Llefâd y Psalman. Diau, y mae'n hyfryd gennif fôd y Psalmau mewn cymmaint, ac mor wastadol arfer yn ein Gwafanaeth ni; nid yn unig o ran ein Cyffondeb yn hyn a phobl Dduw gynt yr Iddewon, ac Eglwys Grist yn yr oesoedd cyntaf; ond hefyd o ran yr helaeth Ystyr, ar awel Sanctaidd fydd yn y Psalmau yn gyffredinol; y rhai a ellir yn hawdd eu cymmhwyso attom ein hunain, a'n hachosion priawd, trwy ddeall wrth Zion a *Jerusalem*, &c. ein Heglwys a'n Teyrnas ein hunain; trwy droi Gweddi ymbell waith yn Adroddiad, ac peth a adroddir yn Weddi, fel y bob achos yn gofyn; yr hyn beth a fydd Naturiol a hawdd iawn iw wneuthur gan enaid wir-ddefosionol; fel y mae'n eglur i bawb a ddarllenno ac a arfero Eglurhaad Esponiad Baraphras ragorawl Dr. Patrick ar lyfr y Psalmau. Ond
yn

yn bendifaddeu yr wŷf yn mawrygu
llyfr y Psalmaa am yr hôll ffurfiau o
Ddiolchgarwch a Moliant i Dduw sydd
ynddo, y rhai a gynnhwysant y rhan
fwyaf or llyfr tra-rhagorawl hwnnw:
A Diammau mai y rhan fwy cym-
meradwy ô holl wafanaeth Duwiol yw
Diolchgarwch a Moliant; canys y rhai
hyn yr ydym yn offrw m i Dduw er ei
fwyn ef, nid ein hunain; y maen't yn
arwyddocau Enaid derchafedig, da ei
thuedd; canys fe a weddia'r dyn sydd
fwyaf ei awydd ir bŷd weithiau, ac a
ofyn rodd; eithr ni â l Balchder, Ystyf-
nigrwydd, neu Anniolchgarwch iddo
foliannu, a rhoddi Diolch iw Gynhaliwr.
Etto y mae'r radd uchaf o Fawl a Di-
olch, ar a allom ni dalu, yn gyflawn-
ddyledus oddiwrthym ni i Dduw; a
hyn yw'r cwbl sydd ar ein gallu ni
i dalu iddo, am yr aneirif Drugared-
dau yr y'm ni yn eu derbyn oddiwrtho.

Ar ddarllen y llithoedd yr wŷf yn fe-
fydlu fy Meddwl i eitha dyfal a phar-
chus wrandawiad, megys o air a chen-
nadwri Duw ei hŷn attaf. Ac y mae'n
aruthr gennif, a thoſturio yr ydwyf wrth
y bobl hynny sydd mor dra-yſtyriol, ac
yn goſod cymmaint Crefydd yngwrando
Pregeth, etto ydynt yn gwbl-ddiofal, a
megys yn ddibris o ddarllen y Scrythur;

er na ddichon fôd Awdurdod na Rhagoriaeth mewn Pregeth ond a gymmerir allan or Scrythrau hyn, a bôd yn rhaid profi a barnu y Pregethau goreu wrthynt, ie au condetnrio hefyd os byddant anghyfflon iddynt. Ac er deall o honaf y Scrythur, a gwybod ymlaen llaw pa ran o honi fydd iw darllen, nid wyfi o achos hynny lai fy nghofal i wrando; canys wrth ddal fulw yn ddyfal fe a ddigwydd yn fynych imi grâffu ar rywbeth yn y Scrythur, yr hyn nid ystyriais o'r blaen; or lleiaf mi a gaf adnewyddu fy Ystyriaethau gynt, a megys eu printio yn eglurach ar fy E-naid gan Dduw. Hefyd wrth ddyfod drachefn i wrando y pethau a wyddwn o'r blaen, yr wyf yn annog yr anneallus i ddyfod yno, ac yn cynnal bri y Gwafanaeth Cyffredin, ac yn dangos gweithred o Ufuddgarwch ac Addoliant im Duw. Am hynny, nid wyfi yn disgwil, or rhan fynycha, ddyfod pethau newyddion nag allan or scrythur, na Phregethau; ond trwy wastadol gymmell arnaf yr unrhyw ddwysbyngciau Gwirionedd yr ydwyf yn derbyn manylach a chyfflonach ddealltwriaeth o Grefydd, am Meddwl hefyd a wneir yn fwy tueddol i dymmer cyfartebol iddi.

Yr wyf yn cyfrannu yn yr Hymnau fydd

Am Wasanaeth Duw yn gyboedd. 75

fydd rhwng, ac ar ôl y llithoedd, megys ac yn y Psalmau or blaen; gan mai *Ar yr Hymnau.* Testyn y cwbl yw moliannu Duw, naill ai am Ddyfodiad Crist i'r byd, a'i ddatcuddio ef imi (gan fod cynnifer o wŷr mawrion y Byd cystal yr awrhon ac yr amferoedd gynt mewn anwybodaeth o honaw) yr hyn a wneir yn y *Magnificat, Benedictus, a Nunc dimittis*; neu i foliannu Duw am hynny, a'i holl Drugareddau eraill hefyd, megys yn y *Te Deum*, ar Hymnau eraill. A diammau nad all neb fôd yn flin ganddo y darn hyn o wasanaeth yr awrhon, ar fydd yn gobeithio mai ei Swydd a'i Ddedwyddwch a fydd gwneuthur y cyfryw hyd ym-mhob Tragwyddoldeb.

Ar unrhyw Ddefosiwn yr wyf yn *Ar y Credo.* sefyll ac yn adrodd y Credo ar ôl yr Offeiriad, i arwyddocau fy mharaad yn y ffydd Gristianogol o ba ũn y mae'r Credo yn Grynodedb. Ac heb law bôd proffessu fy ffydd yn-Nhuw ac yn ei air yn VWasanaeth cymmeradwy, yr ŵyf hefyd yn anrhydeddu Duw wrth hynny, ac yn gwrefogi fy Nghalon at Dduwiolder: Felly y bydd i bôb Gorchymmyn Crefyddol well Gweithrediad arnaf; canys y mae grym pôb Gorchymmyn yn sefyll ar wirionedd a Siccrwydd y Credo, ac y gadarnheir ynofi, drwy ddyfal Ystyriaeth o honaw. L 2 Ac

76 *AmWafanaeth Dur yn gyhoedd.*

Ac ar ôl hyn yr wyf gyda'r Gynnulleidfa yn fyrthio ar fynghliniau drachefn, ac yn fy ymddwyn fy hûn ym mhôb peth, fel y mae Trefn yr Eglwys yn gofyn, ar lleill or gynnulleidfa yn gwneuthur: Canys y mae'r Agwedd yn ein Heglwys ni yn wastadol yn addas iawn i'r Achos. Ac wrth gadw Gorchmynnion yr Eglwys yn y pethau hyn, yr wyf yn arferu drwy rinwedd or unwaith, fy Heddychlondeb cyfal am Duwiolder.

Or achos hynny hefyd, nid wyf un amser yn eistedd ar y Gweddïau, eithr yn penlinio; canys dyna'r Agwedd gofyingeiddiaf, yn enwedig yn y gwledydd hyn: Ac nis gallaf fy ymddwyn fy hûn yn rhy oftyngedig pan fyddwyf yn ymddiddan a Mawrhydi y Nefoedd, ar Ddaiar; a hynny nid yn unig tros eraill, tros ein Heglwys, a'n Teyrnas, ond hefyd tros of fy hûn, am tragwyddol Jechydwriaeth.

*Gweddïau
i'r hail-
droad yn
ddistaw.*

Ac er nad ydys yn gofyn ar fy llaw, nag yn goddef imi adrodd yn eglur yr holl weddïau, gyd â'r Offeiriad, neu ar ei ôl megys yn y Gyffes, a Gweddï'r Arglwydd; etto, nid wyf un amser yn diffygio myned o hŷd gyd ag ef yn fy meddwl: Ac or rhan fynychaf rhag fy rhwyfiro fy hûn ac er mwyn siccradu a diogelu fy Ystyriaeth, yr wyf yn adrodd
hefyd

Am Wasanaeth Dwr yn gyboedd.

77

hefyd y geiriau a'm gwefusau, eithr fal
na'm clywer; canys hynny a wnae ano-
steg yn yr Eglwys, yr hyn yr wyf yn ofa-
lus bob amser yn grefyddol i wochelid:
Ond parod a fyddaf yn wastad ar y di-
wedd i ddywedyd Amen yn eglur, canys,
wrth fynych ateb felly yr wyf yn ca-
dw fy Meddwl yn neffro, ac yn dan-
gos fy môd yn cydsynnio yn yr holl
Weddiau or blaen, ac yn eu gwneuthur
yn briodol imi fy hûn.

Pan ddarllennir yr ûn or Gweddïau, *Gweddïo*
nid wyf yn tybied fôd yn ddigon imi *gyda'r offeiriad.*
ddywedyd fy Ngweddïau neillduol fy
hûn, fel y dyscir iddynt wneuthur yn
Eglwys *Rufain*; ond yr wyf yn ofalus
i ystyr ac i weddio yn ddyfal am y
peth a gynnhwysir yn y Weddi gyffre-
din. Ac ir diben hwn y mae'n Gwasanaeth
ni yn ein Jaith ein hunain, fal y
gallo pob dŷn ddeall a chydsynnio â'r
Offeiriad: Ac ni wasnaetha imi dybied
fôd ei Weddiau ef trosos, am Presen-
noldeb innau, yn ddigonol er fy llês,
os nid wyf finnau hefyd yn weithredol
yn gweddïo gydag ef, trosos fy hûn, a
thros eraill.

Ar peth a ddywedir ymma am *Arhoddi*
Weddiau Gyffredin tros eraill a gyr- *Diolch trosg*
raedd hefyd at ffurfiau Diolchgarwch; *eraill.*
pa ûn bynnag ai am fendithion Cyffre-
dinol,

AmWafanaeth Duw yn gyboedd.

dinol, neu am Drugareddau a atgofier
i ryw ddynion yn neillduol; megys i
Wragedd a ryddheir, neu eraill a iacha-
wyd o glefyd, &c. Canys yr ūn Ca-
riad, ac a wna imi edrych ar gyflwr
eraill megys yr eiddo fy hŷn, cyn bel-
led ac i weddio trostynt er daioni, am
rhwym i hefyd i dalu diolch i Dduw'r
hŷll Drugaredd, am yr holl Fendithion
ar Daioni a gyrrhaeddes iddynt.

*Cymmuno
yn fynych.*

Fel nad wŷf yn efceulufo ūn odfa o
fyned ir Eglwys, nid wŷf ychwaith o
dderbyn y Sacrament; etto yr wŷf yn
cymmeryd eitha gofal i ymbarattoi
cyn dyfod iddo. A mynnych weinido-
gaethu'r Gwasanaeth Sanctaidd hwn
yw'r hyn a arferei Eglwys Crist yn wa-
stiad, ac y mae'n Eglwys ninnau yn ei
ofyn: A Gwaftadol arfer o honaw, ac o
baratroad iddo, yw yn fy marn i y modd
fynhwyrolaf, os nid anghenrheidiaf, i
wrthnebu gwaftadol ddrwg annogiadau
a phrofedigaethau'r bywyd hwn. A
thrwy'r cyfryw ddianwadalwch yn y
Gwasaneth hwn, yr wŷf yn anrhyde-
ddu ac yn ufyddhau im Duw, ac yn ca-
dw yn wrefog fy Nuwiolder fy hŷn,
a thrwy iâs Duw mi a wnâf Dduwi-
older a Daioni yn arferol, ac yn
gynnefin imi; yr hyn yn ddiam-
mau yw'r fendith bennaf ar allwn
ni

Am Wasanaeth Dwr yn gyhoedn. 79

ni dderbyn yn y Bywyd hwn. Yr wyf osn *Escym-*
mewn Gwirionedd yn edrych arno me-*mundod.*

gys y Gwasanaeth Sanŵeiddiolaf on
Crefydd; ac am hynny, uwch-law pŵb
peth arall yn y Bŷd hwn yr wyf yn of-
ni fy Escymmuno, neu fy ngwahardd o
gyfrannu yn y Sacrament; gan fôd Ef-
cymmundod ar achosion cyflawn me-
gys rhyw Ernes neu Rag-brofiad or farn
ddiweddaf, ar ddamnedigaeth yno, mal
y dywed *Tertulian*. Am hynny gofa-

lus ydwyf rhag bod imi syrthio tan y
Farn hon o Escymmundod, o achos
Herefi, Schism, Annuwioledeb, nag ych-
waith am ddibrisio Awdurdod a Senedd
yr Eglwys. Canys yr wyf yn tybied,
heb ddywedyd dim ychwaneg, na fyn-
nei ũn gŵr synhwyrol oi fodd fôd dan
amheuaeth o ddrwg mor echryslon ac
annioddefus, nag er dim yn y bŷd fôb
er farn honno syrthio arno.

Eithr er edrych o honaf fel hyn ar *Dim Traws-*
y Sacrament megys y rhan Sanŵeiddio-*ffylweddiad.*
laf on Crefydd; megys peth bendigaidd
gwedi ei adel gan Grift o'i ôl er côf
am dano; ac megys i gyflawni dif-
fyg ei bresennoldeb Corphorawl;
ac i deilwng dderbynniad pa ũn y mae
Crist gwedi addaw bendithio aneirif eu
gwerth, gan ei alw wrth enw ei *Gorph*
a'i *Waed* ei hũn: Etto y mae'n hyspus
genif

Am Wasanaeth Duw yn gyhoedd.

*Nag addoli
y Sacra-
ment.*

genif nad yw ond Bara a Gwin, nad oes
Draws-sylweddiad, gan fod gwîr Gorph
Crist a grogwyd ar y Groes yn y Nêf
ac nid ymma, a bod yn wrthnebus i
Gywirdeb Corph Crist fod mewn am-
ryw leoedd ar unwaith. Am hyn nid
wyf yn addoli'r Sacrament, neu'r peth
a ymddengus im llygaid, eithr Duw a
Ghrift yn fy medwl. Nid wyf ych-
waith yn cyfri Gweinidogaeth y Sacra-
ment megys Aberth Cymmodlawn dros
bechodau, gan fôd fynghobaith yn unig
ar haeddedigaethau Aberth Crist ar y
Groes, yr hon a Offrymmwyd unwaith
fel y dywaid S. Paul, i dynnu ym-
maith ein Pechodau, o ba ũn nid yw
Sacrament yn unig ond Cofiadwriaeth.

*Bôd yn ddy-
fal i wrando
Pregetheu.*

Pan fyddo Pregethau yn fy Eglwys
blwyf, yr wyf yn wastad yn bresennol
a phan nis byddo, mynych waith yn yr
Eglwysydd o'm hamgylch, os yn ddif-
rwystr y gallaf. Yr wyf hefyd yn go-
beithio derbyn bûdd oddiwrthynt, me-
gys rhan or Moddion Cyffredinol a
osodwyd gan Dduw im haddysc; am
hynny yr ydwyf, yn dyfal wrando ar
nynt, fel eglurhaad Gair Duw, trwy
Ufudd-dod i ba ũn, y mae immi obaith
bôd yn gadwedig. Etto nid wyf ũn
amser yn goddef i'r Bregeth, na'm par-
chus Tŷb o honi, wthio allan neu ddif-
bri-

Am Wafanaeth Duw yn gyhoedd.

81

brifio'r Gweddiau, neu'r Sacramentau,
y rhai fydd, mewn modd mwy priodol,
yn Wafanaeth Duw, a Gweithrediadau
Defosiwn, nac ydyw hi. Canys Gwed-
diau, rhoddi Mawl, ar Sacramentau a
gyfarwyddir at Dduw, ac a dueddant
yn uniawn atto ef; ond Pregethau a ber-
thynant imi, ac im haddysc; am hynny
a dylent roddi lle ir lleill, yn gymmaint
a bod y Moddion o lai brî, na'r Diben.
Heb law hyn, y mae'r Scrythrau a
ddarlennir o fwy Awdurdod na'r Bre-
geth, yn fwy anghenrheidiol, ac a ddy-
lent gael eu barnu felly. Nid oes rago-
riaeth yn fy Meddwl i 'pa ûn a wna'r
Offeiriad, ai darllen ei Bregeth, ai ei
dywedyd ar ei dafod leferydd: Er nad
allaf lai na dywedyd nad oes antur wr
yn y bÿd na ymadrodda yn well ac yn
fwy defnyddiol, drwy Ragfysyrio,
nac allan o law: Ac er gallu or nêb â
bregetho yn ddilyfr ymadroddi yn wre-
focchach, etto yr hwn a scriflenno y peth
y mae ar fedr eu ddywedyd a fydd gyf-
felyb i ddywedyd yn gymmhwyfach;
ac os edrych a wnawn ar Bregeth megys
Ymadrodd mewn rhyw fodd yn perthyn
i Dduw, nid oes ammau na ddyle fod
eitha defnydd a Chymmhwyfdra ynddi.
Ac yr wyf yn cyfrif na yw pob dyn a
ddichon fod yn dra-buddiol yn yr Eg-
lwys,

82 *Am Wasanaeth Dwr yngyhoedd.*

lwys, mor barod ei synwyr, mor rhwydd ei ymadrodd, ag mor eglur-wisgi ei ddeall ac a geill gymeryd arno bregethu heb ddim rhybydd, neu gymmwys rhagflaenol ystyriaeth: ac nid oes antur un na lefara nid yn unig â gwell pwys a chyflondeb wrth scrifennu ei Bregeth, eithr hesyd a llai Ammberthynasrwydd, ac Ammhriodolder, nac osefe nisgwnâ: Ac myfi am haddyscwyd i ddal fulw ar ddefnydd a Sylwedd y Bregeth, yn hytrach nag ar fŵn a Thôn y Pregethwr; a gwell gennif egluro fy Rheswm, a chwanegu fy Neall, na chynhyrfu fy Affeithiau am Hanwydau, ar Araith wrefoccaf a godidoccaf ar a ddichon fôd.

Bedydd yn anghenrheidiol. Am y Bedydd, fe am dyscir ei fôd yn llwyr-anghenrheidiol lle y gellir ei gael; canys trwyddo ef ein derbynnir i rifedi Discyblion Crist, fe a'n gwneir yn rhan o'i Gorph ef, ac yn gyfrannogion or holl Weddïau a wneir dros ei Eglwys ef, ar Bendithion a dywalltir arni. Am hynny yr wyf o wîr Gwybod yn ofalus o fod i'm Plant gael ei Bedyddio cyn gynted ac yn gyfleus y gellir. Eithr yr wyf yn eu dwyn i'r Eglwys, ac ni oddefaf eu Bedyddio gartref, ond o eithaf anghenrhaid. Canys fel yr wyf yn tybied fôd y Weddi Gyffredin

Am Wasanaeth Duw yn gyhoedd.

83

ffredin yn rhagori ar y Neillduol, felly
hefyd yr ŵyf yn barnu, nad oes un Or-
dintâl, un Rhan o Wasanaeth Dduw
mor anghenrheidiol, i fôd yn gyhoedd
a hwn o Fedydd; ym mha ûn y derbyn-
nir y Plentyn i Eglwys Grift, or byn y
mae'r holl Gynulleidfa yn dystion, a'i
Gweddïau ôll a ddeisyfir trosto. Aphan *Defosiwn ar*
fedyddir neb, yr ŵyf yn dwyn fy hûn ar *fedydâ.*
gôf om dyledswydd fel yr ŵyf yn Gri-
stion; ac yn ymholi, pa fôd y cedwais
yr Adduned a wnaethpwyd yn fy Me-
dydd; ac â pha ryw ofal y cyflawnais
fy addewid am dyledswydd tu ag at y
Plant hynny y bûm Dad-bedydd iddynt;
ac yn gweddio hefyd, megys im dyscir
gan yr Eglwys, yn ddefosiônol, ac o
wîr Ewyllys fy nghalon, fôd ir Plentyn
a fedyddier gael Grâs i fyw yn addas
ir Grefydd Sanctaidd, i ba ûn yr ydus
yr amser hynny yn eu dderbyn.

Y mae hefyd yn hyfryd gennif fod yn *Y llës sy o*
bresennol ar Gateceisio Plant; ac nid *wrando ar*
colled gennif, yr amser a dreilier yn ail- *Gateceisio.*
adrodd sylfeini ein ffydd ni, yn y Gwa-
sanaeth hwnnw; canys trwyddynt hwy
y mae imi, cystal ar plant hynny, fôd
yn gadwedig. Ac yr ŵyf yn edrych ar-
no megyselw mawr, dderbyn ar unwaith
Swm a Sylwedd nid o ûn Testyn or
Scrythur, nag o ûn Pwngc yn unic, ond

Am Wasanaeth Dux yn gyhoedd.

or holl Scrythur, ac or holl fydd Gristianogawl, megys y mae yn y Catechism. Ac ar yr achos hwn, fe ddaw amryw bethau im Meddwl yn ddylynol, na ddeliais fulw arnynt or blaen, neu ar a oeddwn gwedi eu anghosio. Ac fel hyn y gwnâf lês imi fy hûn, cytâl a chynnal Crefydd ar Gwasanaeth Cyffredin, a chyffuro a gwneuthur dai oni ir Plant.

*Bedydd-
Escob.*

Nid wyf yn esceuluso dyfod âm plant fy hûn, n'am Plant-bedydd iw Conffirmio gan yr Escob pan fyddont ûmlwydd ar ddêg neu ddeuddeg oed, a dyscu o honynt eu Catechism, a pha beth iw diben Conffirmasiwn, neu Fedydd Escob. Canys trwy wneuthur hyn, yr wyf yn ufuddhau ir Eglwys, yn dangos fy nghrefyddol ofal dros y Plant, ac yn argraphu ar eu Meddyliau hwy ryw dybygolïaethau da tu ag at Grefydd, a'u dwyn ar gôf o'n adduned-bedydd, ac mor anghenrheidiol yw eu gyflawni, ac yr wyf yn gobeithio fy môd yn darparu iddynt lawer o ddaioni ymmhellach. Canys y mae Gweddi y naill wr da dros y llall yn fuddiol iawn, mwy o lawer yw Gweddïau gwyr o gyfuwch Awdurdod oddiwrth Dduw ac yw ein Hescobion ni, drwy ba ŷn y maent nid yn unig i Weddio, eithr hefyd

Am Wasanaeth Duw yn gyboedd. 85

fyd i fendithio yn Enw Duw. Ag mae imi Reswm mawr i obeithio a gwrandu Duw arnynt, a caniatâ ef y peth maent yn gweddio am dano, y cyflawna ef yr hyn y maent hwy trwy'n bendithio ni yn Enw Duw yn rhoi ini achos iw ddisgwil.

Pan fyddo gofyn Gofteigion yn yr *Gofyn gofte-
gion.* Eglwys, neu Briodas; yr wyf cyn belled oi wneuthur yn Destyn oddigrifwch fel y gwnâ llawer, a'i fod yn fy nghynhyrfu i weddio ar Dduw am Fendith arnynt. Y mae hefyd yr ūn amser yn fy nwyn ar gôf om Addunedd am Haddewid fy hūn yn fy Mhriodas, pa fodd y cyflawnais ef, ac yr wyf yn cymmeryd achlysur oddiwrth hynny o'i adnewyddu yn fy Meddwl, ac o'i gadw yn ofalus. Canys er nad yw Priodas megys Sacrament yn fy ngholwg, etto'r wyf yn edrych arni fel y Cyfundeb pennaf ymmyfc dynion; ac yn Sanctaidd o ran ei bod yn adduned ger bron Duw gwedi ei thyftiolaethu hefyd o flaen dynion, ac mewn Matter or dwysaf ei ddefnydd yn y bywyd hwn; ac am hynny a weddei bob ffordd fod yn achos o ddisgrifwch a Defosiwn.

Pan gofier y Cleision yn yr Eglwys, *Defosiwn
wrth wed-
dio tros yr
Cleision.* er mwyn gweddio trostynt, y wyf yn gweddio gyda hwynt o ewyllys fy nghalon

Am Wasanaeth Duw yn gyboedd.

nghalon (megys yr ewyllyfiwn i eraill
weddio troso finnau ped fawn yn yr ūn
cyflwr) nid yn bennaf ar gaffael o
honynt eu hiechyd, ond, os ewyllys
Duw yw, ac os bydd hynny iw Ogoni-
ant ef, au lles eu hunain. Yr ŵyfi hefyd
yn gweddio ar i Dduw roddi iddynt
Amynedd a Diolchgarwch, a gwneuthur
eu Clefyd au Marwolaeth hefyd, pa
bryd bynnag a delo, yn wir Fendith i-
ddynt.

Yr ŵyfi hefyd yn gwneuthur defnydd
or Gweddiau hyn dros y Clâf i fod yn
goffadwriaeth i minnau o Farwoldeb,
ac yn Rheswm o ymbarattoad erbyn
Marwolaeth yr hon a ŵn i a ordeiniwr
i bôd dŷn. Hyn a wrâ imi fyned i Ym-
weled ar Cleifion a font om Cydnabydd-
iaeth, iw Cyfluro hwynt, ac i roddi
Cyngor da iddynt; ac hefyd er llês imi
fy hŷn; canys yr ŵyfi yn gosod attaf
fy hŷn yr hyn a ddywedwyf, neu a
glywyf eraill yn dywedyd wrthynt
am eu Clefyd ai Marwolaeth. Ond yn
enwedig, pan fyddwyf yn glâf fy hŷn,
mi a yrraf am Offeiriad fy Mhlwyf, im
cynnorthwyo, im cynghori, i weddio
gyd â myfi, im cyfarwyddo, ac im
dwyn ar gôr o amryw bethau a berthyn-
ant i drefnu fy Ymadawiad oddiymma,
y rhai heb ei gyfarwyddiad ef y byddwn

Ymweled
âr Clâf.

Am Wasanaeth Duw yn gyhoedd. 87

Idwn debyg i anghofio. Canys yn eu
Achosion eu hunain yn waftad y bydd ar
pobl fwyaf eisieu Cyngor, yn enwedig
os dwysion ydynt; y mât rai y mae
pobl yn rhŷ-dueddol i feddwl y goreu,
ac i roddi barn rhy hynaws arnynt eu
hunain. Am hynny, ni ruffafi gyfadde
Nattur fy Mhechodau yn gyffredinol,
onis gallaf yn neillduol; yn enwedig y
rhai uchaf ei gradd, ac fydd yn pwysio
drymma ar Nghydwylbod. Canys os
ydwyf o ddifri yn ceisio Maddeuant am
y cyfryw bechodau, y mae holl Ddoe-
shineb Grefyddol yn fy rhwymo i gym-
meryn eitha gofal i ddeall yn gwbl ym
mât stâd yr ydwyf, a pherigl fy Nghy-
flwr, ar ffordd sicraf i gaffael Maddeuant
ac Jechydwriaeth, yr hyn oll y mae
mi oreu obeithio am danynt oddiwrth
Weinidog Duw, yr hwn a'm câr, ac
fydd gyffelybaf i farnu yn uniawn o'm
cyflwr; i ba ûn y mae hawl neillduol
ynof a gofal trosofi, ac fydd Awdurdod
iddo oddiwrth Dduw im helpu ac im
cymmorth. O ran y rhain ar cyffelyb
Resymmau, nid digon gennif yn fy
Nghlesyd weddio trosof yn yr Eglwys,
ond mi a chwennychwn fy mynych
ymweled; ac nid wyf fodlon i ymholi
fy hûn yn unig, ond hefyd i gael fy
holi am cyfarwyddo gan arall; erto er
hyn,

*Cyffessu
einpechoddu
pan fôn yn
glâf.*

88 *Am Wafanaeth Duw yn gyhoedd*

hyn, yspys ydwyf, mai er fy Edifeirwch
fy hŷn y mae imi dderbyn Maddeuant;
ac heb yr Edifeirwch hwnnw nid yw
Gollyngdod yr Offeiriad o werth yn y
bŷd.

*Ffurfo wed-
di er Amser
rhyfeddodau.* Yr wyf cymmhelled oddiwrth dybied
yn ammharchus or holl rannau hyn o
Grefyddol Wafanaeth, am eu bôd hwy,
a'r geiriau sydd iw harferu ynddynt, yn
osodedig drwy Orchymmyn; am bôd i
o ran hynny yn credu yn well o honynt.
Oblegid, hyd y medrafi ddeall, er pan
ddarfu am Ryfeddodau, yr oedd yn oe-
ftadol ffurf o weddi a Gwasanaeth
gorchymmynedig; ac ni adewid i bôb
Gweinidog Eglwys ddywedyd y Gwed-
diau, neu arferu y ffurf Wafanaeth a
fynnei ef ei hun; llai o lawer y rhoddid
lle yn gyhoedd i Weddiau difysfyrion.
Canys heb law'r Anweddeidd-dra a ddi-
gwydd yn fynych mewn Gweddiau byr-
bwyll (yr hyn yn ddiammau a ddylid
ei ochelyd, os gallwn, pan ddelom i
ymbil ag anfeidrol Fawrhydi Nef a
Daia, tros ei Eglwys, yn gyftal a
throsein Heneidiau ein hunain,) y mae'n
dangos Anrhydedd i Dduw, pan gym-
merom gymmaint gofal, ac y fo possibl,
na offrymmer dim iddo, ond a fo wedi
ei ddwys-ystyried. Trefn osodedig he-
fyd yw'r unig ffordd i gynnal Unffurfiaid
yn

Am Wasanaeth Duw yn gyhoedd. 89

yn ein plith ein hunain. A chan fôd i pawb yn hyfys pa bethau fydd weddus iw gofyn yn gyhoedd, pa ham na fyddai Reol bwyntiedig or ymadroddion fydd iw llefaru ar y cyfryw achosion yn weddus? Os yw'r Testyn yn gyd-nabyddus, pa ham nad all y geiriau fod hefyd? Heb law hyn, y mae'n fodlonrwydd mawr im Meddwl i, fy môd yn gwybod ym mlaen llaw â pha beth yr wyf i gyd-synnua; ac yr wyf yn cyfadde yn eglur, mai anaml iawn ydynt, a Gweddiau difyfyriol pa rai y byddwn fodlon i gyfrannu. Mynych hefyd y gwelir yn y cyfryw Weddiau, fôd y sawl a'u gwnânt yn traethu ac yn datcan e'u Meddyliau Neilltuol a'u Hanwydau e'u hunain, yn hytrach nag Ersynniadau ac Anghenrheidiau'r Gynulleidfa, ar Eglwys; yr hyn oll ydynt bethau iw gochelyn hollawl ymmhob Gwasanaeth Grefyddol.

A chan fôd ffurf ofodedig yn gyfredinol fel hyn ar amryw resymmau yn weddus, neu anghenrheidiol iw harferu yn gyhoedd, yr wyf yn tybied nad oes dim iw Edliw in llyfr Gwasanaeth ni, nag o ran ei Ddefnydd, nac ffurf neu ei Wneuthuriad. Canys y mae yn ei ddefnydd, yn gwbl-gyson ar Scrythur, a Nattur ein Crefydd in; nid oes nag

*Godidow-
grwydd ein
llyfr Gwed-
di Gyffre-
din.*

N

Arfer

Am Wasanaeth Duw yn gyboedd.

Arfer na Gweddi ynddo am ddim, ond fydd gymmeradwy yngholwg y Duw Mawr (hyd y gallwn ni ddeall ei ewyllys ef yn y Scrythur) yr hwn yn unig yr ydym yn ei wasanaethu a'i addoli. Ac am y Gwneuthuriad, y mae yn gyfryw bôb ffordd ac y dylei Gwasanaeth Cyffredin fôd, ac wedi ei gymrhwyso mor uniawn ar ôl Efsampl yr Henafiaid, ag Atrebion, Hymnau, Gweddiau, Furfiau Diolch, Darllen y Scrythrau, Pregethau, Gweinidogaeth y Sacramentau, ar holl Drefnau eraill a gyflawnir ar eu hachosion priodol, fel na fedrafi lai na rhyfeddu o'i blegyd, ac y mae'n fawr aruthr gennif fod i'w dyn yn anfodlon iddo, neu yn gwneuthur cyfri gwael o honaw.

Ond nid âni yr awrhon i amddiffyn ei amryw rannau ef yn erbyn y pethau a ddywedir ir gwrthyneb: Eithr mi a ddymunwn ar bawb ystyried yr hyn a scrifennodd y gwîr-ddeallus Mr. *Hooker* ar y Pwngc hwn, yn ei lyfr am lywodraeth Eglwyfig.

Ac er na ddarfu i'n Heglwys ni benodi yn gwbl, a gorchymmyn yn gaeth beth fydd i'w wneuthur gan bawb yn wahanredol-ar y dyddiau Gwylion, neu Ymprydiau; etto gan ei bod gweidi neilltuo y dyddiau hynny ir cyfryw bwrpas,

Am Wasanaeth Duw yn gyboedd.

91

bwrpas, 'rwyf yn fy nhybied fy hûn
yn rhwym i wneuthur cyfri Neilltuol
o honynt.

Ac felly yr ŵyf yn gwneuthur def- *Cadw*
nydd or dyddiau *Dyddiau* gwylion, nid yn unig *Gwylion.*
trwy gyd-weddio â'r Gynulleidfa yn
ôl y Drefn osodedig ar y dyddiau hyn-
ny, ond hefyd drwy roddi diolch i
Dduw am bob Trugaredd, yn enwedig
am honno a goffeir yr amser hynny;
gan wasnaethu Duw ychwaneg y Dydd
hwnnw, nag y byddaf arferol ar ddyd-
diau Cyffredin; ac ymegnio trwy Ga-
riad i wneuthur ychwaneg o ddaioni;
a thrwy Synhwyrol Ymddygiad i gyn-
hyrfu Diolchgarwch ynof fy hûn, Ca-
redigrwyd yn y bÿd, a Duwiolder tuag
at Dduw.

Yr ŵyf yn perchu hefyd y Dyddiau *Ymryd.*
Ymryd gan attal fy hûn mewn rhyw
fodd oddiwrth fy arferol a Chyfreith-
lawn rydd-did mewn bwyd a diod; a
hynny heb rodres, a chadw trŵst, neu
osod Crefydd mewn rhywogaethau llu-
niaeth. A chan fôd Ymryd yn orch-
mynnedig yn y Scrythur, nid allaf am-
gen na meddwl ei fôd yn gymmwys i
orchfygu pechod ynom. A chan ei fôd
yn anghenrheidiol, a chrybwyll am
dano yn y Scrythur megys peth fydd
i wneuthur ryw amserau, Rheswm,
N 2 Tuedd

Am Wasanaeth Ddu yn gyhoedd.

Tuedd tangneddyfus, ac Ufudd-dod hefyd am cyfarwyddant yn hawdd at yr amser a ordeinir gan yr Eglwys. Ond yn fy Ymptydiau yr wyf yn wastad yn ofalus na bo iddynt fy ngweuthur i yn anfoddog, neu yn anŷnad, neu'n chwanog i feio ar eraill, rhag cablu fy Naioni i, a cholli o honof bob llês oddiwrthynt.

Byw ein huanain wrth Reol.

I fôd yn fyrr, yr wyf' yn gaeth ofalus i ganlyn Rheolau'r llyfr Gweddi Cyffredin, a gorchymmyn Eglwys *Loegr* yn ei Chanonau; ac mi a ewyllyfiwn fôd pawb fel finnau, a thofsturio yr wyf' wrth y rhai fydd amgen, gan weddio ar Dduw fod iddynt gael eu hargyoeddi, a gweled eu Camgymmeriad. Yr wyf yn diolch i Dduw yr hwn a roddes imi gyftal deall om dyled-swydd, ac yn gobeithio trwy fy Nianwadalwch, am tymmer da, ennill rhai eraill i'r ūn synniad.

Heb farnu a beio ar craill.

Etto, yr wyf yn ymgadw rhag barnu a beio ar bawb fydd heb wneuthur yn gwbl fel yr ydwh, neu mewn anghyffondeb ami, yn y cyfryw bethau ac y berthynant yn fawr i lwyddiant Crefydd, a heddwch yr Eglwys; er nad ydynt or Sylfeini. Canys ystyried yr wyf', y gall fôd rhyw Rag-dybiadau cyfeiliornus yn pwyslo ar e'u Meddyliau hwynt,

hwynt, y rhai ysgatfudd mewn amser
a fwriant hwy ymmaith; a dichon fod
rhyw gamsynniad o'u hanfodd, yr hwn
a ellir ei atgyweirio; yr hwn hefyd y
gwnâf fy ngoreu i atgyweirio, fel y
bô imi achlysur, ac y byddo gweddus
im lle am galwedigaeth yn y bôd. Ond
er hyn, nid wyf yn goddef i ammheuan
rhaid eraill, fôd yn rhwystr imi rhag
cyflawni fy Nyledswydd fy hun, neu
i'm hannog i farnu ag i seio arnyn nhw-
thau; canys y Grefydd Sanctaidd a
broffeffir yn yr Eglwys hon, am dŷc i
gymmeryd gofal o'm Hymarweddiad fy
hûn, yn hytrach na barnu eraill, yn fyr-
bwyll. Canys mi a fedraf escusodi
eraill yn haws nam'fi fy hun; ac os my-
fi a fyddaf ddiffygiol mewn ũn rhan
or Gwasanaeth, neu ryw agwedd oddi-
allan a berthyn iddo, my allaf yn gy-
flawn feddwl, fy môd mewn bai mwy
nag eraill, y rhai ysgatfydd nid ydynt
yn deall, neu yn ystyried na'r Rheswm
nar diben da fydd o fôd yn ddyfal-reol-
gar. Or lleiaf, yr wyf yr siccr nad all
ei bai hwy fy escusodi i, os gwnâf yr
ũn peth; a phôb dyn a sefyll neu a
fyrth iw Arglwydd ei hun: Ac y mae'n
ddiogel gennif, mai gwell y gweddei i
Griffion ufydd, gwahanredol, gymme-
ryd gofal o'i Weithredoedd ei hûn; na
bôd

bôd yn fanwl i yspîo allan, neu yn llym i farnu ar Ymddygiad rhai eraill.

P E N. V.

Am Anghwanegiad at y Fydd.

Pob peth
anghenrhei-
diol a ad-
dyscir yn
Eglwys Lo-
egr.

YR Athrawiaeth a ddyscir ac a brof-
fellir yn yr Eglwys hon, ar Ffordd
ar Modd o Wafanaeth Duw a arferir
ynddi, a gyfrifir gennifi yn gwbl ddi-
gonol i Jechydwriaeth. Ac fel na or-
chymynnir dim ynddi ar fydd anghy-
freithlon, neu afraid, (gan nad yw'r
Rhufeinwyr e'u hunain yn beio ar ddim
ar y ddyscir gennym megys Anghen-
rheidiol, eithr a'i cydnabyddant oll yn
gymmwys ac yn dda) felly hefyd yr
wyf yn meddwl nad oes dim yn ôl,
neu yn ddiffygiol; nad oes ûn Pwngc
Anghenrheidiol neu ddefnyddiol or
Fydd, na dderbynnir yn eglur yn yr
Eglwys hon; nag un ddyledswydd tu-
ag at Dduw neu Ddyn, na ddyscir ac na
arferir yn ôl ei Rheolau hi; am hynny,
pa beth bynnag ychwaneg a gymmhellir
megys anghenrheidiol i Jechydwriaeth,
neu a ofynnir oddiwrthym er mwyn
Cyfundeb

Am Anghwanegiad at y Fydd. 95

Cyfundeb Eglwyfig, nid allaf amgen
 nag edrych arno megys peth anwir neu
 afraid. Ac o ran hyn, nid allafi dder- *Onid nid fel-*
 byn y Grediniaeth fôd Escob neu Eg- *ly y mae*
 lwys Rufain yn Anghyfeiliornus, neu *anghyfeili-*
 fôd Ufydd-dod iddynt yn anghenrhei- *orndeb ag*
 diol i Gyfundeb-Eglwys, neu i Jechy- *Ufydd-dod*
 dwriaeth; er bôd y *Rhyseinwyr* yn
 cymhell hyn megys y peth cyntaf an-
 ghenrheidiol. Canys pan ddywedant
 fôd y *Pâb* yn Anghyfeiliornus, anhawdd
 imi dybied ddarfod ir daionus ar gwir-
 ddoeth Dduw ofod un dŷn, neu derfy-
 nedig nifer o ddynion, i fôd megys
 Barnwr a Deonglwr digamdybygol o'i
 ewyllys ef, ar ba un y mae ini wrando,
 ac ufyddhau iddo, gan roddi i fynu
 ein Dealltwriaeth an Rheswm ein hu-
 main; ac etto bôd heb ddywedyd ini
 pa le y mae y Gŵr neu'r Gwŷr hyn tw
 cael; lle yn ddiammau y dylasei hyn
 fôd yn egluraf, a mynychaf peth gwedi
 crybwyll am dano yn yr holl Scrythur;
 se a ddylei fôd mor amlwg yno, a bôd
 Duw yn un, neu fôd *Jesu* yn *Grist*. Je
 mi a dybiwn na fuasei raid ir Scrythur
 ddywedyd ini ddim arall, ond pa le i
 gael y Barnwr hwn, a pha fodd i u-
 fyddhau iddo: Canys yn ddiammau,
 mae'n rhaid ir Gorch'mynion ar Rheolau
 eraill or Scrythur fôd mewn rhyw fesur
 yn

yn ddirymmiad o allu ac awdwrddod
y Cyfarwyddwr anghyfeiliornus hwn:

*Nid yw'r
anghyfeili-
orndeb yma
yn Rhulain.*

A chan nad ellir profi na dangos pa
le y mae'r Anghyfeiliorndeb hwn yn
preswyllo (canys nid ydynt hwy o
Gymmun *Rhyfain* yn cyttuno pa le iw
gartrefu ef, ac y mae'r holl Gristiano-
gion eraill yn unfryd yn ymwrthod ag
ef) pa fodd y dichon fôd yn anghen-
rheidiol i Jechydwriaeth ufyddhau i
Escob *Rhyfain*, neu dderbyn, a gwneu-
thur, pa beth bynnag a welo efe yn
dda? Canys fe all gam-gymmeryd cy-
stal ac eraill: Ac amlwg yw yn fy-
meddwl i, oddieithr ei fod yn Anghy-
feiliornus, nad oes arnom ni o *Loeg*
fwy o Ufydd-dod neu o Wafanaeth iddo
ef, nag fydd arnom i ryw Escob da Cri-
stianogawl arall; ac nad ydym i wneu-
thur cymmaint brî o honaw, ac o
Hescob ein hunain; canys y main eglwys
nad ydym ni yn perthyn iw Fydol, na
Eglwysig lywodraeth ef.

*With eu
hymarferu
hunain iw
gael.*

Ac nes iddynt hwy o Eglwys *Rufain*
trwy ei Esampl eu hunain ddangos in-
pwy yw'r Barnwr Anghyfeiliornus hwn
a pha fûdd fydd o honaw, trwy ddi-
bennu eu hymrafaelion a'u hymrysonau
eu hunain; diammau fydd gennifi, na
ydynt yn eu coelio eu hunain, pan ddy-
wedant ei fod ef yn rhyw le yn eu plith

Ne

Am Anghwanegiad at y Fydd. 97.

Neu, or lleiaf, os ydyw yn eu plith hwynt, ni byddent gwaeth fod hebddo; o herwydd nid oes na daioni na defnydd o honaw: Llai o lawer a coeliwn fod yn anghenrheidiol i Jechydwriaeth addef ei Awdurdod a'i Anghyfeiliorndeb ef. Yn bennodol, gwnânt i *ffraingc* dderbyn Cymmanfa *Trent* yn gyflawn, a chydabod ei Awdurdod ef (ac etto os bu er ioed un yn cymmeryd arno fod yn Farnwr Anghyfeiliornus yn ei plith hwynt, yn y Cymmanfa hwnnw y bu, yr hwn a wnaeth Gredo newydd a Chrefydd newydd) eithr y mae'n hyspys gennym fôd *Ffraingc* yn llwyrwadu Awdurdod y Cymmanfa hwnnw, ac heb dderbyn dim o achos ei ordeinio ganddo. Terfynant a dibennant trwy gymmorth yr Anghyfeiliorndeb hwn yr holl Gwestiwnau mawrion sy'n peri Ymrafael ymmyfc eu Haelodau eu hurnain; argyoeddant a bodlonant y *Quieristiaid* fydd yr awr hon yn *Rhyfain* ei hûn; heddychant y *Jesuitiaid* ar *Jansenistiaid*, a dibennant y dadleuon rhyngddynt; onid ê, nis gallwn ni dybied mai o Gariad o honom ni neu'r Gwirionedd, y maent yn cymhell arnom yr Anghyfeiliorndeb hwn, ond o ryw feddwl a diben drwg tu ag attom; or lleiaf, ni welaf pa fodd y disgwili-

98 *Am Anghwanegiad at y Fydd.*

ant ini ei addef, a'i gydnabod. Canys pe bae mewn Gwirionedd beth mor ragorawl yn eu plith, yr wŷf yn credu fôd cymmaint Serch ganddynt tuag at-tynt eu hunain, ac i wneuthur defnydd o honaw, i iachau eu tofturiol rwygia- dau a'u hymrafaelion eu hunain; yr hyn beth onis gwnânt, amhossibl id- dynt ein perfwadio ni fôd ganddynt y cyfryw fodd iw wneuthur.

*Dim rhe-
fwm arall
ir Pâb ofyn
Ufudd-dod
ganddomni.*

Ni fedrafi ddeall rith-Rheswm arall fydd ganddynt i haeru, fôd yn anghen- rheidiol ini dalu Ufudd-dod i Escob *Rhufain*, oddieithr fod yn anghenrhei- diol ini gyd-gymmuno ag ef, am ei fod (meddant hwy) yn anghyfeiliornus. Canys amhossibl yw yn fy marn i, o- fod o Dduw Ufudd-dod i ddim dynol yn anghenrheitiâf peth i ynnill Teyrnas Nefoedd; yn enwedig i ddynol Awdur- dod, neillduol oddiwrth yr Awdurdod Frenhinol, tan ba un im ganwyd, ac i ba un y mae Ufudd-dod yn ddyledus arnaf yn ôl Gorchymmyn *S. Petr* a *S. Paul*; llai o lawer fôd ir holl fŷd ymddarostwng i un dŷn; a llai etto, fod hyn yn wîr, ar Holl-alluog Dduw heb grybwyll unwaith yn y Scrythur, pa le y preswylie'r Pennaeth Cyffredi- nol hwn or hôll Fŷd. Dywedant a fynnonr, nid er mwyn cael ein Fydd ni yn

Am Anghwanegiad at y Fydd.

99

yn gyffon a gwîr Gristianogrwydd, neu
o ran achub ein Heneidiau y maent yn
gofyn Ufudd-dod gennym, a chydna-
bod ei Anghyfeilliorndeb hwynt; nid
o Gariad ir Gwirionedd, na ninnau
'chwaith, y maent yn deisyf ein Troad
attynt; ond o Serch i'n Harian, fel y
gallont Arglwyddiaethu ychwaneg ar
ein Strâdau, a'n Pyrsau, cystal ac ar
ein Cydwybodau. A hyn yw'r achos
am ba un y maent heddiw mor ddifatter
yn *Rhusain* o yrru ymmlaen Droad
Loegr. Canys y mae'r *Pâb* ar *Cardi-
naliaid* yn hên wŷr, ac a ddywedant yn
bôd ni yn ystyfnig iawn, am hynny
nid oes obaith wneuthur daioni o ho-
nom yn eu dyddiau hwy; ac os dig-
wydd ini byth droi, ni budd elw iddynt
hwy o hynny, ni chae'm mo'n cneifio
yn eu hamſer hwynt, ac am y rhai a
ddeuant ar eu hôl nid oes arnynt fawr
ofal: Hwy a allant warrio eu harian
arnom, yn gyrru ac yn cynnal ymma-
rai i'n troi, ond ni dderbynniant hwy
ddim arian oddiwrthym. Fel hyn y
maent yn ymresymmu ac yn siarad yn
oleu yn *Rhusain*. A dymma un, ac
ysgatfydd y Rheswm pennaf, fod y
Pâb ar *Cardinaliaid* mor hwyrffrydig i
yrru ymmlaen ein Troad, yn enwedig
gan ystyried hefyd mai *Jesuitiaid*, yn

*Ond ei gari-
ad in Hari-
an.*

100 *Am Anghwanegiad at y Fydd.*

bennaf a ofodir ar waith ir diben hynny, o ba rai y mae ar y *Páb* ei hŷn ar *Italiaid* synhwyrolaf Ofn a Chwilidd. Jê rhyfeddu a wnant wrthym ni ûwch-law holl bobl y bŷd, fôd ini feddwl am dderbyn y Grefydd honno, y maent eu hunain fydd oreu yn ei deall, ac yn derbyn fwyaf o arian oddiwrthi, yn ffin o honi, ac yn barod iw bwrw heibio; gan fod agos yr holl *Rufeiniaid* dyscedig Synhwyrol, ac fydd a dim gofal ganddynt am Grefydd, yn *Gwietistiaid*, y rhai ni wrânt fawr gyfri o arferion Crefyddol y *Babaid* bresennol. Fel hyn y mae'r *Italiaid* doeth yn synnied, ac yn ymresymmu; ac etto, yn ddiammau os oes Anghyfeiliorndeb yn Eglwys *Rhusain*, yn eu plith hwynt y mae, y rhai fydd nesaſ atto. Ac os dadleua neb (fel y gwnn fod rhai mor ddigwilid) nad oes Ymbleidiau yn *Rhusain* o achos y *Quietistiaid*; hwy a allant gan hawſed broſi, fod pawb yn Rhinweddol yno, nad oes Drygioni yn *Rhusain*, nad ŷw, ac ni bu'r *Páb* er ioed yno; a myfi a gymmeraf arnaf wneuthur hyn oll yn dda, yn gyſtal a Thrawf-sylweddïad. Ac os digwydd ir *Páb* nesaſ ar ôl hwn gafau y *Jesuitiaid* fel ynteu, ni wela fi pam nad all y *Jesuitiaid* berſwadio'r Bŷd, nad yn *Rhusain*.

Am Anghwanegiad at y Fydd. 101

Rhufain y mae'r gwir *Bab*, ond ym-
Mbaris; neu lle y gwelont hwy yn
dda. Canys fe a elwir *Paris* yn y Te-
stament Newydd gan fynyched yn Ei-
steddod *St. Petr*, ac yn Gadair An-
ghyfeiliorndeb, ac y gelwir *Rhufain*
felly; ac yr wyfi yn credu fôd mor eg-
lur yn Histori Eglwyfig, eistedd o
St. Petr bum Mlynedd ar ugain yn
Escob yn y naill *Dref*, ac yn y llall.

Ac fel hyn, megys nad wyf yn credu
fôd Anghyfeiliorndeb y *Pâb* yn wîr,
nac Ufudd-dod iddo yn anghenrheidiol
i Jechydwriaeth; felly ni fedraf ych-
waith goelia fôd y Pyngciau a angh-
wanegwyd ganddo at y Credo yn rhan-
nau o wîr Gristianogrwydd, llai o la-
wer yn anghenrheidiol iw credu.

Yr Holl wrthddadleuon, ar y ddi-
chon dyn eu caschu ynghyd, a ellir
ysgatfydd mor hawdd eu dwyn i gyf-
sondeb, ag Athrawiaeth Trawf-sylwed-
diad. A chan ddarfod in Jachawdwr
a'i Apostolion ynnil Pobl i fôd yn Gri-
stianogion, gan orchymmyn y Grefydd
honno iw Rhesymmau hwy; amhossibl
ei bod yn gwahardd ini wneuthur def-
nydd o'n Rhesymmau i farnu ar bôb
rhanneilltuol o honi. Gwîr yw, fôd ein
Rheswm yn pallu, pan fyfyrriom ar ryw
beth sydd megis yn tertynu ar Anfei-
drolder;

102 *Am Anghwanegiad at y Fydd.*

drolder; ac yn y cyfryw ufuddhau a
wnawn yn ebrwydd i Ddatcuddiad
Duw. Felly hefyd, os dal sulw a
wnawn ar gyrrhaeddiad y byd defnyd-
diol, a ydyw yn ddiderfyn, a'i nid
yw; neu ar rannau Corph Naturiol,
ai aneirif ydynt, ai amgen; neu bar-
haad y byd or tŷ blaen, ar tŷ ôl; neu
Amser, a'i possibl fod iddo ddechreuad,
a diwedd, a'i nad oedd; a ddichon
bôd Rhifedi aneirif, ai na ddichon;
yn yr holl gyfryw Gwestiwnau ar rhain,
er nad ydynt ond ynghylch pethau Na-
turiol, etto cyfadde fydd raid, fôd ein
Rheswm yn synnu ac yn diffygio. Yn
yr ūn modd am bethau a berthynant i
Briodoliaethau a Naturiaeth Duw.

Os yn y Scrythur i'n dysgir ryw beth
a fo tu hwynt i'n Dealltwriaeth ni, nid
bai Crefydd yw nad ydym yn ei am-
gyffred, ond gwendid ein Rheswm a'n
Deall ni, yr hwn ni ddichon na dirnad,
na thraethu am bethau Anfeidrol: Ond
am beth mor amlwg i'n Synhwyrâu ac
yw darn o Fara, pwy a dybie a gallei
fôd y fath rwystrau a gwrthwynebrwydd
yn ein dealltwriaeth o honaw!

Yn wîr, pe dywedasei Eglwys Rhu-
ghanedd na fain fôd aneirif rannau yn y bara hwi-
rheswm me-nw, ni buasei anhawdd iw dderbyn
wn trawf-eiehr hwy a ddywedant fod aneirif o
sylweddiad.

gyrph

Am Anghwanegiad at y Fydd. 103

gyrph dynion, a phob ũn o honynt yn
chwe throedfedd o hŷd, mewn darn o
Fara o fodfedd o hŷd; ac etto nid ŷw'r
holl rifedi hyn o gyrph yn yr un clem-
pyn hwn, cyn ei rannu, ond un Corph;
ac nad ŷw'r holl Fyrddiwnau hyn o
Gyrph fydd ar y Ddaiar, mewn gwa-
haniaeth, ond yn un a'u gilidd, ac ar
un Corph gogoneddus hwnnw fydd yn
y Nefoedd; fŷd ar y Cyfflegriad y
Corph hwnnw yn dyfod i lawr or Ne-
foedd, er nad ŷw yn fymmud oddiyno;
fŷd pawb a dderbynnio'r Sacrament yn
ei fwytta, ac etto yn parhau i gael ei
fwytta rhag llaw gan filoedd o rai era-
ill; nad ŷw yn maethu fel cŷg, ac nad
oes iddo briodoldeb cŷg, fel y dywe-
dant eu hunain, canysfe a ellir ei fwytta
ef y *Gratws*; mai gwŷr Gnawd ydyw
er nad oes Gnawd yn ymddangos; nad
ŷw Fara, er nad ŷw ddim arall yng-
holwg dŷn; a phan ddigwydd *Llwydo*
o honaw, neu ei fwytta gan lygod, nad
oes na'r bara, na'r Cnawd yn *Llwydo*,
neu yn cael ei fwytta. Y rhai hyn oll
ac aneirif eraill o wrth-refsymmau a
gynhwyfir yn yr Athrawiaeth hon o
Drawf-sylweddiad: Heb law fod yr
Athrawiaeth hon fel y dyscir hi yn
Eglwys *Rhusain* yn wrthnebys hefyd ir
Scrythur yr hon a'i geilw yn Fara pan
fwytteir
gyrph

104 *Am Anghwanegiad at y Fydd.*

fwyrteir ef, 1 Cor. 11. *Holed dyn ef ei hun, ac felly bwyttâed or bara bwnnw, ac mewn amryw leoedd eraill.*

Mae'n crêd a'n harfer ni yn hyn o beth yn ddiogel. Etto, ar ôl hyn i gŷd, pe gwir fyddai, fod Crist yn y Sacrament fel y mae'r *Papistiaid* yn tybied, etto gan fôd ein Rheswm a'n Synhwyrâu ni mor eglur yn dywedyd y gwrthwyneb, a'n Jachawdwr heb erchi ini yn un lle ymwrthod a'n Rheswm a'n Synwyr yn y Matter hwn: Eithr or tu arall, ar ôl ei Adgyfodiad yn apelio at Reswm a Synwyr *S. Thomas* am wirdeb ei Gnawd a'i Efcyrn, ni allwn fôd yn ddiogel a maddeu ef ini ein Hanghrediniaeth o beth fydd a chynnifer o resymmau iw erbyn, ac heb ddim i'w brofi, ond ûn Ymadrodd yn unig, yr hwn yn ddiddadl yn y geiriau yng-hylch y Cwppan fydd Droell neu Ogedd (hynny yw, Dull o Ymadrodd trwy ba un y cymmerwn eiriau allan o'i hyfytiriaeth priodol) canys y Cwppan a ddywedir ganddo am y Gwin yn y Cwppan; ac y mae ini Reswm da i dybied mai'r unrhyw Ymadrodd a Thrawfenw ydyw, pan roddodd ef y Bara dan Enw ei Gorph. Canys pobl y Dwyrain, yn enwedig yr *Iddewon*, a arferant yn aml y cyfryw Ymadroddion; ac y mae'n Jachawdwr mewn manau

mannau eraill yn ei alw ei hûn, y wîr
Winwydden, y Fordd, y Drws, yr hyn
ni ddeallodd neb er ioed, yn ôl y Lly-
thyren. Ond yn bendifaddeu, gan fôd
Eglwys *Rhyfain* mor dôst yn gofyn
ganddom, dalu'r Addoliad uchaf ir
peth a ymddengus yn rhith Bara a
Gwîn; yr ydym o beth aneirif yn fwy
diogel fod heb roddi iddo ef yr Addo-
liad fydd briodol i Dduw ac yn per-
thyn iddo ef yn unic, o ran bod Rhe-
swm yn gwbl o'n plaid ni, nad yw
ond Bara a Gwîn. A phe bydde fel
y dywaid y *Papistiaid*, nid oes ammau
na chaem faddeuant gan Grift, os nyni
a'i haddolwn ef, ac a weddiwn arno
fel y mae yn y Nêf yn eistedd ar dde-
heu-law Duw; er nad ydym yn dal
sulw arno ymma, lle, meddant eu hu-
nain, nid yw yn ymddangos ond mewn
rhyw fodd dirgel, uwch law pôb deall;
ac ni orchmynnodd yn ûn lle ei addoli
megys yn gorphorol yn y Sacrament.
Ac y mae Duw yn ei gyhoeddi ei hûn
yn Dduw eiddigus oi Addoliad, ac fel-
ly, os nad yw yno yn gorphorol, nid
allant wadu nad ydynt euog o orthrwn
Ddelw-addoliaeth. Ac etto addoli'r
Sacrament yw'r peth a orch'mynnir ga-
ethaf, ac y maent fwyaf yn sefyll ar-
no; fel pe na byddei berygl yn y byd

106 *Am Anghwanegiad at y Fydd.*

o rod-di Gogoniant Duw i arall, neu o'i annog i eiddugedd.

Ac etto wrth Gyfaddefiad y *Papisti-aid* eu hunain nid yw Derchafiad y Sacrament, a'i Addoliad gan y bobl ond pethau a ordeinwyd yn ddiweddar yn Eglwys *Rhusfain* ei hun; ac nid arferir hyd-y dydd hwn yn holl Eglwyfi'r Dwy-rain; a mwy diweddar etto yw gosod Gŵyl iddo dan enw Gŵyl Dduw, a'i addoli ef pan ddyger ef o amgylch neu i ddyn claf.

*Delw-ad-
doliad yn
anghyfrei-
dlon.*

Am yr un achos hefyd yr wyf yn of-nus iawn o arferu un Ddelw yngwasa-naeth Dduw; canys ni allaf amgen na rhybied fod Delwau gwedi eu gwa-hardd i'r *Iddewon* yn yr ail Gorchym-mun, a'i bôd yn waharddedig i ninnau rhag llaw. Ac er bôd Eglwys *Rhusfain* yn e'u gosod allan megys Cymmorth i Ddefosiwn, yn fy marn i y maent yn hytrach yn ei rwystro a'i wŷdroi; ac nad all un na bô a'i feddwl yn llwyr ar bethau oddiallan, ac yn gnawdol iawn, yr hwn a gynnorthwyir gan Ddelw yn ei Ystyriaeth o Dduw, neu a gynhyrsir i fôd yn fwy Defosionol tu ag atto. Y mae'n siccr gennif, eu bod yn Dramgwydd anoddefadwy i'r *Idde-won* ar *Twrciaid*, ac yn ei gŵneuthur mor anfoddog i Griftianogrwydd, nad

oes

Am Anghwanegiad at y Fydd. 107

oes obaith o'i Troad. Ac etto pwy a feiddia ddywedyd fod addoli Delwau yn anghenrheidiol? A chyfadde fydd raid i bawb a gellir ei camarferu hwy yn dra-peryglus; fel y gwelwn yn yr hên Deltament ddarfod, ac wrth Arfer y Cenhedloedd yn yr Oesoedd gynt, ac yr awr hon hefyd. Ac er dichon fôd i'r Gwŷr dyscedig yn Eglwys *Rusain* ddeal ac ystyriaethau gwell, etto mae'n enbyd fôd y bobl Gyffredin yn rhoddi iddynt yr un Addoliad, ac y roddei 'r Cenhedloedd iw Heulynod. Os unig ddefnyd y Ddelw yw dwyn pobl ar gôf or Person y mae yn ddelw o honaw, pa ham y mae Delw'r *Fair forwyn* yn *Loretto* o fwy brî na'i Delw hi yn ŷn lle arall? Canys nid ŵyfi yn credu fod honno yn debyccach i'r *Forwyn Fair*, yr hon yn ddiammau nid oedd orddu o brŷd, megys *Black moor*, fel y mae'r Ddelw honno. Wrth hynny, gan eu bôd yn cyrchu at y naill Ddelw yn hytrach nar llall, y mae'n rhaid iddynt feddwl fod rhyw Sancteiddrwydd yn y Delwau eu hunain, fod rhyw Rinwedd Dduwiol yn preswyllo ynddynt; yr hwn oedd dŷb y Cenhedloedd am eu Delwau, ac yn ôl pa un yr addolent hwy. A Duw ei hun a ddywedodd ei fod yn Dduw eiddugus,

108 *Am Anghwanegiad at y Fydd.*

yn enwedig ynghylch Delwau, yn yr ail Gorchymmun; o ba ūn y mae Eglwys *Rhusain* mor deimladwy, ac ei bôd yn gwahardd i'r bobl ddarllen a dyscu'r Gorchymmyrn hwnnw, rhag bôd o honynt yn arswydus o addoli delwau.

Felly hefyd gweddïau at Seintïau au meirwon.

Nid oes ychwaith gennif fawr well tŷb or Gweddïau a wnânt, ar Addoliad a dalant i'r Seintïau a ymadawfant ar bywyd hwn; er nad ŷw y rhain yn feirw, ac yn ddiyspryd, fel y Delwau. Canys gweddïo arnynt bôb achosion, fydd arwydd eu bôd yn credu fôd rhyw fath o Holl-Wybodaeth, a Holl-Bresennoldeb yn y Sainc. Os amgen, pa fodd y gall y Sainc ein clywaid pa le bynnag y byddom? A chan fôd pob Crefyddol Weddi yn rhan or Anrhyddedd dyledus i Dduw, gormod ŷw yn ein meddwl ni iw roddi i un Creadur; yn enwedig gan ei bod yn ersyn ar y Sainc nid yn unig weddïo trostynt, ond hefyd roddi iddynt holl Fendithion Ysprydol, ac Amserol; am Ymwarred rhag eu holl Elynion Ysprydol, a Chorphorol; rhag pob drygau ar Fôr, a Thîr; wrth hyn y maent hefyd yn rhoddi i'r Sainc ryw fath o Holl-alluogrwydd.

Ac er ei bod yn cydnabod, mai oddiwrth Duw y mae'r Sainc yn derbyn

Am Anghwanegiad at y Fydd. 109

byn y rhoddion da hyn iddynt; etto y
maent yn rhwymmedig i'r Sainc't hefyd,
heb erfynniad pa un, y tybiant na rod-
dasei Duw mo honynt. Ac felly, er
cydnabod o honynt, mai Duw yw'r
Prif-Awdwr, etto y maen't yn edrych
ar y Sainc't megis y Rhoddwr nefaf, i
ba un y maen't yn enwedigol ac yn
ddigyfrwng yn rhwymmedig. A gwe-
di hyn i gyd nid allant lai na chyfadde,
nad yw anghenrheidiol weddio ar y
Sainc't; canys hwy a allant yr awr
honno yn gyftal weddio ar Dduw ei
hŷn, yr hwn yn ficcr a'u gwrendu; ac
ddichon eu cymmorth ac a fydd
gan belled oddiwrth gymmeryd hynny
yn ddrwg oddi ar ein dwylaw ni, ai
fôd ef yn disgwil gennim weddio arno
ef, ac efe a elwir yn y Scrythur, Y
Duw sydd yn gwrando Gweddi.

Ond, er bôd Duw mor ewyllysgar *Felly hefyd*
i dderbyn ein Gweddïau, etto y mae *y mae*
rhai Gweddïau, yr wyf yn credu nad *gweddïo*
yw ef lwyr-fodlon iddynt; sef Gwed- *tros y mei-*
dïau tros y Meirw, y rhai a offrymmir
môr ddibaid, ac y wnânt ran fawr o
Ddefosïonau Eglwys *Rhyfain*. Canys
pa Esamplau bynnag a welir fôd yn y
Brif Eglwys o Weddio tros y Meirw,
yr oeddynt naill ai rhyw Ysphyfrwydd
e'u bôd yn Credu fod yr Eneidïau yn
fyw

[110] *Am Anghwanegiad at y Fydd.*

fyw ar ôl Marwolaeth (yr hyn beth a fernid ganddynt yn gymmwys iw fynych gyhoeddi, ac fel hyn iw dyffiolaethu i Fyð Anghredadwy) neu yr oeddynt yn arwyddion o helaethrwydd eu Cariad hwynt, ac or amherffaith Hapusrwydd yr oeddynt yn credu fod y Gwŷr goreu ynddo tan yr Adgyfodiad Cyffredin; ond amlwg yw nad oedd wybodaeth ganddynt or poenau Purdan hynny, y rhai yw'r unig achos yr awr hon o weddio dros y Meirw yn Eglwys *Rhusain*. O ba achos y gweddient yn unig tros y bobl oreu, o Jechydwriaeth a Dedwyddwch pa rai nid oeddynt yn ammau, megys tros y *Fair Forwyn* ar Apostolion, yr hyn sydd yn llwyr wrthwynebus i Athrawiaeth ac Ymarfer Eglwys *Rusain* y dydd heddiw.

Ac er bôd yr Henafiad, drwy ryw Gam-fynniad o gyflwr yr Enaid, fel hyn yn gweddio weithiau tros Eneidiau gwŷr da, etto ni weddient ūn amser, neu yn anaml iawn, tros y rhai drwg: Ac ni wnaent mor defnydd drwg o hynny, ar y wneir yr awr hon yn Eglwys *Rhusain*. Canys yno nid oes dim mor hawdd iw sicrhâu ac Jechydwriaeth dragwyddol; y mae Gollyngdod yr Offeiriad yn ddigonol i hynny, yr unig beth iw ofni yw poenau Purdan,

Am Anghwanegiad at y Fydd. 111

a'i gweddio hwynt allan o honynt yw
hanner gwaith eu Ceraint byw; ac
ysgatfydd hanner gwerth eu flâd he-
fyd. Eithr, os ni faddeuei Cyfiawn-
der Duw y boen amferol hon, fal y
galwant hi, cyn Marwolaeth y dyn, a
thra bu le iddo i wellhau, trwy arfe-
ru'r Moddion o Râs; pa fodd y credwn
y maddei Duw iddo ef yn awr, pan
nid oes Obaith o'i Wellhâd? Nid
rhyfedd gennif fôd yn llawen gan Eg-
lwys *Rufain* yr awr hon weled yr Opi-
niwn ymma yn tyccio ymmhlith y
bobl, ond synnu yr wyf fod y Bobl,
neu un dŷn a garo Wirionedd yn ym-
ddiried arno; yn enwedig gan nad oes
un gair yn yr holl Scrythur iw sefyd-
lu, nag un Esampl o weddio dros y
Marw, na chrybwyll am dân yn y byd
arall, ond yr hwn ni ddiffydd bŷth;
nid oes ond Cyngchorion difrifol, i
weithio tra y gelwir hi heddiw, cyn dy-
fod nôs Marwolaeth, pryd nad all neb
weithio: Fordd o Jechydwriaeth yn
hollawl-wrth'nebus ir hon a ddyscir ac
a arferir yr awr hon yn Eglwys *Rhu-
fain*.

Mi a allwn sefyll ar amryw Byngci-
au eraill, a dangos mai Newyddion *Ofergoelion*
ydynt, a anghwanegwyd at y Fydd; *pabyddaid*
megys y faith Sacramentau, Traddodi-
adau, *eraill*.

112 *Am Anghwanegiad at y Fydd.*

adau, Aberth yr Offeren, Cymmun yn
y naill ryw, Maddeuadau, a gosod y
fath rinwed ar eu dychymmygion eu
hunain, megys, Buchedd Fynachol,
Dwfr Bendigaid, Ymgroesi; eu Ha-
thrawiaeth o Haeddedigaeth, a gwneu-
thur mwy nag y mae Duw yn ei ofyn
ganddynt, yr hyn a alwant *Superero-
gation*; ac o Awdurdod y Pâb i ddi-
wyddo Brenhinoedd, a rhyddhau Dei-
liaid oddiwrth eu Hufudd-dod, yr hon
Awdurdod mae'n ddiogel gennif, na
chleimiodd S. Petr er ioedd mohoni; o
fod yn gyfreithlawn dorri Addewid a
Hereticiaid; yn enwedig, gan eu bôd
hwy o Eglwys *Rufain* yn sefyll ar y
Pyngciau hyn megys Sylfaen Crefydd,
y rhai os chwydwi a addefwch ac a
broffestwch, hwy a addawant i chwi-
thau Jechydwriaeth, bydded eich bu-
chedd or fath a fynno, yn ol Yma-
drodd *Tertulian* am yr Hereticiaid o
amser ef, *Nusquam facilius proficitur
quàm in Castris Rebellium, ubi ipsum
esse illic promereri est.* Hynny yw,
*Hawsa man yn y byd I fyned ymlaen
yw yngwersyil yr afreolus, lle y mae
Haeddedigaeth o fod yn unig.*

O eithr fe a scrifennwyd yn ddiwed-
dar gynnifer o lyfrau rhagorawl yng-
hylch yr holl byngciau Pabaidd, gan y
Gwyt

Am Ymarweddiad Bucheddol. [113]

Gwŷr Eglwyfig, yn enwedig yn *Llundain* ac o'i hamgylch; nad rhaid imi ddywedyd ychwaneg, ond dymuno ar y Darllennuydd eu hyftryied.

P E N. VI.

Am Ymarweddiad Bucheddol.

ER bôd y Bŷd yn un or Gelynion y *Galwediga-
thau Bydol* rhybuddir fi am danynt yn y Scry-
thur, ac yn fy Medydd a ymwrthodais, *yn anghen-
rbeidiol a
buddid.* ac a addewais filwrio yn eu herbyn;
ac er bôd y drwg arferion, ar Eſam-
plau, fydd ynddo yn rhy fynych yn
fagl i lawer: Etto er hyn fe am dyf-
cir yn Eglwys *Loegr*, y gallaf yn gy-
freithlawn eidrîn, ac y dylwn nege-
ſeua ynddo. Canys fel y mae ynddo
Rwyſtrau ac annogaethau i Ddrwg,
felly y mae yn rhoddi ini achlysur
hefyd i ymarfer â Daioni; ac am hyn-
ny nid yw waeth na mwy enbydus nag
yw ein bywyd niymma, yr hwn fydd
gyflwr o Brofiad; ym mha un y dif-
gwilir gennym wneuthur Daioni, a
dioddef Adfyd, er caſſaeliad gwobr
tragwyddol. Ac, yn fy meddwl i, ni
fuafei'r gwir-ddoeth ar daionus Dduw

Q

yn

114 *Am Ymarweddiad Bucheddol.*

yn ein gyrru ni ir bŷd ac yn gwnethur
cynnifer o Alwedigaethau yn fyddiol ac
yn anghen-rheidiol in bywyd, pe byd-
dei bechod ganlyn y Galwedigaethau
hynny, neu yndrin â'r rhai fydd yn eu
canlyn. Am hynny y mae'n ddiogel
gennif, fôd pŵb Galwedigaeth anghen-
rheidiol a llesol ir bŷd yn gyfreith-
lawn hefyd; a pha beth bynnag fydd
gyfreithlawn, a ellir yn gyfreithlawn
eu drîn gennif, a phŵb Cristion da arall.
Nid ŷw S. *Joan* Fedyddiwr Rhagfla-
enor ein Jachawdwr, pan ddaeth y
Publicanod ar Milwŷr atto i ofyn pa
beth a wnaen't, yn peri iddynt ymadel
a'u Galwedigaethau, megys anghyfre-
ithlawn, anweddus, neu beryglus;
ond y mae'n rhŵi iddynt gynghorion
da, addas, a buddiol iw hamryw acho-
sion; etto yn gadel iddynt fyned rhag-
ddynt yn eu Galwedigaethau: Ac etto
yr oedd y ddwy Alwedigaeth hynny
gan debycced i lithio pobl i ddrigioni,
a chymmaint iw ddywedyd yn eu
herbyn, ac ŷn arall. Ac ni a welwn
yr Apostolion, yn enwedig S. *Paul* yn
ei Epistolau, yn rhoddi cynghorion i
bobl o bŵb cyflwr; ac yn gosod i lawr
Reolau pa fodd y mae i Wŷr a Gwra-
gedd ymddwyn eu hunain tuag at ei
gilidd, Rhieni a Phlant, Meistrïaid a

Gweni.

Am Ymarweddiad Bucheddol. 151

Gwenidogion, Swyddogion a Rheolwyr yn yr Eglwys ar Deyrnas, yr Uchelïaid ar Iselïaid; yr hyn fydd brawf tu hwynt i bob ateb, yn fy ngolwg i, a dichon dŷn fyw fal y gweddei i Gristion da ymhôb ŷn or galwedigaethau hyn.

Ac yn bendisaddef, am Lywodraeth a Swyddogaeth, yr ŷyf gan belled o'i dybied yn Aghyfreithlawn, a'm bôd yn edrych arno yn wyr-Aanghenrheidiol, ac yn ŷn or pethau Sancteiddiolaf yn y Bŷd; Canys Ordinhâad Duw ydyw, ac ar ei gynhaliad ef y mae daioni Dynol rŷw mewn Mesur mawr yn sefyll.

Ac o holl Rywogaethau Llywodraeth gorŷu yn fy marn i, ŷw Monarchi, neu Unbennaeth; megys y cyff'lyppa ir Goruchaf, ar cymmhwysaf ir leffer Ymbleidiau, ac i reoli'r Deyrnas yn hwylus: Ac y mae megys yn tarddu yn Naturiol oddiwrth y Dadol Awdurdod oedd gan Rienï ar eu plant. Canys, pob Pen-teulu neu Batriarch gynt megys *Adda, Seth, Noah, Sem, Abraham, Jacob*, oedd yn fath ar Freninar ei blant a'i ŷyrion; ac felly mewn amser y tybier droi o Enw Tâd yn Frenin; canys ni a welwn yn aml yn y Scrythur alw Brenhinoedd yn Dadau,

Lywodraeth yn angbenrheidiol.

Unbennaeth y fath oreu o lywodraeth.

116 *Am Ymarweddiad Bucheddol.*

ac fe a ddisgwilier gaddynt yn wastadol fôd mor ofalus a thyner tuag at eu Deiliaid, ac yw Tâl tu ag at ei Blant, a'i Deulu; ac yn gyfattebol i hynny y gall ynteu hefyd yn gyfiawn ddisgwil yr unrhyw Wir-gariadus Wafanaeth ac Ufudd-dod oddiwrt-hynt hwy.

Unbennaeth byna matb o Lywodraeth yn Lloegr.

Ac yn enwedig yn y Wlad hon, yr wyf yn cyfrif fy hûn yn rhwymedig, hyd y gallwyf, i gynnal yr Unbennaeth yn ei hên a'i chywir Gyfiawnderau: Canys dyna'r ffurf o Lywodraeth a ofodwyd ac a arferwyd ymma'n wastadol; ei mae hi wedi ei chyd-blethu felly â'n Gofodiad a'n Cyfraith ni, ac mor aml yn ei golwg, a'i fod yn berygl cyfal ac yn bechod echryslon ymgais ei chyfnewid. Ac os oes Gyfiawnder ar y Ddaiar, yn ddi-ammau mae ir llywodraeth hon (sef o Unbennaeth) Gyfiawnder gyd â ni. Y mae iddi or lleiaf gyfal hawl iw hôll Awdurdod, Cyfiawnderau, ac Uchel-freintiau, ac a ddichon fôd gan neb or Deiliaid iw Hanrhydedd, Prodoriaethau, neu eu Herifeddiaethau. Yr wyf' hefyd yn cyfri fy hûn yn rhwym hyd yr eithaf om gallu i gadw'r Unbennaeth hon yn ei chyfiawn Ddefcynniad a'i llin-âch; yr hon yn *Lloegr*

Am Ymarweddiad Bucheddol. 117

a gyfrifwyd yn wastad mor wîr-eti
feddol iw Haerod Naturiol ôl yn ôl, ac
yn ûn Deyrnas arall yn y bÿd; trwy
ddefscynnaid y Goron or Tadau ir Plant,
pa un bynnag ai Gwryw ai Benyw,
heb fôd Awdurdod gan neb iw rhoddi,
iw hestroni, neu iw gwerthu; na bôd
yn sefyll ar Etholiad, Dewifiad, neu
ewyllys da y Bobl. Ac yn ôl yr Ofo-
diad hon y mae'r Frenhines bresennol
yn mwynhau'r Goron, yr hon sydd
ganddi yr hynaf ar goreu hawl iw
Theyrnasoedd; fel yr wÿf yn credu,
ac sydd gan un Brenin mewn un rhan
cydnabyddus or bÿd. Canys er digw-
ydd rhwystrau ar yr Etifeddiaeth ryw
amseroedd, a darfod treisio'r Goron;
etto Cyfiawnder yr Etifedd a gydna-
byddid yn gyffredinol yr amser hwn;
nw hefyd, ar Camfeddiant ar ôl hyn-
ny a fernid yn drais: A pha afreo-
laethau bynnag a ddigwyddasant we-
ithiau dros amser, etto or dîwedd y
ffrwd a droes iw wîr uniawn lw-
ybr; a thrwy ddaionus Ragluniaeth
Duw y Llywodraeth a sefydlwyd
felly, a bôd ein Brenhines bresen-
nol, hyd y gall Histori ein cyfar-
wyddo, yn Etifedd o lîn-âch y *Sac-*
son, y *Normanniaid*, ar *Scottiaid*.
Ond

Ond nid ydywfi yn gwadu er hyn i gyd nad oes awdurdod gan y Brenhin neu'r Frenhines ynghyd a'r *Parliament*, i sefydlu descynniad y Goron ar y neb a fynnon't or Frenhinol Deulu, pan fo rheswm da ag achos anghenrheidiol yn peri newid yr uniawn-râddaerod. Oblegid tôst iawn y fyddai na chae gwledydd *Protestanidd* gymmain't awdurdod i ddiogelu eu Crefydd, ac y fy gan Dywysogion a gwledydd *Pabyddaid*. Ag nid ydywfi Chwaith yn meddwl fôd fy Ufuddod i mor rhwymedig er Aerod uniawn-râdd, ac na iawn-feiddiwn, ac na fedrwn ei thalu hi i bwy bynnag or Brenhinol Deulu y gwelo 'r Brenhin ar *Parliament* yn dda sefydlu yr Goron arni. Nid yw fy nghrefydd yn gofyn gennif fod yn Ben-Cynghorwr i'r Goron, ond i fôd yn ddeiliad da iddi : Ac yr wyf yn cyfri fy môd felly, pan fo fy nyledswydd am hufuddod yn canlyn cyfreithlon ordinadau y Deyrnas, tra bwyf heb geisio na gwasanaethu plaidd nag yn gwneuthur dim cynnwrf na'r lleiaf o newidiad yn y Deyrnas.

A chan fôd ein Brenhinoedd fel hyn wrth Gyfraith Duw ar Deyrnas i edrych ar eu Deiliaid (megys y dylem ni

Am Ymarweddiad Bucheddol. 119

ni gredu eu bôd) fel Rhieni ar eu Plant, nid Meistrïaid ar eu Caeth-weision, ac hymddwyn eu hunain yn y modd hynny tuag attynt: Yr wŷfi gan hynny yn ofalus i dalu im Brenhines yr unrhyw Fabol Ufudd-dod, Gwafanaeth a ffyddlondeb, ac im Rhieni; i weddio trosti, i ewyllysio yn dda iddi, fod yn dyner o'i Anrhydedd, yn ofalus o'i Budd, na wnelwyf gam â hi fy hun, na'i ddioddef, hyd y gallwyf, mewn arall, edrych arni megys un a ofodes Duw arnom er daioni, ac o ran hynny, iw pherchu yn gydwybodus. A hyn yr wŷf' yn edrych arno i fod yn well sylfaen o wîr ffyddlondeb ac Ufudd-dod, nag Ofn; canys nid oes gan y Tywysog hwnnw ond gafael llithrig o'i Ddeiliaid, yr hwn a fwriado yn unig eu dychrynnu, a'u cadw tano drwy Ofn.

Ac fel y mae Llywodraeth fel hyn *Pob gal-
wedigaeth
yn fuddiol.*
yn anghenrheidiol yn y Bŷd, ac Un-
bennaeth yn ofodedig yn ein plith ni
drwy Gyfraith, felly, o fôd gŵr yn
dwyn rhan yn y llywodraeth ymma,
ac yn wafnaethgar iddi, nid yw yn
unig gyfreithlawn, eithr hefyd yn
ganmoladwy iawn, os efe yn ddyle-
dus a'i cwplâ; canys felly yr ynnil ef
iddo

120 *Am Ymarweddiad Bucheddol.*

iddo ei hŷn fendith oddiwrth Dduw, ac a fydd hefyd ei hŷn yn fendith cyffredinol i'r Bŷd. Ac nid oes gwlidd arnaf o waeledd fy lle, neu Ngradd o ba fath bynnag a byddo; canys ymhob Llywodraeth a Chydgyfeillach o bobl mae'n rhaid bod amryw Alwedigaethau, rhai ŵwch, rhai îs, rhai yn fwy, rhai yn llai anrhydeddus; etto y mae'r gwaelaf, os byddant Oneff, yn anghenrheidiol ar lês y Cyfan, ac yn gyfreithlawn iw drîn gan Gristion. Ac er nad ŵyf yn ymwthio i Swydd a Negesau eraill (yr hyn a fydde achos goleu o afreol ag anghydfod) nac yn awyddus o fod mewn Swydd gyffredin, gan ystried ei phwys a'i gofal (sef o ba un y bydd raid imi roddi cyfri i Dduw, ar Llywodraeth) ac ysgatfydd trwy fy môd i yn y cyfryw Swydd, y cedwir un arall a fydde mwy buddiol allan: Etto, pan im galwer ac im gosodir yn gyfreithlawn mewn un Swydd, nid ŵyf yn ei gwrthod, gan wybod fod pob lle iw gyflawni gan ryw ŷn; ac er nad ŵyf mor hyfpus om gallu, etto om Purdeb a'm Brŷd ar wneuthur daioni yr ŵyf cyn sicced ac tŷn dŷn, ac y mae'n ddiogel gennif, tŷd y Meddwl goneff hwn yn myned ym-

Am Ymarweddiad Bucheddol. 121

ymmhell tu ag at gwplâu y peth yr
ymddiriedwyd fi ynddo. Ond nid
wyf o ran Trafferth neu Gôst yn go-
chelyd ūn Swydd yn fy Mhlwyf,
canys ymmhōb ūn o honynt yr wyf
yn gwasnaethu Duw am Cymmydo-
gion, yr Eglwys ar Deyrnas; ac ychy-
dig boen neu gôst a rodder allan, ar
y cyfryw achos da, fydd elw mawr.
Os yw'r lle y byddwyf ynddo yn
anrhydeddus, neu ynnillgar; nid
wyf yn dal fulw cymmaint ar y
budd neu'r Parch a ddaw o honaw, ac
ar yr Ymddiried a ofodwyd ynof, a'r
achlysur a roddwyd imi o wneuthur
Daioni.

Ac i'm cyffroi fy hun i gyflawni yn
ofalus yr hyn yr ymddiriedwyd imi
am dano, 'rwyf yn ystyrio, fôd
Duw a Dyn yn disgwil oddiwrthif,
tra byddwyf yn y cyfryw le, wneu-
thur rhyw beth ar lês y Bŷd, yn hy-
trach na rhai eraill; os amgen, fe fydd
tristfysgbyfrif ar y Dŷdd diweddaſ.
Ar Ystyriaeth hon a wna imi leshâid
ffordd arall hefyd, sef, hi a'm gwna
i yn fodlon i golli, neu ymadel ar
cyfryw le, er ei fod yn fuddiol iawn,
or lleiaf, na bo imi ei gadw ef Ddim
hwy, nag y gallwyf drwy Barch, a
Chydwybod dda.

R

A

122 *Am Ymarweddiad Bucheddol.*

A thrwy gyflawni fy Nyledswydd yn onest ac yn bwylllog, er fy môd mewn lle o râd isel, mi allaf ysgatfydd gau adwy, drwy ba un y gallei ryw ddrwg Cyffredin ddyfod i mewn; mi allaf gyfluro y rhai sydd is, a chwilyddio y sawl sydd uwch na myfi, os diosal fyddant, a rhoddi Esampl dda i bawb; a hyn sydd mewn amryw foddion yn llefol i'r Deyrnas yn gyffredin.

*Dewis pobl
i leodd er
lleſad cyf-
fredinol.*

Felly os bydd imi hawl o ddewis a chydffynniad ar Etholedigaeth gŵr i eistedd *Im-Mharliament*, neu ryw Swyddwr Cyffredin arall, neu fôd ar fy llaw i drefnu Gweinidogaeth o berthynas Gyffredin; ni wnâf ddim ar yr achosion hynny o ran ffâfr neu gyfeillach: nid ystyriaf na chymmwnas a dderbynniais or blaen, na budd a ddichon ddyfod ar ôl hynny imi fy hûn; o herwydd yn fy marn i y Wlad ai buddiant a ddyle fod bennaf yn fy Ngolwg: Am hynny fy mhoen am gallu i a ofodir allan tros y cyfryw ac sydd yn fy meddwl i Gymmhwyfaf i'r Gwasanaeth, a chyfflyppaf i wneuthur mwyaf o ddaioni yn gyffredinol, i'r Eglwys, ac i'r Deyrnas. Oblegid yr wyf i yn edrych arno megys peth tra anrhesymmol roddi ûn lle

neu

Am Ymarweddiad Bucheddol. 123

neu swydd Gyffredin, megys gwobr
am gymmwynas neu Garedigrwydd a
dderbynniais i or blaen; canys trwy y
cyfryw Fargennion yr ŵyf yn eglur
yn gwerthu'r Wlad i dalu fy Nylêd
am Rhwymmedigaeth fy hûn.

Ar ôl achosion cyffredinol y Wlad, *Gofal an
ein Teulu.*
yr ŵyfi nesaf yn enwedigol i ofalu
fy Nheulu fy hûn, y rhai fydd tan
fy Nghofal mewn modd mor neill-
tuol, am bôd i yn unig i roddi cyfri
am danynt.

Am fy Ngwraig, nid ŵyf yn unig *Am y
Wraig.*
yn gofalu trosti, ond hefyd yn dan-
gos eitha Parch a Charedigrwydd tu ag
atti, megys im Cyfaill goreu cuaf yn
y Bŷd; canys felly y cymmerais hi
wrth ei phriodi, ac mi a addewais yn
yr Eglwys o flaen Duw ar holl Gynnul-
leidfa fy ymddwyn fy hun felly tuag
atti; ac nid allaf fyth ddisgwil i
Dduw fy Mendithio, os torraf yr
Addunedd a wneis mor gyhoedd o
flaen Duw ar achos mor bwysfawr.
Ac er mwyn argraphu hyn yn ddwy-
fach ar fy Meddwl, yr ŵyf yn my-
nych ddarllen y ffurf o Briodas, im cyn-
hyrfu fy hun yn well i lwyr-gyflawni
fy Adduned, ac im cadw rhag llithro
oddiwrthi.

124 *Am Ymarweddiad Bucheddol.*

*Am y Rbi-
eni.*

Os bydd im Dād neu Fam yn fyw,
nid wylf yn unig yn talu iddynt holl
barch ac Ufudd-dod, ond hefyd cym-
maint Cyffur a Chymmorth ar a allwyl,
ar bob achosion; o herwydd ddarfod
i Dduw orchymmyn felly, am bōd
innau hefyd yn rhwym mewn Dio-
lchgarwch iddynt, am yr hyn a wnæ-
thant trosofi; ac ymmhellach, i fōd
yn rhwym ar fy Mhlant fy hun, i
gyflwyni 'r un Ddyledswydd tuag at
ei Mam a minnau, pan heneiddi-
om.

*Am y
Mlant.*

Tu ag at fy Mhlant yr wylf yn ar-
fer yr un Tynnerwch ac im Gwraig,
gan roddi iddynt yn ôl fy Nghallu y
cyfryw ddygiad i fynu a Dysceidia-
eth, ac a ddichon eu cadw yn wir-
rinweddol a Chrefyddol; fel y delo
oddirwithynt ryw lesiaid i'r Bŷd, yn
gyftal ag Ufudd-dod a Chyflur im
Gwraig a minnau. A gosalu yr wylf
am eu meithrin felly, a'u gosod hwynt
yn y cyfryw Fodd o Fywiolaeth, ac
a'u cyfeirio i dreulio eu Hamser yn
Onest, ac yn ddiwyd, a llafurio tu ag
at eu Cynhaliaeth eu hunain; eithr
ûwchlâw pob peth arall, am eu rhod-
di ar y cyfryw lwybr o fuchedd,
ac a fyddo yn fy Marn i oreu ar
lê; eu Heneidiau hwynt. Oblegid nid
oes

Am Ymarweddiad Bucheddol. 125

oes ofal arnaf am adel iddynt Etifed-
diaeth dëg, ond Cyfran yn unig or
fath hynny, ac a fô hyfforddiad a
Chymmorth iw Rhinwedd, iw Dyfa-
lwch, a'i Diwydiwydd; nid Cynhali-
eth iw Hoferedd ac Ysbardun iw Try-
thyllwch; canys hynny a fyddei fagl
yn hytarch na Bendith iddynt.

Os bydd im Frodyr neu Chwiorydd, *Am frodyr
a chwio-
rydd.*
er byw o honynt ymhell oddiwrthif,
etto, yr wŷf yn gofalu trostynt mewn
modd enwedigol; gan eu bod wrth *Tylwyth,*
Nattur yn aelodau or un Teulu a
minnau, ac am hynny mewn modd
rhagorawl hwy a haeddent gyfrannu
o'm Cariad, a'm Gofal. Ac er nad
oes imi uniawn Awdwrdod arnynt,
etto, ni weddei imi un amser fôd yn
ôl o'u rhybyddio a'u cynghori at y
goreu. A chyd â Phobl o Naturiaeth
ddâ, y mae Cynghor a Rhybudd yn
myned cyn belled a Gorchymnnion neu
fygythion; yn enwedig os rhoddir
hwy gyd ar fath dynnerwch a Cha-
riad, ac fydd ddyledus i rai mor
agos o garennnydd imi.

Yr wŷf yn tŷn fy Ngwelnidogion *Am Wei-
nidogion.*
âr cyfryw Garedigrwydd a Mwyn-
der, ac a ddichon eu gwneuthur
yn ddiolchgar i Dduw, yn llawen yn
eu Cyflwr, yn gyflal ac o'u Ewyl-
lus

126 *Am Ymarweddiad Buc heddol,*

lus da yn Wafiaethgar a ffyddlaw
i minnau. Canys yr wyf yn edrych
arnynt megys Brodyr, wrth Nattur,
ar Efengyl befyd: a'n bôd ni oll yn
gyd-Weision ir Arglwydd Goruchaf,
gyd ar hwn nid oes derbyn wyneb.
A chan ei fod wedi gorchymmyn
y Gweinidogion hyn im goruchwilia-
eth i, nid wyf yn unig yn gofalu am
Ymborth a Chynhaliaeth cyflurus id-
dynt ymma, ond yn bennaf am eu had-
dysc, a bôd eu Heneidiau ar ôl hyn.
Am hynny, nid wyf yn unig wrth
ymddiddan yn mynych ddyscu iddynt
eu Dyled-swydd tuag at Dduw, ac
yn eu hannog iw gyflawni; ond yr
wyf befyd yn dal fulw pa fodd y ma-
ent yn dysfod ir Gwasanaeth Cyffredin,
yn enwedig y Suliau, ac i Weddïau
beunyddiol y Teulu; a phob dydd yr
wyf yn caniatâu peth amser iddynt,
or leiaff chwarter awr foreu a hwyr
iw Defosionau neilltuol, y rhai yr
wyf yn dyscu iddynt arferu allan o
Holl ddyled-swydd Dyn, neu Ddefo-
sionau Dr. *Patric*. A bai mawr yn
fy ngolwg i fydd ar lawer o Feist-
riaid a Meistrefau, felly ymlyd, a
gofod ar Waith eu Gweinidogion
mor ddibaid, nad ydynt yn caniat-
âu amser iddynt i Wasanaethu Duw
yn

Am Ymarweddiad Bucheddol. 129

yn ddirgel. Ond hefyd yr ŵyf yn gofalu oreu y gallwyf, na bo iddynt dreulio'r amser a roddwyf iddynt ir diben hynny trwy ddiogi neu oferrharattach â'u gilydd.

Yr ŵyf yn ymddwyn fy hûn esmwythaf y gallwyf tu ag at fy holl Deulu yn gyffredinol, heb fôd yn anhawdd im bodloni, ac yn rhwydd i faddeu pob esceulustira neu fai ysgafn; canys yr ŵyf yn gydnabyddus am haml Wendid am Hamryfusedd fy hûn, yn enwedig tuag at Dduw; ar Ystyriaeth pa rai yn unig, y ŵyf yn cryfri fy hûn yn rhwym i fôd yn arafaid wrth y sawl a wnelont im herbyn; gan fôd eu beiau hwy tu ag attafi wedi eu gwueuthur yn erbyn llai a gwaelach Rhwymmedigaethau, nag yw fy rhai i tuag at Dduw; am bôd innau beunydd yn gweddio fôd i Dduw felly faddeu fy Nyledion i, fel y maddeuwyf finnau, im dyledwyr.

Fel nad ŵyf yn tynnu Cyfeillach *Am Gyfeill-*
na mawr Garedigrwydd ag un dŷn *lach.*
drwg, neu anfodlon ir Eglwys neu'r
Llywodraeth, yn gyftal o ran fy Nghair
da, am Diosfalwch fy hûn (canys y
mae Cyfeillach agos â dŷn drwg yn
peri anair iw Gymdeithion, a Drygi-
oni

128 *Am Ymarweddiad Bucheddol.*

oni yn wastad yn bwrw ei lwgr ym-
mhellach) felly gwedi dewis o honaf
gyfaill, a phroffesu Caredigrwydd iddo
tu hwynt i eraill, nid wyf' yn unig
yn bŵr a diffuant yn fy Nghyfeillach,
heb duedd neu ddichell; eithr yn astud
hefyd ac yn egniol o fôd fy Nghyfaill
yn well o'm plegid. Os canfyddaf
ryw beth a fyddo ar ei lês iw wneu-
thur, yr wyf' yn ei ddwyn ar gôf o
honaw, ac yn ei gynghori yn garedig.
Os gwelaf ef yn gwneuthur ar fai,
yr wyf' yn ei rybuddio ef hefyd, ac
yn ei geryddu yn garedigol; yr hyn
nid yw amgen nag a fynnw'n wneuthur
o honaw ynteu i minnau. Os gallaf
ei gynnorthwyo ef ar eu achosion, mi
a'i gwnâf yn ewyllysgar, ac nid ar-
bedaf boen neu gôst weddol o'i her-
wydd; gan edrych ar hyn megys un or
Cynneddfau gwaethau ymysc dynion,
felly hôffu eu esmwythdra eu hunain,
na feiddiant godi o'u cadeirian, i
wneuthur y gymmwynas fwyaf iw
Cymmydogion. Ac er fy môd fel
hyn yn barod i helpu fy Nghyfaill,
etto yr wyf' yn ofalus bôb amser i
wneuthur mwy nac a addawyf, neu a
roddwyf iddo ef achos i ddisgwil:
Canys yr wyf' yn ystyried ffordd y
Bŷd, a rhymer y Bobl, fôd ei Go-
baith

baith a'u Disgwiliad yn arferol o fyned rŵ hwynt iw Rhewm; os rhoddir iddynt ond yr achlysur lleiaf i obeithio rhyw beth, y maent yn eu Meddyliau yn gwbl siccr o honaw. Am hynny wrth wneuthur mwy na'm Haddewid, tros fy Nghyfaill, neu addaw llai nag 'r wŷf yn bwriadu i wneuthur trosto, nid yw ef yn cael ei Siommi, os digwydd y peth fydd amgen; y mae ei feddwl hefyd yn esmwythach, a minnau yn dangos fy Ngharedigrwydd cystal'cynt.

Ar Ymddygiad hwn tuag at fy Nghyfeillion, neu'r cyfryw ac a ddewilwyf allan or byd i fod imi yn gymdeithion anwyl, yr wŷf yn ei ddangos hefyd tuag at fy Ngheraint am Cyfathrach, y rhai y mae Duw megis wedi dewis allan am Gyfeillion imi, a'i gorchymyn in Caredigrwydd, wrth eu gwneuthur hwy trwy Nattur mor agos o Gerrennydd imi.

Yr wŷf yn ofalus i gyflawni pob Dyledswydd o Gyfiawnder, Cariad, ag Ewyllys da, ar y mae'r Efengyl yn ei ofyn oddiwrth y naill ddŷn i'r llall; tu ag at fy Nghymmodogion fydd o'r un Plŵyf neu Dref â Myfi, o ba radd a brî bynnag y byddont; ac yn wîr tuag at bawb ar fydd nid yn unig yn

130 *Am Ymarweddiad Bucheddol.*

Gristianogion yn gyffredinol, eithr Aelodau hefyd or ūn Eglwys a Theyrnas a minnau. Yn gyfardebol i hynny, nid wyl' yn unig yn ymgadw rhag gwneuthur Cam â hwynt, trwy ledrad, neu Orthrech, trwy Dwyll a myned trostynt, trwy enllyb neu anair; eithr yr wyl' hefyd yn gaeth i roddi iddynt pa beth bynnag sydd trwy fâth yn y Bŷd o Gyfiawnder yn ddyledus iddynt. Hyn a wnâ imi wneuthur cymmaint Cydwybod o dalu fy Nylêd, a'r sydd arnaf yn gyfiawn i arall, ac o ochelyd lledratta oddiwrtho, a'i Yspeilio.

Elusen ir Tlawd. Am Elusen, nid digon gennif dalu'r peth a drethir arnaf, ac felly im cymhellir i roddi ir Tlawd, ond yr wyl' hefyd yn rhoi yn helaeth Aberth ewyllysgar om heiddo fy hŷn, os bydd achos trymmach nag arferol yn gosyn; ar cyfiyw ni bydd chwaith hŷr iw geisio gan un a fo yn trammwy yn y Bŷd, ac yn ewyllysgar i wneuthur Daioni. Ac er nad yw'r Scrythur yn dibennu Mesur ein Elusenau, etto 'rwyf' yn ystyried fôd yr *Iddewon* yn rhwymedig i roddi agos y bummed ran o'u cnôd bob blwyddyn ir Offeiriad, Lefiaid ar Tlodion: Ac y mae'n ficer gennif mai'r bai cyffredinol yw rhoddi rhy fychan; am hynny mi âf gam tu hwynt i eraill. A phrin y dichon ūn dŷn

Am Ymarweddiad Bucheddol. 131

dŷn roddi digon, yr hwn fydd yn unig
yu rhoddi o'i Ormodedd, y peth nid
yŵ yn deimladwy o honaw: Ac am
hynny braidd y credaf fy môd yn
rhoddi cymmaint ac a ddylwn, oni
bydd imi gwttocci peth arnaf fy hŷn
trwy fy Elusen. Wrth y fath Reolau
ar rhai hyn, yr ŵyf yn trefnu fy Elu-
sen; ac a'r cyfryw Resymmau ac Y-
styriaethau yr ŵyf yn cynhyrfu fy
hŷn i w roddi.

Ac er nad yŵ fy Elusen yn cyrrhaed- *Addfryn-*
dyd ysgatfydd ond ychydig nifer; etto, *der tuag at*
mi allaf, ac yr ydwyf yn dangos Add- *Bawb.*
fwynder tu ag at bawb. Fe a orch-
mynnir ini gan yr Apostol fôd nid yn
unig yn gyfiawn, ac yn gariadus, ond
hefyd yn Drugarogion ag yn fwyn-
aidd; yr hyn fydd bell oddiwrth arfer
a Moddion rhai fydd dda ganddynt
gyffroî ac ennynnu eraill; felly a cy-
frisir yn ddyledswydd gennifi fôd yn
hawddgar a chymwynasgar i bawb yn
ôl Cyngor yr Apostol i bob dŷn fodlo-
ni ei frawd er Adeiladaeth: Canys hyn
nid yn unig a wnâ fywyd pobl yn
esmwythach iddynt eu hunain, eithr
y mae'n fuddiol iawn hefyd i lony-
ddwch y Byd; gan fôd Pobl, pan fyd-
dant mewn tymmer da, yn barottach
ac yn haws i w hynnil i bob Daioni,

132 *Am Ymarweddiad Bucheddol.*

ac ymmhellach oddiar ffordd Profedi-
gaethau y Cythrael.

*Gydâ chy-
wirdeb.*

Tu ag at bawb, ac ar bôd achosion,
yr wyl yn arfer Cywirdeb; ac yn lcafau
Twyll. Ac er gwybod o honof, nad
yw anghenrheidiol imi ddywedyd i
bob dyn cymmaint ac a fo yn my Med-
dwl, neu a wypwyf; etto ni ddywe-
daf i neb yngwrthyneb im Meddwl,
na'm Gwybodaeth; canys ffalsfedd a
Dichel yn fy Marn i fydd anhawfa
peth i dderbyn Maddeuant gan Dduw,
a Dyn. Y mae Duw o wir Gyfiawn-
der yn gadel i Dwyllwyr gael eu twyl-
lo; ac anaml y digwydd, nad yw ef
yn dal y cyfryw yn eu dichellion eu
hunain.

*Cyd-ddwyn
yn ddleddef-
gar â jar-
haad by-
chan.*

Er gwybod o honaf fôd ein Cyfraith
ni yn rhoddi llê i Gwynion ar achosi-
on ysgafn, a gallu o ūn, os mynn,
fod yn drwblys iw Gymmodogion ar
amryw achosion a ddigwyddant beu-
nydd, y rhai hefyd ysgatfydd a allant
fod yn gyfiawn, or lleiaf ar ôl arfer
y Bŷd; etto yr wyl yn tybied fy hŷn
yr rhwymmedig i gyddwyn a llawer,
heb gymmeryd pob achlysur yn erbyn
fy Nghymmydog, ar y bo'r Gyfraith yn
fy ngwarantu ynddo; am fy môd yn
gwybod, fod Cyfreithiau Dynawl yn
rhoddi cennad i lawer o bethau nad yd-
ynt

Am Ymarweddiad Bucheddol. 133

ynt weddus iawn i Grifftion. Je, os
bydd i neb fy Nifenwi, a dywedyd yn
ddrwg am danaf (er nad oes dim
anwylach ganddyn na'i Enw da) erto,
os gwnn fy môd yn ddi-euog, mi a
gymmeraf bôd ffordd bwyllog Grifti-
anogawl i ddangos fy môd felly;
ac ni oddefaf i bob gair ffrïom yn
fy erbyn fôd yn achos o Ymrafael,
ond tofturio a wnâf wrth Wendid Dy-
nawl ryw yn bytrach nag ymffyrnigo
wrth y cyfryw gam-synniad neu ddig-
ter a gymmerir yn fy erbyn, yn anghy-
fiawn: Ac wrth fôd fel hyn yn ddiod-
defgar o Anair ar gam, y mae'n siccr
gennif fy môd nid yn unig yn bodlo-
ni Duw, ond hefyd yn ynnill ar fy
Nghwrthnebwyr, y rhai yn ddiammau
rîw amser a welant eu Hamryfusedd;
ac felly yn ol. *Rhuf. 12.* Mi a orch-
sygaf Ddrygioni â Daioni.

Pa Stâd a Golud fydd gennif, yr *Ymarfer*
wyf' yn cyfaddef eu derbyn nid im *gweddus*
gwafanaeth am Mwyniant fy hûn yn *o dda bydol.*
unig, ond yn bendisaddeu, er gwneu-
thur daioni ar achosion Cyffredinol, a
Neilltuo. Ac fel y mae'r Ystyriaeth
hon yn edliw imi dreulio'r cwbl arnaf
fy hûn yn unig, felly y mae Pwyl-
ledd hefyd yn fy annog (er bod Cy-
bydd-dod yn fy ngolwg i gan gased
ag

134 *Am Ymarweddiad Bucheddol.*

ag Afrad) i fyw îs-law'r hyn fydd yn
dyfod i mewn; nid ychwaith yn grin-
tachlyd: Ac felly yr ŵyf' yn rhag-
ddarparu ac arlwygo rhyw beth erbyn
Digwyddiadau ac achosion o Draul
anarferol y rhai hefyd a ddigwyddant
yn aml. Ac er mwyn cwbl-fodloni fy
Meddwl, am cadw fy hûn rhag ym-
gyfoethogi trwy foddion anghyfreith-
lawn neu anweddaidd; yn gyntaf, yr
ŵyf' yn ymroi i reoli fy Anwydau,
rhag chwennychu Siâd fawr, a Chyllid
helaeth; a threfnu fy ffordd o Fywoli-
aeth felly, na bo arnaf eisieu y cyfryw:
Ac yna y mae imi lê i obeithio, os
bydd i Dduw roddi ychwaneg, y bydda
finnau hefyd yn fwy Cymhedrol yn ei
fwynhau; ac y gwnâf well defnydd o
honaw; nag amgen a wnaethwn. Ond
os prin yw fy ngolud, a gwael fy Ngy-
flwr yn y Bÿd, (trwy na bu fy Mhe-
chod iw beri) nid oes arnaf gywilydd,
o herwydd nad yw Tlodi yn fai, neu
achos cywilyddus; os myfi a gyflawna
fy llê yn onest, ac yn bwyllog, mi al-
laf fod mewn ffafir a Duw, ac yn fud-
diol i'r bÿd. Eithr pa mwyaf a ddef-
bynniwt gan Dduw, myfyrio yn oestad
a wnâf, pa faint mwy diolchgar iddo
ef, a gwell yno 'fy hûn, ac ar lês y
bÿd, y dylwn i fod, nag eraill: A pha

un

Am Ymarweddiad Bucheddol. 135

un bynnag a fyddo fy Strâd, ai mwy,
a'i llai (oni bydd trwy fy Mai fy hûn)
y mae gennif yr Ystyriaeth hon yn
oestad o flaen fy llygaid, mai lleiaf a
fydd fy nghytri pa leiaf a fyddo gen-
nif; a dymma'r Sylfaen gywiraf o
Fodlondeb ymhôb Cyflwr. Am Hwŷ- o'n Hamser.
monaethu fy Amser, 'rwyf yn edrych
arno megys Matter o bŵyll mawr, a
thra-tueddol i ddedwyddwch bywyd,
felly ymgynnesfno fy hûn, fel y bo
gennif yn oestad ryw beth iw wneu-
thur, ryw ffordd o dreulio fy amser
i'm bûdd am bodlonrdd, pan fyd-
dwyf yn ddi-gymdeithas.

A chan nad oes na rhywym na chym- *In enwedig*
mell arnaf i weithio ar hŷd y dŷdd, *mewn pobl*
fel Gweision cyflog, ag amryw De- *sy'n byw yn*
nantiaid a Chrestwyr hefyd; ond bôd *esmwyth.*
imi beth amser gweddill o Wasanaeth
Duw yn gyhoedd, ac yn Neillduol;
o or'chwyllion fy Ngalwedigaeth; ar
Dyledswyddau Cariad y crybwyllais am
danynt or blaen: Gofalus ydwyf i w-
neuthur y defnydd goreu o honaw, ar
fy llês fy hûn, ac eraill hefyd; gan
mai Talent yw amser y ymddiriedodd
Duw ini am dani, a bôd anghenrhaid
ryw ddydd roddi cyfri manwl pa fodd
y treuliasom hi. Ond heb law'r Ysty-
riaeth Grefyddol hon, truanaf a bli-
naf

136 *Am Tmarweddiad Bucheddol.*

nat cyflwr yw yn fy Meddwl i, fyw
o wr felly, a bôd ei amser megys yn
faich arno; ag etto diffyg rhyw fud-
diol a gweddus ffordd o dreulio ei am-
ser, a wnâ i wr bonheddig weithiau
fôd yn annedwyddaf ac anfuddiolaf
o holl Greaduriaid Duw. Os digwydd
i dymmor y flwyddyn, yr hîn, neu
afiechyd ei luddias rhag canlyn ei
Walch, n'ei Cŵn, se ddarfu am dano;
am hynny mae megys yn anghenshaid
arno droi at y Difyrwch cywillyddus
hwnnw o Yfed, er mwyn treulio'r am-
ser; er ei fôd wrth hynny yn colli ei
Amser, yn ammherchu ei Synwyr, ac
yn difa eu Olud, a'u Jechyd. Gan
hynny, fel na ddigwyddo fyth imi
fyrthio i'r cyfryw betrusder anhappys, a
bôd heb wybod pa fodd i wneuthur
defnydd om hamser; eithr medru o
honaf bassio diwrnod glawog gartref
yn sobr ac yn fodlon; er nad wyf yn
proffesu ûn rhan o Ddysceidiaeth me-
gys Galwedigaeth, etto yr wyf yn ym-
arfer â rhyw fath o astudrwydd, gan
ystyried fôd pŵb Gwybodaeth a Dy-
sceidiaeth yn lleffâu Meddwl dŷn, ac
yn fodd canmoladwy iddo dreulio ei
amser arno, ac a ddûg or rhan fyny-
chaf, ryw ffrwyth a gwasanaeth iddo
yn ei fywyd.

Am Ymarweddiad Bucheddol. 137

Ag yn gyntaf, Gwybodaeth o'n Cre-<sup>Trwy 'flu-
dio Cre-
fydd.</sup>
fydd fydd anghenreidiol iawn, yn gy-
stal fal yr ydym Grift'nogion yn gyfre-
dinol, ac hefyd fal yr ym wahanredol
oddiwrth rai a broffesiânt y Grefydd
hon : O herwydd gan fôd Jechydwriaeth
fy Enaid yn sefyll ar hynny, yn ddi-
ammau fe a haeddei beth om Hamfer
a'm Hyftyriaeth. A chan mai ewyllys
Duw yw gwîr Grefydd, y mae hi
bôb ffordd yn rhyglyddu fy ngofal a'm
Myfyrdod. A thrwy fy môd yn iawn
ddeall fy Nghrefydd fy hûn, mi allaf
trwy Râs Duw fy nghadw fy hûn yn
ddiyscog rhag cael o honof fy nhwyllo
i heb ryw ddrwg dÿb, neu arfer.

Y nesaf â'r Grefydd, myfi a phawb <sup>Cyfreithl-
eu y De-
yrnas.</sup>
eraill a ddylem fôd yn gydnabyddus

Chyfreithiau'r Deyrnas, canys my-
nych y digwydd im achos o fod yn hy-
spus ynddynt. Os byddaf *Iustus* o hed-
dwch, yn Ben-Cwnstabl, Betti-Cwn-
stabl, neu mewn rhyw Swydd arall
Ddinasiaidd, neu Filwraidd, neu os byd-
daf ond un or Cwêst, y mae rhwy fe-
sur gweddol or Gyfraith yn anghen-
rheidiol, mal y gallwyf wybod hyd
ym uh'le y mae fy Awdurdod yn cyr-
raidd, pa beth y mae hi yn ei oddef,
pa beth yn ei ofyn; beth a ddisgwilir
gennif, beth ni wneir; a hyn nid ellir

138 *Am Ymarweddiad Bucheddol.*

ei wybod heb ddarllen ac astudio'r Gyfraith. Heb law hyn, trwg ychydig ddeall or Cyfreithiau mi allaf ysgrifydd weithiau wneuthur heddwch, a Thorri Ymrysson rhwng fy Nghymmodogion, a llestair Cwynion, a thrwy hynny gwahardd dinistr Teuluoedd, a Thorriad Caredigrwydd.

*A Hanes y
Byd.*

Heb law y rhannau anghenrheidiol hyn o Ddysceidiaeth, yr wyf yn dal fwl hefyd ar rai eraill, a gyfrifir genifi yn ddifyrwrch addas, a Chyoneddfau canmoladwy, a buddiol hefyd i achosion bywyd. Y cyfryw yw Histori a Chronicl, yn gyfal or byd yn gyffredinol, ac o'n gwlad ein hunain, ac eraill yn y Gymmydogaeth yn neillduol gyda rhyw Eglurhad ag Argraffiad o honynt. Y mae peth Gwybodaeth or fath ymma yn anghenrheidiol i gynnal Ymddiddan ac i ddeal ped fae ond y Newyddion Cyffredin, a phabethau a ddigwyddant yn y byd. Nid oes un rhan or Celfyddydau hynny a elwir y Mathematicks, nad yw fuddiol a difir, yn helaethu ac yn llymhau Rheswm gŵr, ac yn Waspaethgar i amryw achosion ein Bywyd; y cyfryw yw Geometri, Cyfrifyddiaeth, Astronomi, Longwriaeth, Suisio, Saerniaeth, Amddiffynfyddiaeth, Milwriaeth, holl Philosophi

Am Ymarweddiad Bucheddol. 139

Iosopphi Naturiol, a Phrosedig: Heb law hyn, os deall gŵr Anatomi ei gorph ei hŷn, a bôd ganddo beth gwybodaeth o lyfieu, a pherth Cyfarwyddyd yn Sylfeini Cyffredinol Physygwriaeth, fe all fôd yn gymmorth iw Gymmydog tlawd, pan na bô Physy-gwr yn agos; ac felly y bydd gyfelyb, mewn amser i ddeall yn gyfarwyddach ei glefydau ei hŷn, ei blant a'i Deulu. Y rhain ag amryw rannau eraill sydd o Ddysceidiaeth tra-denyddiol, a digonawl i gymmeryd i fynu holl fywyd dŷn; ac y mae llyfrau da yn traethu am yr holl Gelfyddydau hyn yn *Saesnaeg*, ac yn hawdd iw cael, y rhai mi allaf fy hŷn eu dyscu, neu drwy gyfarwyddiad Offeiriad y Plwyf, neu ryw Gymmydog dyscedig arall. Ac ni fedraf amgen na chyfri y dŷn hwnnw yn hŷrt iawn, yr hwn sydd ganddo y cyfryw Faes o Wybodaeth o'i flaen, etto nis gŵyr pa fodd i dreulio ei amser. Ac er na byddei gennif ysgatfydd awydd mawr i run or rhain ar y cyntaf, etto gwedi gwneuthur prawf o honynt tros amser, mi gaf weled eu bod yn cynnhwys y difyrwch mwyaf, ar ffordd hyfrydaf o dreulio'r amser ar a ddichon fôd. Y maent hefyd wedi eu clymmu felly

140 *Am Ymarweddiad Bucheddol.*

ynghyd, ac os ystyriaf yn ddirifol un Gelfyddyd neu ran o Ddyfscidiaeth, hi am arwain i ymmlaen yn ddiarwybod imi fy hun at y lleill hefyd, a mi a ganfyddaf eu bôd yn anghenrheidiol.

Y mae hefyd ir holl Gelfyddydau hyn eu defnyddiau Cyffredinol, megys Cyfarwyddo ein Hanwybodaeth, gwa-hardd ein twyllo, gwellhau a llymmu ein Rhesymmau, cyflawni ac ehangu ein Meddyliau, ein cymmhwyso ni at Ymddiddan ac Ymarweddiad; ai Defnyddiau neilltuol, wrth fal y cyfadde-fir hwynt at amryw achosion ein by-wyd ni, i ba rai a bo'nt yn perthyn. Ar Moddion diniwaid Canmoladwy hyn o dreulio fy amser a fyddant hefyd yn fuddiol amryw ffyrdd; hwy a gadwant fy Meddwl i yn brysiur, ac ar Waith, ac yn fodlon; ni bydd imi y cyfryw anefmwythdra Meddwl, ac fydd ir dŷn segur; ac ni Syrthiaf ir Profedigaethau hynny i ba rai y mae segurud yn ar-wain dynion. Mi a fyddaf ryw fodd yn fuddiol im Cymdogaeth ar Bŷd, mi a ddiwygiaf ac addurnaf fy Meddwl, ac wrth hynny mi a dderchafaf fy hŷn ŵchlaw'r Anifeiliaid; mi 'ochelaf lawer o Gamsynniad, a Muserelli, i ba rai y mae Anwybodaeth or Celfyddy-dau yn mynych fradychu dynion; Mi

Am Ymarweddiad Bucheddol. 141

a fyddaf wrth hyn yn gymmhwyfach
i bôb Galwedigaeth gyhoedd, Ddina-
saidd, neu Filwraidd : Ac yr wyf' yn
tybied y gall hyn sefyll am Reol, nad
oes un rhan o Ddysceidizeth dda, na
bydd i w'r ryw amser achos o honi, a'i
chael yn fuddiol, o ba Swydd neu
Râdd bynnag y bô.

Ond heb law'r Modd hyn o dreulio'r *Rhaid yw*
amser yn darllen ac astudio, amlwg *bod wei-*
yŵ fôd yn anghenrheidiol i w'r weithiau *thic mewn*
fôd mewn Cymdeithas, pan êl i Ym- *cwmpcni.*
weled, neu pan Ymweler ag ef; neu pan
fo raid iddo ymgysarfod a gwyr eraill
ar achosion Cyffredinol, neu neillduol.
Ac er bôd i'r cyfryw Ymgysarfod yn
fynych ddigwydd yn fagl, ac yn tynnu
gwyr i Ormodedd o Wîn, llîd, &c.
Y rhai fel yr ydym Grif'nogion a
chanddom Eneidiau iw hachub, y mae
yn sefyll arnom wilio yn eu herbyn.
Etto cyfadde fydd raid, megys y mae
Cyweithas a Chydfod ag eraill yn ang-
henrheidiol yn y Bôd, fôd amryw
lesháad hefyd yn digwydd o hynny. Y
mae yn tynneru Naturiaeth Pobl, ac yn
eu gwneuthur yn rhadlonach; y mae yn
dangos grym Rheolau Crefydd, a Do-
ethineb, ar Weithred, y mae yn
iacháu'r Sarrug-rwydd, a Thraws dyby-
giad Meddwl, y mae'r gwr gwahan-
redol

142 *Am Ymarweddiad Bucheddol*

Ond yn ofalus iawn.

redol neu Fynach yn rhy dueddol iddynt; y mae'n cynnal Cyweithas a Charedigrwydd; yn dibennu achosion Cyffredin a Neilltuol; ac yn gwneuthur llawer oddaioni mewn amryw foddion. Ond yr wyf' finnau hefyd yn cymmeryd eithaf gofal i ragflaenau neu ochelyd y drygau hynny, i ba rai y mae Cymdeithas yn aml iawn yn deud dynion. Am hynny, os digwydd imi glywaid gair byr-bwyll, ie im herbyn fy hân, nid wyf' yn ebrwydd yn ei chwthu fel yr ennynno Ymrafael, eithr yn bwylllog yn ei ollwng heibio, gan dybied nad hynny yw gwaftadol feddwl yr hwn ai dywedodd: Heli fy hunan a wnâf, pa achos a roddais ir cyfryw Ymadroddion; os ar fai y gwnaethym, miai cydnabyddaf yn llednais; os cam a wneis iddo, nid yw gywilydd gennif gyfaddef, a dymuno ei Bardwn. Ond os gwelaf fy môd yn ddieuog, nid wyf' yn ammau na wel ynteu arfylder ei gam-fynniad, ac y bydd yn gywilyddus ganddo; am hynny nid oes anghenrhaid arnaf i ei argyoeddi ef yn llym. Nid wyf' esgud i goelio Ymadreddion drwg am eraill, nid esmwyth gennif wrando arnynt, na rhoddi neb rhyw gyffur ir sawl ai dywedant. Y gwyr nad wyf' fodlon

iw

Am Ymarweddiad Bucheddol. 143

iw Cymdeithas, nid wŷf yn eu hammerchu ar gyhoedd, nag yn achwyn arnynt; ond naill ai cyd-ddwyn a hwynt yn ddiodeffgar (os y cyfryw Gymdeithion ydynt ac y bo raid imi aros yn eu plith) ac felly mi a ddyscaf orchfygu fy Anwyddau: Neu ymgadw a wnaŷ yn hollawl oddiwrth y Cyfryw Gymdeithas; eithr hyn yn ddigynnwrf; fel na wŷppo eraill, mai o achos y cyfryw ddŷn yr wŷf yn cilio oddi ar ffordd y Gymdeithas.

Os digwydd im glywaid Tyngu, *Ceryddu*
Ymadrodd annuwiol, aŷan, neu en-*ymadroddion drwg*
lybus; mi a fyddaf mor hŷf a dangos *a diflas.*
rŷw ffordd fy môd yn anfodlon: Os
ymhlith rhai o űwch radd y byddaf,
drwy Wyldra Crefyddol; os rhai o
gyd-radd, drwy eglur Argyoeddiad;
os rhai o is-radd, drwy gymmeryd ar-
naf beth Awdurdod. Canys y mae
pôb cyfryw Ymadrodd mewn Gwirio-
nedd yn Anghyfiawnder ac yn Amharch
i bawb; gan fôd i bôb dŷn hawl i Gre-
fydd a *Moefau* da; ac a ddylei wneu-
thur eu oreu iw hamddiffyn hwynt.
Ac fel na ddylei neb ddiodeff am-
mharch, neu ddrwg absen anghyfiawn;
am ei gyfaill, neu Gâr, heb ei ddangos
ei hŷn ryw ffordd yn Amddiffynnwr
iddo; felly y dylei pôb dŷn yn ôl ei
allu

144 *Am Ymarweddiad Bucheddol.*

allu ymdrechu ymmhlaid Crefydd a Moesau da, fel y gweddei ir llê, ar Gymdeithas y bô ynddo.

*Torri ym-
rafael trwy
gariadus
syniad.*

Ar y sail hon hefyd, yr ŵyf yn cyf-
fri megys rhan o'm dyledus Wafanaeth,
pan fyddwyf mewn Cymdeithas, rag-
flaenu Camsynniadau, ac heddychu
Ymrafaelion, cynnifer gwaith ac y bô
achos, a Chyfle. A pha beth bynnag a
glywyf a fo tebyg i beri Ymrafael, nid
ŵyf' un amser yn ei gyboeddi, eithr
yn hollawl ei gadw yn gyfrinach; ac
felly yr ŵyf' yn gobeithio derbyn Ben-
dith y Tangnheddyfwr, *Mat. 5.* Yr
ŵyf' yn cymmeryd pôb peth a wneir
ac a ddywedir, yn y dull ar Synniad
rhadlawnaſ, er mwyn cadw Pobl yn
heddychlon, a chyſturo gweithredodd
da yn y byd: A pha distawaf a dirge-
laf y gwnelwyf hyn, neu'r cyffelyb,
goreu yw yn fy nhŷb i; canys pa lle-
iaf ei canfydder, mwyaf o ddaioni a
wna; ac ni bydd lai siccr, pa faint
bynnag siccrach, o'i gyflawn wobr.

*Chwareuen
diniwed, au
rbeolau.*

Ac er nad ŵyf' arferol a Chwarau,
ond yn anſynych; etto mewn Cymdei-
thas, i fodloni Cyfaill, neu droi hei-
bio Yfed, a dywedyd absen am gym-
modogion, neu'r Llywodraeth; nid
ŵyf' anfodlon i ryw Chw'ryddiaeth,
neu Ddifyrnwch diniwaid; eithr yn
oestad

Am Ymarweddiad Bucheddol. 145

oestad dan y Cyfryw Reolau, ar rhai hyn. Yn gyntaf, na ba im Difyrtwch gymmeryd i fynu y rhan fwyaf, neu'r oreu om Hamser; ond yn unig yr hyn a allwyf ei hebcor ar gyfwrng fy Nghorchwylion. Yn ail, Na bo imi dreulio ar fy Chw'ryddiaeth, nag anturio colli mwy nag allwyf yn hawdd fod hebddo, neu yn gyfreithlawn fwrw ymmaith ar fy Mhlefer fy hûn; heb wasgu ar fy Stâd, na lleihâu fy Elufeni; gan na ddylei fy Elufeni fôd yn llai, eithr yn helaethach, or achos ymma: Canys os gallaf fwrw ymmaith ryw faint at fy 'Nifyrtwch, y mae'n rhesymmol feddwl y gallaf rhoddi ychwaneg. Yn drydydd, Na bô imi ymollwng fy hûn i gynnwrf yn y bÿd, na bôd allan o dymmer wrth fy Ngholledion, neu rÿw Draws-ddigwyddiadau ar y Chw'ryddion hÿn; am hynny, bôd heb ddigwil nag elw, na budd oddiwrthynt, ond Jechyd a difyrtwch yn unig. Gyd ar Rheolau hyn, yr wyf yn rybied nad oes Chwryddiaeth gyfreithlawn nad ellir weithiau ei harferu â Chydwybod dda; trwy na arferer hi yn rhy-aml, a gwneuthur megys gorchwyl a galwedigaeth o honi; ac os cedwir Gweddeidd-dra yn wastadol, sef ymgadw rhag gwneuthur dim ar

ll

amser

amser anaddas, neu a fo anweddus 'im
hoed, 'im llê, am galwedigaeth, er ei
fôd ysgatfydd yn gyfreithlawn ynddo
ei hûn. Canys fe all peth fôd yn wed-
dus i arall nad yw felly imi; a chyn
belled wÿfi oddiwrth arfer gyffredinol
y byd o feio ar eraill am y peth a wnânt
eu hunain; ac y medrafi yn amynedd-
gar ddiodde mewn amryw bethau, nad
anturiaf eu gwneuthur fy hûn: Canys
mi allaf yn gyfreitblawn ac yn gyn-
moladwy gwtogi fy rhydd-did fy hûn,
ond nid allaf yn yr ûn modd orchym-
myn, beio, a barnu eraill: Fe ddichon
fôd mwy iw ddywedyd tros arall, na
trosofi; am hynny, ymmhôb Matter
anilys, gwell gennif wascu arnaf fy
hûn, nag ar wÿr eraill.

*Lles y cy-
fryw ymd-
dygiad.*

A thrwy ymddwyn fy hûn fel hyn
yn y pethau bychain arferol hyn, ni
châf yn unig gadw Cydwybod bûr, a
bÿw yn ddiagramgydd o flaen Duw,
a Dynion; ond mi a fyddaf gynnhor-
thwys hetyd i gadw Heddwch, a Cha-
redigrwydd, a Chyweithas, ymmyfc
dynion, aelodau or ûn Eglwys, a The-
yrnas. Canys yr wÿf yn cyfarwyddo
fy hôll Weithredoedd, yn ôl fy Nghal-
lu, ir Daioni Cyffredin; ac ewyllysio'r
wÿf yn wastad fôd ir Cyffredin lwyd-
do, yn hytrach na myfi; a bôd i arall
gael

Am Ymarweddiad Bucheddol. 147

gael rhyw lê neu Swydd o'm blaen i,
os bydd gyffelyb iw gyflawni yn well,
a gwneuthur yr hyn sydd fwy ar lês y
Wlâd. Ar Ystyriaeth hon hefyd a wnâ
imi anturio fyned mewn Perygl am yr
holl sydd gennif, ie ymadel ag ef he-
fyd er mwyn gwîr lês a Gwasanaeth y
Wlâd; ac ar y cyfryw achosion ni bydd
na Chybydd-dod, nag Ofn im rhwyftro.
Ac er gallu o honaf ymadel âm Cy-
fiawnder mewn Matterion o berthynas
Neilltuel, er mwyn bodloni eraill;
etto yn y peth a berthyn ir Bûdd Cyf-
fredinol, sef yr Eglwys neu'r Deyrnas,
ni ymadawaf er dim am huniawn Gy-
fiawnderau, rhag ofn, neu o wneuthur
pleser i un dŷn. Canys trwy wneuthur
hynny, mi a yspeiliwn y rhai sydd i
ddyfod ar fy ôl; mi yspeiliwn he-
fyd nid fy hûn yn unig, ond y rhai
sydd garediccaf imi, ac yn disgwil od-
diwrthif; Mi a fradychwn yr hun a
Ymddiriedwyd i mi am dano, ac a oso-
dwn Sail i Ddrwg, a dinistr cyhoedd;
ac yn ddiammedu fe a ofynnei Duw yn
gaeth y cyfryw Anghyfiawnder ar fy
nwylaw.

P E N. VII.

*Annogaeth ddisfrisol i Bara yn
Eglwys Loegr.*

*Rhesymmen
yn erbyn
llithro od-
diwrth yr
Eglwys.*

Y Cyfryw yw Nghrefydd, ar cy-
fryw Ymarweddiad, a'm Hymd-
dygiad; yn ôl Athrawiaeth a Gorch-
mynnion Eglwys *Loegr*: Am hynny,
'rwyf yn tybied nad oes ir dŷn hwn-
nw fawr ddeall o Grif'nogrwydd, neu
ddim tueddiad Heddychol, yr hwn
fydd yn beio arni, neu ar achos yn y
Bŷd yn ymneilltuo oddiwrthi.

*A sefyd-
lwyd trwy
amdurdod.*

Canys, yn gyntaf, Hi yw'r Eglwys
fydd trwy bob mâtth o Gyfreithlawn
Awdurdod wedi ei gosod a'i sefydlu yn
ein Teyrnasoedd ni: Am hynny, os oes
dim Ufudd-dod yn ddyledus i Orch-
'mynnion Llywiawdwyr Eglwysig, neu
Deyrnasol; y mae Cymmno ar Eg-
lwys ofodig ymma yn ddledswydd;
oni fedr rhyw ŷn ddangos Gorchym-
mun eglur oddiwrth Dduw i gwrth-
wyneb, yr hyn y bydd cyn belled o'i
gael yn y Scrythur, ac y ceiff ef yno
weled llawer i'w rwymmo i aros ynd-
di. Oblegid llê y mae Llywodraeth
yn gyffredinol wedi ei gosod, ac Ufudd-
dod

dod i Llywiadwyr yn orchmynnedig; fe a ddylid ei gyfrif ef megys wedi ei ddywedyd am ein Llywodraeth a'n Llywiadwyr ni, yn yr Eglwys ar Deyrnas, yn gyftal ac am ūn arall yn y Bŷd. *Ag fydd iawn iwo*

Ond nid ŷm ni yn rhwym i gymmu-*isefydlu.* no gyd ar Eglwys hon yn unig o ran ei bod yn ofodedig yn ein plith; ond o herwydd ein bôd ni hefyd yn gweled, fôd iddi yr hôll iawn yn y byd i fôd felly yn ofodedig: Gan ei bôd mor gyfson ar Scrythur, ac Arfer yr hên Oesoedd, yn enwedig y rhai cyntaf ar puraf; ac mor addas i bôb diben a defnydd Eglwyfig, ac yn canlyn y dibenion hynny mor gyflawn; yn gyftal a bôd ganddi hawl o wastadol a pharhaus feddiant yn ein plith, tu hwynt i bôb Cofadwriaeth. Canys ar yr Atgyweiriad diweddar (sef pan ymadawfom ag Eglwys *Rufain*), ni ddarfu i ni ddechreu o newydd i lunio a ffurfio Eglwys, eithr ni a gadwasom Sylfeini'r Eglwys a gawfom yn sefydlog; ac yn unig a ddiwygiasom y gau-Athrawiaeth; ac a atgyweiriasom y Cam-arferion a lithrasent i'n plith o fesur ychydig mewn hŷr amser; yn fwy enwedigol trwy Orthrech Escob *Rufain*, a'i Ddadleuwyr arferol o ddyfod ymma ar ei achosion ef. Canys, megys na throwyd

throwyd mo'no'm yn Grist'nogion ar y cyntaf gan wŷr *Rhysain*, felly ni dderbynniasom ychwaith ar y cyntaf y cyfryw Gristianogrwydd ac a ddyscir ac arferir yr awrhon yn *Rhusain*; ond y cyfryw ac fydd yr awrhon, wedi ei hordeinio yn ein Eglwys ni. Je, ni a fedrwn ddangos ein bod yn Eglwys wedi ei threfnu cyn dyfod o honynt i'n plith. Hwyt-hwy yniddiau a ddygafont lawer o bethau drwg i'n plith, y rhai a ysgydwasom ymmaith or diwedd; ac yn ein Hatgyweiriad, ni a ymadawsom â hwynt yn unig yn y pethau hynny, ymmhâ rai yr ymadawfent hwy â gwŷr Eglwys Grist, â'i Heglwys eu hunain yn ôl eu Threfn yn yr Oesoedd cyntaf, fel y mae'n Canonau ni yn dywedyd.

*Onid nad
yw ein
hymneull-
suad ni od-
diwrth
Rufain yn
achlysur i
nebo'r De-
yrnas yma
ymneull-
suuo.*

Felly nid oedd ein Atgyweiriad ni yn Schism (neu ymneilltuad Anghyfreithlawn,) Nag yn rhoi achlysur i Schismaticiaid; nag yn escusodi Gwahaniaid oddiwrthym ni ein hunain. Canys nyni a fedrwn ddangos, fod pawb a enir yn y gwledydd hyn yn fwy rhwymedig i'n Llywodraeth ni, ac i Gymmuno gydâ ni; nag ydym ni i Escob *Rufain*, ac iw Gymmun-debef. Ac ni allant hwy fyth ddangos y cyffelyb Resymmau ac achosion o'i Gwahaniaeth,

eth, a'i Anghyttundeb â nyni mewn Athrawiaeth, a Threfn Eglwyfig, ac a fedrwn ni am ein bôd yn credu, ac yn gwneuthur yn amgen nag y mae Escob *Rhufain*. O herwydd pa ham, os oes ar un bobl, a anwyd ac a fedyddiwyd mewn un Eglwys tan y Nêf, ddyledswydd a rhwymmedigaeth i aros yn yr Eglwys honno; y mae'n ddiogel gennif, fod arnom ni yn *Lloegr* gymmaint, neu ychwaneg, i wneuthur hynny. Felly naill ai nid oes anghenraid i aros yn yr Eglwys y genir ac y bedyddir pobl ynddi, neu y mae'n anghenrheidiol ini aros, a dyfal-barhâu yn ein Eglwys ein hunain.

Cyfadde mewn Gwirionedd, yr yd- *Toft gyflur*
ym, fôd ein Cyflwr ar amryw achosi- *ein Heg-*
on yn dôst iawn, o herwydd yr amra- *lwys.*
fael Wrth'nebwyr, y rhai o bôb llaw
a ymosodant in herbyn. Etto y mae
hyn mewn rhyw fodd megys yn dad-
leu trosom, gan fôd ein Heglwys yn yr
Ystyriaeth ymma yn debyg i Rinwedd
ei hun, yr hon sydd yn sefyll yn y
canol rhwng dau Ormodded mewn
Cymmefuroldeb rhwng dau o derfy-
nau gwrthnebol; neu fal y dywedodd
Brenin *Charls* y Merthyr, yn gyffelyb
i'n Jachawdwr Bendigedig, yr hwn a
groeshoeliwyd rhwng dau leidr. Ca-
nys

nys y cyfryw, ac or fath amryw ddŵll yw eia Gwrthnebwyr, a'n bod ni yn ficcr, beth bynnag a wnelom, o gael beio arnom, a'n cyhuddo gan un o ddwy blaid. Eithr fal y darfu i Meistr *Hocker*, Dr. *Falkner*, ac eraill, yn helaeth ddangos Cyfreithlondeb ein hŵll Ordinhadau; felly y nêb a ystyrio pa ymosod fydd i'n herbyn o bob-tŷ, a pha Rag-baratoâd fydd raid ini wneuthur yn erbyn Gwrthddadleuon o ddŵll wrth'nebol iw gilidd, a ganfyddiff Bwyll, ie ac Anghenrhaid pob peth a orch'mynnir ganddom. Felly cyfadde a wnawn, ein bôd yn anfodloni rhai wrth gadw'r Llywodraeth Escobaidd yn yr Eglwys; ac etto, pe buasem wedi ei hesceuluso, neu ei bwrw ymmaith; fe a fuasei hynny yn fwy niweidiol ini ein hunain, a'n dadleuon, ac yn gyfiawnach achos o rywstr a thrangwydd i eraill.

*Ein Heg-
lwys wedi
dewis y Ty
Gorchu.*

Wrth sefyll cymmaint ar Urddau ein Offeiriad, yr ydym yn cyffroi achwynion rhai; etto pe bae'n yn esceulus ac yn ddifatter o hynny, fe an heugfernid gan eraill yn llawer cyfiawnach. Rhai fydd anfodlon i'r *Liturgi* (neu'r Llyfr Gweddi Cyffredin) etto pe buasem heb y cyfryw Lyfr, ni a gyffroisem llawer mwy, ac a niweidiasem Grefydd hefyd.

hefyd. Os gorchymmyn a wnawn y peth lleiaf, ped fae ond Defod neu Ceremoni ynghwasanaeth Duw, fe fydd rhai yn beio arnom; etto, pe byddem heb orchymmyn dim, ond gadel i bawb wneuthur a synnent, ni byddel dim ond Annhresn ac anghydfod iw disgwil.

Rhai fydd yn achwyn, am arferu o honom y Ceremoni o Arwydd y Grôg, cyn synyched; eraill an cerydant, am nad ŷm yn ei harferu yn amlach. Wrth hyn eglur yw i bawb, nad oes fodd ini fyw yn ddirwystr. Ein ffordd oreu ni gan hynny yn ddiammau yw, (nesaf at ofalu dros yr hyn fydd angenrheidiol i Grefydd) trefnu Matterion felly, fel y bo lleiaf o anafodlonrwydd; a chan nad allwn foddhau pawb, boddhau rhai; yn enwedig y rhai hynny fydd a golwg teccach o Reswm o'u plaid. Ar Rheol hon a ganlynasom yn fanwl yn fy meddwl i; o herwydd nid oes dim yn ein Trefn a'n gosodiad ni, at y mae un dŷn yn achwyn o'i oblegid, oddiethr yr hyn a ddarfu ini o wir Gariad Crist'nogawl, a Chyd-ddarostfyngiad gadw, neu orchymmyn, (hyd y gallom, ac y goddef Crefydd Crist'nogawl) i fodloni a boddhau eraill o'n Brodyr Petrus. As nis medrafi graffu ar un peth, ie or rhai yr ymresymmer deccaf iw herbyn,

na fuasei yn agored i ddwyfach wrth-ddadlêuon, pe buasei heb ei drefnu fel y mae. Am hynny, yr ŵyf mewn gwirionedd yn credu, nad oes un dŷn a bwysa ein Cyflwr ni (megys ped fae ei hŷn yn yr ŷn rhyw) ac a ystyria'r Gwirionedd yn ddi-dŷedd, yn ôl y Scrythur, a Henafiaeth, gan fôd hefyd yn ofalus i ymbarattoi yn erbyn, a gochelyd yr holl wrthddadleuon a wneir gan bôb plaid i'n herbyn, na wêl angenrhaid eglur, orchymmyn a gwneuthur o honom ymmhob achos, fel yr ydym.

Pe gwnaethafem yn amgenach gwacth y ffaei.

Nid ŵyf gan hynny yn brawychu weled rhai o bôb tu yn ein gwrth'nebu; canys y mae'n ddiogel gennif, pe gwnaem amgenach nag yr ydym, y byddem agored i ychwaneg o wrthwyneba gwrthddadleuon, or naill dŷ, neu'r llall. Megys er Eŷampl; pe arferem rifedi mwy o Ceremoniau, ein Anghydwŷt eraill a dybient fod iddynt gyfiawnach llê i achwyn; os llai, fe a fyddai i Fglwys *Rufain* helaethach Mantres i'n herbyn. Heb law hyn, ystyrio a wnaŷ, nad ellir gorchymmyn dim, llai o lawer ofod Trefn o amryw fatterion, na bo i ryw rai gymmeryd Rhwyŷt wrtho, a chyffroi gwrthddadleuon iw erbyn. Am hynny, y Rheol

a ganlynir yn ein Heglwys ni sydd fel
 hyn. Yn gynraf, gofalu yr ydym na *Ein dwy*
 esgeulufer dim sydd anghenrheidiol, na *Reol ni.*
 ddyscer dim anwir, ac na orchmynner
 dim anghyfreithlawn; ond bôd i bôb
 peth gael i drefnu felly, fel y bomwya
 tueddol i angwanegiad gwir Grefydd,
 a Rhesyddmol a gweddus Wafanaeth
 Duw: gan ein rheoli ein hunain ym-
 mhôb peth wrth y Scrythur, fel y deal-
 lir hi trwy foddion yr hên Dadau.
 Canys, ni fynnem ni ddywedyd am da-
 nom, ein bod y cyfryw Nifer o bobl,
 ac ni bŵ y fath etioed yn y bŵd or blaen;
 ond ein bod y cyfryw, ac wedi ein tref-
 nu felly, a'n bod yn siccr, y buasei y
 Prif-Ferthyrion, ar hên wŷr Sanctaidd
 gynt yn cydgymmuno â ni; gan ein
 bod yn byw wrth y cyfryw Reolau ac
 a arferent hwy eu hunain, yn eu ham-
 fer. Yn ail yr ystyriwn, pa beth a rydd
 leiaf o Anfodlonrywdd i eraill, ac sydd
 gyffelybbaf i ochelyd Cam-fynniad a
 Gwrthddadl; canys yr ydym ni yn cym-
 medroli ein hunain i bôb plaid, cyn
 belled ac y gallom yn ddi-berylg i'r
 Gwirionedd, ac o ddwyn arnom ein
 hunain achos o gyfiawn gerydd ac ar-
 gyoeddiad. Am hynny, y mae'n beth
 a haeddei ei ystyried, ddarfod ini ddir-
 ymmu rhai pethau a arferid gynt yn

ein plith; eraill a newidiwyd; eraill a ail-osodwyd, wedi llithro o honynt i Anghynnefindra; a hyn i gŷd a wnaethom er mwyn ynnill ychwaneg, a gwneuthur mwy o ddaioni; er bôd ein Gwrthnebwŷr mor anghariadus, a bwrw hyn hefyd yn fai arnom, trwy gamfarnu ein Cristnogawl Gyd-ddarostyn-giad hon.

*Tosturio
worth y
rhai sy'n
Cwyno sy'-
arferol.*

Ar amryw eraill or cyfryw achosion, tybio a wnawn yn gyfiawn, fôd ein Heglwys ni yn cael ei derbyn yn dranhesyddol. Cwynfan yn gyffredinol fydd beth tosturus; ac anianol ŷw i bobl drugarhau wrth y rhai fydd yn dioddef, ar ba achos bynnag a byddo. Yn enwedig, y mae pobl yn dueddol iawn i achwyn ar y peth a Ordeiniwyd; ac arwydd o wroldeb a Chydwybod, yngolwg rhai, ŷw beio ar y Llywodraeth: A chan fod Eglwys *Loegr* wedi ei sefydlu trwy Gyfraith, ni bydd yn ôl iddi gael Gelynion ar yr achos hwnnw. Os y Grefydd sefydlog yw, mae'n rhaid bôd Cyfreithiau iw hamddiffyn, a'i sicrhâu, ac mae'n anghenrheidiol hefyd fod rhyw Gospedigaethau i roddi grym yn y Cyfreithiau hyn; os amgen, ansuddiol fyddant. Os y Cospedigaethau hyn a gwppleir, hwy a roddant achos o gwynfan a llefain; os amgen,

*Pa un byn-
mag ai rhe-
fwm ai
p. idio.*

etto

etto hwy a wafnaethant cystallcynnt i go-
di achwynion o achos tofter y gyfraith
iw herbyn; acfelly y gwnânt fantes nid
bychan or Cyfreithau hyn. Canys ac-
hwynion o Erlid fydd doffurus yngolwg
pawb, fel y mae'n fuddiol bôd heb
ddioddef trwyddo. Je, y mae'n Gwrth-
nebwyr lawer gwaith yn cael Anrhy-
dedd i'n herbyn, o achos eu dioddefia-
dau, er cyfiawned fyddant: Canys os
dioddefant am Derfysc, neu Fradwria-
eth yn erbyn y Llywodraeth, hwy a
danant y gair ar lêd mai o herwydd eu
Crefydd y mae'nt yn dioddef, a thrwy
gael ei herlyd gan ein Heglwys ni: A
hyn lawer gwaith fydd ddigon i gyn-
hyrfu Trugaredd a Thosturi pobl tuag
attynt hwy, ac i ennyn eu digofaint
hwy yn erbyn yr Eglwys.

Hyn i gŷd a adroddais fel y gwelo
pobl yr achosion Cyffredinol or Crî
a'r waedd a wneir yn erbyn yr Eglwys,
ac na frawychant o'i herwydd; na
bôd yn ddrwg ei hewyllys tuag at
yr Eglwys, o achos hynny. Canys
amlwg yw, tra byddo ein Crefydd yn
osodedig (yr hyn y mae'n gobaith ar
Dduw y bydd hi yn dragywydd) hi
a fydd, ac mae'n rhaid iddi fôd yn dda-
roftyngedig i'r cyfryw flinder a gwrth-
ddadleuon; y rhai y mae'n sefyll ar
bawb

bawb eu hystyried, ac ymegnio i barattoi ei hunain ac eraill i'w herbyn. Canys mewngwirionedd nid oes Gwrthddadleuon i'w herbyn, na byddent hefyd yn erbyn y Drefn oreu yn y bŷd ar fatterion, pe bae wedi ei gosod un-waith, a'i gwneuthur yn Grefydd y Deyrnas. Hawdd yw i bobl ddywedyd am y peth goreu fydd, Nid ŵyf fodlon iddo, Nid yw wrth fy modd; eithr ni ddylid cŷfri hynny i fôd o rŷm yn y Bŷd, nes dangos o honynt Resymmau am eu Hanfodlonrwydd: Ac fe ddarfu i'n Gwŷr Eglwysig ni ateb mor gyflawn, (yn fy Marn i) i'r holl Resymmau o Anfodlonrwydd a grybwyllwyd am danynt hyd yn hyn, nad oes dim ychwaneg yn anghenrheidiol i droi ymmaith bob Ammheuon o feddyliau gwŷr synhwyrol a fônt heb ymbleidio. Rhai Gwrthddadleuon eraill a arferwyd o hîr amfer i'n herbyn, yn enwedig hwnnw o'n tueddiad at Babyddiaeth; ac nad oedd arnom eisieu dim ond Odfa, i'n dangos ein hunain, ac i ddyfod â hi i mewn. Nid oes nemmawr o flynyddoedd, er pan oedd did bob dydd mewn Pregethau, a llyfrau Printiedig, yn prophwydo fel hyn am danom. Ond yr ŵyf yn gobeithio, fod pawb yr awrhon yn gweled, leied

Gwi-

Dim tueddiad gan ein Hegwys ni at Babyddiaeth.

Gwirionedd oedd yn hyn, ac nad yw Eglwyswyr *Lloegr* yn Ewyllyswyr da i Babyddiaeth. Ac etto, os ystyriwn ddechreuad y Gwahaniaeth rhyngom, ni a gawn weled, mai Ofn fôd ein Heglwswyr ni yn pwrpaysu dwyn Pabyddiaeth i mewn oedd yr achos ar annog pennaf i ymneilltuo oddiwrthym. Ac yn wîr tra y parhaodd yr arswydd hwnnw, yr oedd rhyw rith esgus am yr hyn a wnaethent, os oeddynt mewn Gwirionedd yn ofni felly; er bôd yn ddyledus arnynt ystyried ein Sylfeini ni, ac nid barnu mor dôst o honom trwy Ddarogan. Ond yn awr, nid allaf lai na dywedyd fy môd yn tybied fod rhwym Cydwybod arnynt i ddychwelyd attom, gan ddarfod tynnu ymmaith Sail eu Hanghyttundeb a'u Gwahaniaiad, neu y maent yn anescusodol ger bron Duw. Canys yn ddiammau, ni ddichon fôd eglurach profiad, naga roddwyd yn ddiweddar o Eglwys *Loegr*, nad yw hi yn tueddu at Babyddiaeth. Sef yn amser Brenhin *Jaco* yr ail, pan oedd hi yn unfryd yn sefyll yn erbyn Pabyddiaeth ac anghyfreithlon awdurdod wrth ewyllys y Brenin ei hun. Ar *Ond y Pres-*
gwyr Eglwylig, y rheini o *Lunden* yn *byteriaid*
enwedig, a Scrifennasant ddau cant a *fy'n tueddu*
a deg ar higain o lufay, i amddiffyn *yn ddiwâd*
ein

ein Crefydd ni, ag yn erbyn Pabyddi-
aeth ar awdurdod ar anghyfraith ryf-
gus a gleimiei y Brenhin hwnnw. Ac
etto er cymmaint y fyddei eu nâd a'u
bloedd a'u crî amser arall yn erbyn Pa-
byddiaeth, ni Scrifennodd y Presbyteri-
aid na'r lleill i gŷd fy'n ymneulltuo
oddiwrth ein Heglwys ni ond dau lyfr
i gŷd yn ei herbyn. Ie, yn y gwrth-
wyneb y rhan fwya o'honynt a ymfed-
lonent iddi yn ddistaw ag yn rhadlon;
Hwy a groesawent ac a wnaent yn
fawr iawn am Gennad y Pâb oedd yn
ein mysc ni; hwy a ddywedent yn dŷg
ryfeddol wrth Frenhin *Jaco*; hwy a
lwfient ei awdurdod ef i feistrolï ac i
arglwyddiaethu ar y Gyfraith, hwy a
addawent ddirymmu a llŵyrdroi y
nôd ragoriaeth ar cyfreithieu penydiol,
y rhai yw ein cadarn amddiffynfa ni
yn erbyn Pabyddieth; ie ag yn neffa
at y Papistiaid eu hunain, hwy a gro-
esawyd yn anad neb ac an goruchafwyd
hefyd gan y Tywysog hwnnw; er eu
bod yn gwybod or goreu ei fod ef yn
cwbl fwriadu dwyn Pabyddiaeth yn ein
mysc. Ac y mae fy Ngobaith ar
Dduw, gan fôd yr Attral a'r Rhwystr
mwyaf wedi ei symmudo fel hyn allan
or ffordd, y bydd mwy or Cristion
heddychol ynddynt, nag i astudio am
Re-

Resymmau newyddion i gyfiawnhau
eu Hymneilltuad.

Ac o achos y Gwrthddadl hwn, a fodd cyhyd o amser i'n herbyn; mae'n rhaid imi erfyn ar bôb dyn, er mwyn Duw, i ochelyd yn bendifaddeu y cyfryw ddaroganus Wrrhddadleuon; ief ybyddwn, neu y byddem ni, fel hyn, neu fel hynny, or tû ymma,, neu'r tû accw, pe bae gyfle ini. Canys Gwrthdadl yw hwn tra-hawdd i'w ofod, ac etto ychydig llai nag amhosibl i'w ateb; ag am hynny y mae ymmhob modd yn fwyaf Anghristnogawl a gwaetha mât ar Enllib. Yn wîr o ran Pabyddiaeth, fe a welodd Duw yn dda o'i Ddoethineb, a'i Ddaioni, roddi ini, gyflawn Odfa a Chyfle, i'n dangos ac i'n cyfiawnhau ein hunain; ac i egluro ffalster yr Achwyniad hwnnw. Ond yn awr, pe'n cyhuddid o fod yn *Iddetwon*, *Sociniaid*, *Mahometaniaid*, neu'r cyffelyb, yn y dirgel; pa fodd possibl fydd ini ein hymwared an llwyr-gyfiawhau ein hunain, oni fynnent i Dduw ein gofod tan yr unrhyw Brosedigaethau o ran y Crefyddau hynny, ac o Babyddiaeth yn ddiweddar? Eithir ni welaf pa achos fydd yn annog pobl i ddaroganu am danom; y mae Athrawiaeth Eglwys *Loegr* mor hawdd iw darllen ac iw de-

Y

all,

alg, 'ac un arall yn y byd. Pawb a welant o ba ryw dŷb y mae'r Eglwyswyr; canys y maent yn Cydsynnio, ac yn rhoddi eu dwylaw wrth y Llyfr *Erthyglau*, *Homiliau*, ar Llyfr *Gweddî Cyffredin*: Y rhan fwyaf hefyd a wnânt Ystyriaeth o *Erthyglau* y flwyddyn 1640.

Y maen't yn cymmeryd y Llyfon o Uchafiaith ac Ufudd-dod, ar Test, yn ymwrthod a Thraws-sylweddïad, gyd ag Athrawiaethau ac Arferion drwg eraill o Babyddiaeth; ac yn rhoddi cymaint siccrwydd, ac a ddichon y naill ddyn roddi'r llall, o'r ftyddlondeb, a'u diragrithrwydd yn y peth y maent yn ei broffessu. Ac yn awr, er hyn ei gyd, cael dywedyd eu bôd yn ddirgel ac yn eu calonnau o feddwl arall, a darogan y dygant i mewn, pan gaffont amser cyfaddais ryw gau-Athrawiaeth neu Arferion yngwrthwyneb i'r hyn y maen't yr awrhon yn ei broffessu; sydd yn y râdd uchaf yn wrth'nebus i gariad Crist'nogawl, yn Drais ar lê a Rhagorfraint Duw ei hûn, gan farnu Meddyliau dynion; ie yr hyn sydd fwy, y mae yn condemnio ac yn lladd pobl ymlaen llaw, am y peth a wnânt, neu or lleiaf, am y peth y mae eraill yn tybied a wnânt, ar ôl hynny; yr hön yn ddi-
amau yw'r ffordd dostaf ac anghyfiaw-
naf

naſ o wneuthur barn ar bobl yn y Bŷd.

Byddwn gan hynny y ddianwadal,
ac yn ddyfal-barhaus ym Mhroffles y
Grefydd, ar Athrawiaethau a ddyscir ^{Yr annoga-}
yn yr Eglwys hon; ac yn y Defotionau ^{eth bender-}
fydd arferol a gosodedig ynddi. Dym- ^{fynol i bar-}
ma'r ffordd trwy Râs a Help Dduw i'n ^{bau yn}
cadw ein hunain rhag syrthio i nebryw ^{fydd ag}
dŷb neu arfer ddrwg; tra bô m yn atos ^{ymafer}
ynddi, diogel ydym, ein bôd yn ^{Eglwys}
ffordd Dduw, ac felly mae ini Obaith ^{Loegr.}

o'i fendith ef. Wrth ddyfal fwrw
golwg ar y Cyflwr y mae'r Grefydd
ynddo trwy'r Bŷd, ficer wyf nad adwa-
en i un Eglwys neillduol neu rifedi o
Grifftianogion, nad ellir dywedyd mwy
iw herbyn, nag Eglwys Loegr. Yr ym
yn rhoddi i Air Duw oruchaf, Anghy-
feiliornus Awdurdod, a Rhagorffaint;
ac i Orchymmynion, Ordinadau. ac
Arferion gwŷr da, Duwiol, eu pwys,
a'u Parch, a'u dyledus Anrhydedd.
Yn addoliad a gwasanaeth Duw, my-
ned yr ydym yn y canol rhwg Coel-
Grefydd, a rhodrefgar wŷchder, or
naill-du; ag anweddeidd dra neu An-
harddwch or tu arall; rhwng baich a
gormod nifer o Ceremoniau, ac eileu
gweddus Ymddygiad ag Anrhydedd
o flaen Duw. Pôb peth anghenrheidiol,
neu fuddiol, a orchymynnir ymma, a

ddyscir, ac arferir, a hynny heb gymyscedd o ddim fydd neweidiol, neu beryglus. Yr ydym yn hyderus ac yn ficer ein bôd ein hunain ar yr uniawn; etto ni feiddiwn euog-farpu yn hollawl bawb nad ydynt yn cyttuno â ni; yr hyn er nad y'w nag esgus na diogelwch i'r sawl fydd mewn fford drwg. etto y mae'n arwydd o'n Tymmer cariadus Crist'nogawl ni. Ni a dderbynniasom ein Crelydd ar y cyntaf mor bŵr ac un Eglwys arall; or diwedd ni a wel-
 som gyfeiliorni o honom oddiwrth y Gwirionedd; ac yna ni a atgyweiriasom ein hunain, o ran Awdurdod, yn ôl y Rheol berffeithiaf. Canys ni wnaethpwyd dim yn ein plith drwy Derfysc neu Gythryfwl, eithr trwy oruchaf Awdurdod ein Llywiauawdwyr yn yr Eglwys ar Deyrnas, sef y Brenin, y Parliament, ar Confocasiwn, neu Senedd Eglwyfig. Ar Rheol ar ffordd a ganlynasom i'n cyfarwyddo yn ein Hatgyweiriad, oedd gyftal ac oedd bosibl, sef y Scrythur Gair Duw gwedi ei chwilio yn y Modd manylaf; ac yn bendisaddeu, yn ôl esponniad y Brit-Eglwys: A dim ni wnaethpwyd, neu adawyd heb wneuthur, ond fel yr oedd yn gyflon iddynt. Ac etto ewyllysio yr ydym gael ein profi a'n barnu, yn ôl y Scrythur

thur, fel ei deonglid gan yr hên Dadau. Canys os ydym yr awr hon yn anghyffelyb ir hên Dadau; yn y cyfryw ysfafn bethau yr ydym, ac yr oeddynt hwy yn anghyffelyb ymmysc eu hunain o'i plegid, heb dorri Undeb: Neu yn y cyfryw bethau, ac fydd dan Awdurdod pob Eglwys Deyrnasol iw gosod, neu eu cytnewid, yn ôl ei hachosion, a'i neulltuol Amgylchiadau ei hûn.

Ac mor ficer wyf i o hyn, na ddymunwn i ddim ychwaneg gan Wrthnebwyr ein Heglwys, na darllen yr Hên Dadau, ar hyn a scrifennwydd gan y Cristionogion cyntaf; yn enwedig yn yr Oesoedd cyntaf hynny o erlyd: Ac yna barnu o honynt, yn ôl y Rheolau a ganlynid gan yr hên Eglwys, onid ydynt yn eu Cydwybodau yn tybied y buasai'r Gwyr Duwiol hynny (pe hŷw fuasent yr awr hon) yn Cydgymmuno â ni, ac yn ymwrthod Cymmuno â hwynt hwy? Ac yr wyf yn fodlon i sefyll wrth eu terfyniad a'u Barn eu hunain. Ac fel y mae hyn yn achos o fawr gyffur a bodlondeb ini; felly, nid all amgen na bôd, yn fy meddwl i, yn fyfyrddod athrist i eraill eu gweled eu hunain yn gyfryw rywogaeth o Gristionogion, ac ni bu eu bâth erioed, ac ni buafid yn cydd-dwn â hwynt yn y hŷd or blaen.

blaen. Ac fel y darfu ein ffurfio ni fel hyn ar y cyntaf, trwy Awdurdod a Rheol dda; felly, i Dduw bo'r diolch, yr wyf' yn meddwl y gallaf ddywydyd mewn Gwirioned; ddarfod ini, mewn modd gweddol iawn ein hymddwyn ein hunain yn gyfattebol i'n Ctefydd ragorawl. Ysgatfydd nid all *Hiflori* ddangos ini Efsampl o gynnifer o wŷr yn ymddwyn eu hunain mor Onest, mor synhwyrol, ac Unffurf yn erbyn eu holl Elynion o bob tŷ, hefyd ar yr achosion caethaf, ac y darfu i aelodau ein Heglwys ni yn ddiweddar yn amser Brenhin *Jaco* yr ail; ni wnaethant gyfrif o'u Bŷdd, na'u Diogelwch, mewn cymmharïaeth a'u Dyledswydd. Pan fo'n Eglwyswyr yn gwrthwynebu *Rhufain*, y mae'n ddiammau ganddom, mai o wir Gydwybod y gwnânt hynny; canys fe a fyddei yn beth aneirif mwy iw bŷdd amserol, iw Gallu, iw Hawdurdod, ddyfod o Babyddiaeth i mewn. Pa anghyflur bynnag a dderbynniasant, y maent rhag llaw yn Pregethu ac yn annog ffyddlondeb i'r Brenin; a thrwy'r Athrawiaeth o Ddiodesgar Ufuddod i'r Llywodraeth Amserol, y maen't yn cadw'r bobl rhag Gwrthryfelu, er mynyched y cawsant e'u gwawdio, a'u hammerchu, o achos yr Athrawiaeth honno:

honno: Etto, o ran Gweddeidd-dra, anfynych y safant ar y Ufydd-dod fydd ddyledus i'r Eglwys, ar Llywodraeth Eglwyfig; er na bo ddim llai Ufudd-dod yn ddyledus iddi, nag fydd i Eglwys *Rufain* oddiwrth ei haelodau hithu. Ac nid oes ammau na bydd i Dduw ddial a gofyn yr Ufudd-dod ymma, cystal a phe byddid yn sefyll arno mewn Modd mwy Meistrrolgar. Canys nid yw Dyledswydd yn llai, eithr yn fwy dyledus, o achos Llarieidd-dra, Dioddefgarwch, a Mwyneidd-dra y rhai y mae'n ddyledus iddynt: Megys nid oedd *S. Paul* yn haeddu llai Parch ac Anrhydedd, am nad oedd yn sefyll ar ei Awdurdod, ac yn cymmeryd arno cymmaint, ac a allasei, fel yr oedd yn Apostol i Grift. Ac nid all y cyfryw wir Grift'nogawl ac Apostolaidd Ymddygiad a Rheolaeth, yn yr holl foddion hyn, amgen na derbyn Bendith tra helaeth, a hynod gan Dduw.

Ac er nad ydym dan Anobaith o Jechydwrjaeth rhai mewn ffyrdd eraill; etto ficcrach ydym o lawer a diogelach yn hon, nag yn gallwn fôd drwy ymneillduo oddiwrthi. Dymma'r ffordd, y mae Duw yw disgwil ini rodio ynddi, gan ei fôd ef o helaethrwydd ei Druaredd, nid yn unig wedi eincysfleu ni ynddi,

ynddi, ond hefyd wedi gorchymmyd y
ffordd hon i'n Deall a'n Hystyriaeth ni,
trwy bob mât h o'r Resymmau. Mor
ddifaddeuol wrth hynny y mae'n rhaid
bôd ymadel ar Eglwys hon ! Mor ang-
hyfiawn ei bradychu, a bôd heb wneu-
thur ein goreu bôb ffordd gyfreithlawn
iw chynnal ! Mor dôst o flaen Duw a
Dŷn a fydd Cyfrif yr hwn a roddo
achos, a fwriado, neu a roddo lê iw
dinistrio !

Eichr trwy barhau yn ddianwadal yn
yr Athrawiaeth a ddyscir, ar Defosio-
nau a arferir yn yr Eglwys hon ; ni a
ryngwn fôld i Dduw, ac a addurnwn
ein Crefydd, ni a sicrhâwn yr Eglwys,
ac a ynnillwn Fendith fawr a pharhâus
ini ein hunain, yr hon Duw a'i caniat-
tâo o'i anfeidrol Drugaredd, er mwyn
Jesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

T E R F Y N.